Didactica Pro...©

Revistă de teorie şi practică educaţională a Centrului Educaţional "PRO DIDACTICA"
Nr. 1 (29), 2005

Colegiul de redacţie:

Silvia **BARBAROV**
Svetlana **BELEAEVA**
Nina **BERNAZ**
Viorica **BOLOCAN**
Paul **CLARKE** (Marea Britanie)
Olga **COSOVAN**
Alexandru **CRIŞAN** (România)
Constantin **CUCOŞ** (România)
Otilia **DANDARA**
Viorica **GORAŞ-POSTICĂ**
Vladimir **GUŢU**
Kurt **MEREDITH** (SUA)
Liliana **NICOLAESCU-ONOFREI**
Vlad **PÂSLARU**
Carolina **PLATON**
Igor **POVAR** (Canada)
Nicolae **PRODAN**

Echipa redacţională:

Redactor-şef:
Nadia **Cristea**

Redactor stilizator:
Mariana **Vatamanu-Ciocanu**
Redactori:
Svetlana **Korolevski**
Dan **Bogdea**

Culegere şi corectare:
Maria **Balan**
Tehnoredactare computerizată:
Sergiu **Puiu**

Design grafic:
Nicolae **Susanu**

Prepress: Centrul Educaţional PRO DIDACTICA
Tipar: Combinatul Poligrafic, mun. Chişinău

Revista apare cu sprijinul
Fundaţiei SOROS-Moldova.

Articolele publicate nu angajează în nici un fel instituţiile de care aparţin autorii, tot aşa cum nu reflectă poziţia finanţatorilor.

Adresa redacţiei:
str. Armenească, 16/2, mun. Chişinău
MD-2012, Republica Moldova
tel: 542976, fax: 544199
E-mail: didacticapro@prodidactica.dnt.md
ISSN 1810-6455
© *Copyright* Centrul Educaţional
PRO DIDACTICA

QUO VADIS?

Vlad POHILĂ
Civism. Pot fi oare cei tineri şi buni cetăţeni? Reflecţii despre educaţia civico-patriotică a tineretului – reală şi posibilă, acum, la noi 2
Sondaj de opinie: Ce înseamnă a fi un cetăţean activ? Implicarea tinerilor în viaţa publică 7
Iosif MOLDOVAN, Claudia COADĂ
Participare pentru cetăţenie activă şi democratică 10
Aurelia RACU
Educaţia pentru cetăţenie în instituţiile de tip rezidenţial din Moldova 19

EVENIMENTE CEPD

Lilia STÂRCEA
Proiectele "Ave natura" şi "Trandafirii prieteniei" 24

DOCENDO DISCIMUS

Angela CIORICI
Organizarea campaniei electorale pentru educarea responsabilităţii civice 26
Tatiana RACU
Educarea unui cetăţean activ în contextul societăţii în tranziţie 28
Valentina OLARU
Democraţia ca subiect pentru reflecţii şi dezbateri 32
Serghei LÎSENCO
Dezbaterile şi educarea activismului civic 36

RUBRICA EDUCATORULUI

Aliona TEUTU
Pregătirea familiei pentru exercitarea funcţiei educative 39
Liuba CRISTEA
Comunicarea pedagogică 43

EX CATHEDRA

Constantin CUCOŞ
Aspecte ale virtualizării comunităţii de învăţare 46
Emil STAN
Tehnicile modificărilor de comportament şi implicaţiile lor în managementul clasei 49
Svetlana CHIŢU
Un model de formare şi evaluare a empatiei cadrelor didactice 54

DEZVOLTAREA GÎNDIRII CRITICE

Ludmila URSU
Metode de interacţiune educaţională. Aplicaţii pentru predarea-învăţarea elementelor de geometrie în clasa a V-a 59

SUMMARY 64

Civism

Pot fi oare cei tineri şi buni cetăţeni? Reflecţii despre educaţia civico-patriotică a tineretului – reală şi posibilă, acum, la noi

Vlad **POHILĂ**

ziarist

DINTRE SUTE DE PROBLEME...

Trăim, indiscutabil, într-o epocă a problemelor... Şi nu ne referim la adevărul banal că fiece muritor se confruntă cu numeroase complicaţii, mari şi mici, unele necesitînd o viaţă de om pentru a fi soluţionate. Probleme au şi multe comunităţi, popoare, ţări, adeseori, dincolo de statutul lor de aparentă prosperitate. Ce să mai vorbim de ţări tinere, cu un statut încă incert, cum e şi Republica Moldova?

Nu vom invoca aici problemele de ordin economic – poate cele mai multe şi mai dificile, cu care se confruntă R. Moldova şi populaţia ei. Debarasarea, oricît de lentă, de spiritul colectivist şi adoptarea unor abordări individualiste în modus-ul nostru vivendi, permite multiplicarea soluţiilor posibile pentru rezolvarea chestiunilor legate de viaţa materială: cu cît aceasta e lăsată mai mult pe seama cetăţeanului însuşi, cu atît omul dă mai energic (sau nu dă!) din coate pentru a se ţine pe o linie de plutire, pentru a-şi asigura o existenţă dacă nu înstărită, apoi măcar decentă. Nici de problemele de cultură nu e cazul să vorbim aici, cum problemele culturii cetăţenilor sînt puse totuşi mai des pe ordinea de zi, aflîndu-se în centrul atenţiei unor importante instituţii de stat (ministere, universităţi, biblioteci, muzee etc.), dar şi independente (diverse organe mass-media, fundaţii, ONG-uri...). Problemele de ordin ecologic au o rezonanţă cu adevărat mondială, din care motiv implică un tratament cumva preferenţial chiar şi la noi, unde, în alte condiţii, ar fi lăsate pentru o soluţionare marginală, de ultimă instanţă.

Recensămîntul din octombrie 2003 a pus în prim-plan gravitatea unei probleme ce vizează la modul cel mai direct existenţa statului R. Moldova. În cei 15 ani trecuţi de la numărătoarea anterioară (recensămîntul sovietic încă, din 1989), populaţia republicii a scăzut cu circa 1 (un) milion de locuitori. Vreo 600 de mii de locuitori au fost pierduţi „obiectiv”: ei au rămas în Transnistria, iar şansele lor de a reveni în cadrul R. Moldova, constituind obiectul unor ample şi sterile discuţii, nu vor fi comentate în prezentul articol. Ne vom limita la cele aproximativ 3,4 mln. de locuitori ai R. Moldova, în hotarele controlate de administraţia de la Chişinău. Acestora li se adaugă – conform recensămîntului amintit şi unor precizări de ordin statistic făcute ulterior – circa 350 mii de cetăţeni aflaţi (provizoriu sau pentru totdeauna) în străinătate – fie la munci, fie la studii, fie din alte motive, mai puţin „populare”.

Tocmai aceste probleme – de natură demografică inclusiv sau poate chiar în primul rînd, emigrarea cetăţenilor R. Moldova – constituie un extrem de important punct de plecare pentru a elucida subiectul pe care ni l-am propus în titlul şi subtitlul articolului nostru: educaţia civică a tineretului, cu un vast registru de abordări, aspecte, nuanţe etc.

EDUCAŢIA CIVICĂ A TINERILOR – O PROBLEMĂ PANEUROPEANĂ

La prima vedere, la mijloc e un paradox, o contradicţie: educaţia civică în Europa de Vest, „globalizată”, sub stindardul unirii şi unităţii? Tocmai acum, cînd se vorbeşte tot mai mult de o nouă categorie

sociodemografică – „cetățean al Europei” – care înglobează circa 300 mln. de locuitori ai bătrînului continent, de la Pirinei şi pînă la pusta ungureasсă, de la Marea Baltică şi pînă la cea Mediterană?!

Evoluțiile din perioada de după cel de-al doilea război mondial, şi cu deosebire din ultimii 20 de ani, fac dovada unei tendințe clare de unitate economică, politică şi spirituală a Europei de Vest, care, trecînd fără mari probleme prin majoritatea statelor ex-socialiste, încet-încet, se extinde pînă la frontierele fostului imperiu sovietic. Drapelul albastru, cu stele galbene, al Uniunii Europene, flutură pe fațadele primăriilor, unor mari întreprinderi industriale, faimoase universități etc. de la Lisabona pînă la Vilnius, de la Berlin pînă la Neapole. Sistemele economice au fost, practic, unificate, „singularizate” în acest spațiu. Peste cea mai mare parte a continentului stăpîneşte aceeaşi monedă, numită semnificativ, dar prea puțin inspirat pentru majoritatea limbilor indoeuropene – euro (cu mari dificultăți de formarea a pluralului, atît de necesar în tranzacțiile comerciale!). Mulțime de structuri industriale, agricole, comerciale etc. – mici sau mărunte, dispersate, uneori antagonice, au fost unificate, activînd conform unei coordonări drastice, datorită căreia se poate vorbi de un sistem economic. A fost adoptată şi o Constituție a Europei, care în prezent este votată, la consultări populare (referendumuri), în tot mai multe țări din Europa de Vest.

Pe acest fundal, pare într-adevăr ciudat că un organism „unificator” cum e Consiliul Europei declară anul 2005 drept An al cetățeniei prin educație. Lansarea oficială a programului, a acestei suite de manifestări educaționale şi cognitive a avut loc în capitala Bulgariei, Sofia, în decembrie 2004. Au participat la festivitatea de consacrare a lui 2005 ca An al educației cetățeneşti miniştri ai educației din țările membre ale Consiliului Europei, evident, inclusiv din R. Moldova. În februarie curent a avut loc şi la noi lansarea Anului european al cetățeniei prin educație. Amintim obiectivele principale ale acestui eveniment de talie europeană, aşa cum le-am putut extrage dintr-un document oficial al Ministerului Educației al R. Moldova: „sporirea importanței învățămîntului, în statele membre ale CE, în educația democratică a elevilor şi ridicarea nivelului de cunoştințe în domeniul drepturilor omului”. Ca şi în alte documente de aceeaşi origine, nu e greu să observi caracterul general, dacă nu chiar confuz al formulării scopurilor. Varsă, întrucîtva, lumină asupra obiectivelor Anului european al educației civice, nominalizarea cîtorva manifestări preconizate de Ministerul Educației de la Chişinău. Astfel, la nivelul Guvernului, va fi elaborată şi aprobată o Concepție a educației civice în R. Moldova. La 10 mai 2005, în instituțiile de învățămînt preuniversitar va fi ținută o Lecție a păcii, urmată de diferite seminarii, mese rotunde, şcoli de vară pentru elevi, învățători şi profesori, concursuri de creație cu participarea elevilor etc. – în vacanța mare. Iar prima oră a anului de studii 2005-2006 se va desfăşura cu genericul „A învăța şi a trăi democrația”.

Şi dacă în cazul R. Moldova lucrurile par a fi ceva mai clare (dar oricum le vom limpezi sau măcar comenta ceva mai jos), în privința țărilor din Uniunea Europeană persistă o serie de întrebări. În pofida caracterului demagogic cu care sînt formulate finalitățile Anului european al cetățeniei prin educație, însăşi suita de manifestări preconizate sau chiar însăşi ideea, inițiativa lansată trădează o preocupare sporită pentru civism, pentru trezirea sau ținerea trează a conştiinței de cetățean. Dar care cetățean? – al unei Europe unite mai mult iluzoriu, la nivelul doleanțelor sau totuşi cetățean al țării de baştină, al statului în care te-ai născut, creşti şi te formezi ca om? Este întrebarea la care nu ne dă un răspuns clar nici Consiliul Europei, nici ministerele educației întrunite la Sofia, dar care şi-o pun, fără doar şi poate, numeroase persoane implicate în programele acestor manifestări. Dacă predispoziția unor state ca Germania, Italia, Franța – membri fondatori şi foarte energici ai Uniunii Europene, ai „ideii europene” – e întru totul motivată, dacă e de înțeles predispoziția de a educa cetățeni ai Europei şi în unele țări aspirante/candidate la admiterea în UE (România sau Bulgaria), este incertă situația unor state ca R. Moldova, pentru care aderarea la UE nu este decît, vorba cîntecului, „un vis frumos, chiar prea frumos să poată fi şi-adevărat”.

Mai mult încă. Se pare că ne-am cam grăbit susținînd că este chiar întru totul motivată predispoziția unor state-membri fondatori şi foarte energici partizani ai Uniunii Europene, ai „ideii europene” în a educa „cetățeni ai Europei”. Este bine cunoscut faptul că „tăvălugul europenizării”, ideea unei Europe unite, „unificate”, nu a fost nici pe departe agreată peste tot. Valuri de proteste au marcat pînă şi introducerea unei valute comune, care, s-ar părea că e cea mai inofensivă inițiativă din lanțul de acțiuni menite să unifice bătrînul continent. Francezii şi-au luat rămas bun de la moneda națională parcă asistînd la funeraliile unei ființe extrem de dragi. În Germania s-au derulat marşuri şi mitinguri în favoarea menținerii mărcii, iar elveției, danezii sau britanicii nu au acceptat înlocuirea valutei lor tradiționale (francul elvețian, coroana daneză şi, respectiv, lira sterlină) cu atît de mult promițătorul euro.

Aşadar, s-a înregistrat o opoziție față de unificarea valutei, repetăm – poate cea mai puțin importantă verigă din lanțul „euro-unificărilor”. Ce să mai vorbim atunci de alte elemente, mai sensibile pentru o națiune, care au fost sau sînt şi ele expuse eventualității schimbării în numele unificării? Printre acestea, cetățenia şi, respectiv, sentimentul civic, ocupă un loc aparte. Dacă pentru cei mai mulți cetățeni din Europa Centrală şi de Sud-Est (poloni, cehi, maghiari, dar şi mai mult – pentru baltici, bulgari, români) noțiunea de „cetățean al Europei” se

identifică, de obicei, cu şansa de a-şi redresa situaţia materială, pentru spanioli, francezi, germani etc. problema, evident, nu se pune aşa. În genere, în ţările occidentale, cetăţenia e considerată ca o valoare a cuceririlor democratice, dar care are totuşi o „culoare locală", naţională, ce se cuvine a fi păstrată. Sînt cunoscute numeroase cazuri cînd personalităţi notorii au fost nevoite să se mute cu traiul în alte ţări, acceptînd totul în patria adoptivă, nu însă şi cetăţenia. Thomas Mann, emigrînd în SUA atunci cînd se simţea ameninţat de escaladarea nazismului, a ţinut să-şi păstreze paşaportul german, cu care s-a şi întors după terminarea celui de al doilea război mondial în ţara de origine. Sau Ernest Hemingway, trăind timp îndelungat la Paris, oraşul pe care-l considera mai prielnic pentru creaţia literară, apoi în Cuba, unde spiritul său aventuros se simţea formidabil, a rămas mereu cetăţean al SUA. După înfrîngerea republicanilor în războiul civil din anii 1935-1939, mii de intelectuali spanioli infectaţi de ideile comuniste sau de stînga au fost nevoiţi să emigreze în URSS, unde Stalin le-a acordat generos paşapoarte roşii cu secera şi ciocanul. Ei bine, tocmai această generozitate (care, în condiţiile unui stat profund totalitar ca URSS trebuia acceptată necondiţionat!) a constituit „mărul discordiei", determinîndu-i pe mulţi cetăţeni să caute alte patrii adoptive, unde nu li s-ar fi impus obligativitatea renunţării la cetăţenia originară. Este revelator, în acest sens, şi cazul celebrei cîntăreţe române, originară din Chişinău – Maria Cebotari. După 1933, ei, ca şi altor străini ce se manifestaseră în artele, cultura, sportul din Germania, i se acorda preferenţial naţionalitatea (cetăţenia) germană. Chiar dacă se naturalizase de-a binelea, Maria Cebotari a ezitat îndelung pînă a renunţa la paşaportul românesc; frămîntările ei legate de această simplă schimbare în viaţa unui artist (se vede că totuşi doar în aparenţă simplă!) sînt descrise cu lux de amănunte în jurnalul faimoasei cîntăreţe.

Nu credem că exemplele citate mai sus ar fi suficiente pentru a convinge pe cineva ce preţ mare se pune (sau, cel puţin, se punea) în Vest pe naţionalitate, pe cetăţenie. Atunci cînd minţile occidentalilor au început să fie copleşite de ideea unei Europe unite, a scăzut şi interesul, ataşamentul faţă de valorile şi simbolurile naţionale, inclusiv pentru cetăţenie. Însă tocmai cînd se părea că a triumfat această idee: valută comună, spaţiu vamal comun, sistem de învăţămînt în mare măsură unificat, Constituţie comună etc. s-a produs un recul. În mai multe ţări vest-europene s-a făcut remarcat un fenomen ciudat: mulţi locuitori, cu precădere din rîndul celor proaspăt încetăţeniţi, s-au dovedit că nu sînt cetăţeni exemplari nici măcar ai ţării ce i-a găzduit, nu că ai unei Europe imaginar unite. Este semnificativă, în acest sens, o observaţie a cancelarului german Gerhard Schroeder: în toamna anului trecut, într-un apel către naţiunea germană, el şi-a exprimat speranţa că dacă nu copiii, apoi măcar nepoţii emigranţilor turci să se simtă cetăţeni germani. Această remarcă a lui Schroeder vizează 4-5 mln. de turci veniţi în Germania în ultimele cîteva decenii şi care acceptă toate favorurile de ordin material, nu însă şi naturalizarea, asimilarea cu populaţia băştinaşă, cu nemţii. Emigranţii turci, ca şi alţi musulmani, mai puţin numeroşi, din ţările arabe, nu acceptă limba ţării, nu respectă exigenţele şcolarizării, resping normele de conduită locale, preferînd să rămînă închistaţi în sistemul moral, educaţional şi, desigur, religios, în multe privinţe ostil viziunii europene asupra vieţii. Într-o situaţie similară se află şi vreo 4 mln. de musulmani din Franţa – descendenţi din Algeria, Maroc, Tunisia, Mauritania, Liban şi alte foste colonii franceze din Africa de Nord şi Orientul Mijlociu. Grupuri etnice sau, mai exact, etno-religioase, originare din Asia şi din Africa duc o existenţă închistată şi în Spania, Belgia, Olanda, Suedia etc. Această stare de lucruri a alertat autorităţile din respectivele state, punînd în prim-plan problema naturalizării şi/sau încetăţenirii efective a milioanelor de străini, în majoritate – refractari la valorile europene. Astfel, liderii unor state din Occident, preocupaţi în genere de edificarea unei Europe comune, iată că se văd nevoiţi a se întoarce la problema educaţiei cetăţenilor propriilor ţări. Nici nu se poate altfel: este greu de imaginat să devină un turc sau un irakian cetăţean al Europei atîta timp cît el, stabilit cu tot cu familie de 20-30 de ani în Franţa, în Germania sau în Suedia, nu se percepe ca cetăţean al ţării care l-a găzduit, oferindu-i toate cele necesare pentru o existenţă decentă: loc de muncă, loc de trai, posibilităţi de a-şi întreţine familia şi chiar rudele rămase în ţara de baştină. Problema e că aceşti emigranţi beneficiază de tot ce ţine de situaţia lor materială, nu însă şi de valorile spirituale. În consecinţă, un turc din Olanda sau un marocan din Franţa nu va fi niciodată sau nu va fi într-o perspectivă apropiată un veritabil cetăţean olandez, respectiv, francez, ci un locuitor, un consumator de avantaje de ordin material şi un beneficiar al libertăţilor pe care le oferă ţările în care au emigrat. Aşadar, în virtutea unor schimbări de ordin demografic, şi în ţări cu economii şi democraţii avansate, în state care, în fond, nu au nevoie să-şi ţină cetăţenii „legaţi de paşaportul naţional", iată că se pune problema educaţiei civice. De fapt, s-a produs o reevaluare a civismului, a atitudinii faţă de calitatea de cetăţean al unui stat concret, chiar în cazurile în care evoluţiile aveau o singură direcţie: spre condiţia de „supra-cetăţean" sau de cetăţean al unui conglomerat de state unite printr-un nivel ridicat al realizărilor economice şi democratice. Şi dacă această problemă – a cetăţeniei, a civismului, a atitudinii atente faţă de naţionalitate – se impune în ţări ce au atins asemenea standarde, ce se poate spune despre situaţia din unele state relativ mai tinere şi cu o abordare mai vulnerabilă a raporturilor cetăţean-stat?

SPECIFICUL MOLDOVENESC AL CIVISMULUI

Lista acestor state este destul de mare pentru un continent relativ mic, aşa cum e Europa. Ele au apărut pe ruinele imperiului sovietic (Lituania, Letonia, Estonia, Bielorusia, Rusia, Ucraina, R. Moldova, Armenia, Georgia, Azerbaidjan), ale microimperiului iugoslav (Bosnia-Herţegovina, Croaţia, Slovenia, Macedonia, Serbia-Muntenegru) şi ale „dualităţii" ceho-slovace (Cehia, Slovacia). Geneza respectivelor state se datorează, în cea mai mare măsură, problemei naţionale, mai exact – unor frustrări de ordin etnic, care păreau a fi înlăturate o dată cu proclamarea independenţei, acestea fiind, în linii mari, nişte state naţionale. După 1991, în majoritatea din ele tinere problema naţională a fost asimilată celei a cetăţeniei. De ex., în Ţările Baltice, cetăţenia s-a acordat cu destulă prudenţă şi, în temei, conform criteriului etnic. Ca rezultat, în Letonia şi în Estonia, bunăoară, sute de mii de ruşi sau rusolingvi, consideraţi ca emigranţi, nu au obţinut cetăţenia letonă sau estonă, ei văzîndu-se nevoiţi să lupte pentru obţinerea cetăţeniei: fie prin naturalizare (studierea limbii oficiale şi a istoriei patriei adoptive, familiarizarea cu legislaţia naţională, depunerea unui dosar special la departamentul de naturalizare a străinilor, în fine, depunerea jurămîntului de credinţă, în cazul celor ce au trecut testele de cunoaştere a limbii şi cu dosarul acceptat), fie prin diferite forme de protest, de obicei organizate de serviciile subversive ruseşti.

Aşadar, în aceste state s-a impus din start o atitudine respectuoasă, de pietate faţă de cetăţenie. Ceea ce nu s-a întîmplat – şi nici nu se putea întîmpla la noi, în R. Moldova, unde cetăţenia s-a acordat cu japca, excluzîndu-se chiar şi un elementar ceremonial al înmînării buletinului sau paşaportului, astfel încît obţinerea documentelor de cetăţean a devenit o acţiune similară cu obţinerea unui certificat de boală sau a unei adeverinţe de la primărie! (Doar prin cost diferă aceste acţiuni, şi în cazul dat funcţionarii noştri făcînd-o pe originalii, căci au fixat pentru documentele de identitate nişte sume exorbitante raportate la posibilităţile materiale ale majorităţii populaţiei. Vom aminti în context că în Ţările Baltice cei mai mulţi băştinaşi, în prima fază de „încetăţenire", au primit actele de identitate gratuit...).

În anii '90 ai secolului trecut, persoanele care nu întruneau datele, exigenţele pentru obţinerea legală a cetăţeniei R. Moldova (dovadă că s-au născut sau au trăit aici pînă la proclamarea independenţei R.Moldova – 27 august 1991; faimoasa „propiskă", numită acum „viză de reşedinţă"; un loc de lucru; o sursă de venit/de existenţă) rezolvau problema cu 10-20 de dolari SUA; cu trecerea anilor această sumă a crescut, evident, dar nu pînă la cote devastatoare. Aşadar, la noi, s-a procedat din start la o devalorizare a instituţiei cetăţeniei, încît s-a ajuns la o înţelegere cu totul perversă a lucrurilor: a fi cetăţean al R. Moldova nu înseamnă nimic altceva decît a deţine buletin de identitate şi paşaport, primul ciudat, incomod în uz, al doilea de o culoare ce generează asociaţii nu dintre cele mai plăcute. Ei da, şi obligativitatea de a vota – care numai obligaţie nu poate fi considerată, plus, pentru bărbaţi – obligativitatea serviciului militar, care pînă la urmă rămîne una doar pentru fiii de ţărani moldoveni... Mulţi locuitori ai Moldovei post-sovietice nici nu şi-au pus problema obţinerii acestor documente – repetăm: şi scumpe, şi nu prea „arătoase", păstrînd paşapoartele sovietice, cu care circulau nestingherit în spaţiul de interes major – Rusia, Ucraina, Bielorusia. Şi dacă în aceleaşi Ţări Baltice paşapoartele sovietice şi-au pierdut valabilitatea la numai un an după dobîndirea independenţei, la noi se mai folosesc bine mersi şi la 14 ani de existenţă a statului moldovenesc.

Varii interese au stimulat la noi o nemaipomenită în alte părţi mişcare pentru obţinerea altor cetăţenii. În pofida aşteptărilor, primii s-au încadrat în această mişcare băştinaşii R. Moldova: că se numesc moldoveni, că se autoidentifică români, ei au prins a face cozi la consulatul României la Chişinău sau la diferite comisariate de poliţie de la Bucureşti ori în oraşe româneşti mai aproape de Prut. Este greu să stabileşti care ar fi proporţia de cetăţeni ai R. Moldova, concomitent şi cetăţeni ai României, care au optat pentru paşaportul românesc din raţiuni naţionaliste şi care din calcule mercantile; cei mai mulţi, mai curînd, au îmbinat cu succes şansele, atît de diferite, ce li s-au oferit: „mîndria de a fi român" şi avantajele de ordin economic. Cînd însă a devenit clar, pentru mai multă lume, că paşaportul românesc e şi o garanţie de a munci/a cîştiga pentru existenţă, legal, în una din ţările prospere ale Occidentului, s-au aprins de dorinţa de a deveni cetăţeni ai României şi reprezentanţii minorităţilor etnice de la noi: ruşi, bulgari, găgăuzi, ucraineni, chiar şi armeni ce şi-au abandonat patria din cauza sărăciei sau ceceni şi daghestanezi evadaţi de la baştină din cauza atrocităţilor războiului ruso-cecen. În consecinţă, conform unor statistici neoficiale, locuitorii/cetăţenii R. Moldova, cei mai numeroşi, care mai deţin o cetăţenie, sînt cei cu paşaport românesc.

Pentru că Rusia oferă posibilităţi relativ mari pentru redresarea situaţiei materiale a locuitorilor din spaţiul ex-sovietic (nu şi pentru baltici), mulţi cetăţeni ai R. Moldova au optat pentru cetăţenia rusă. Dintre aceştia, un procent infim îl reprezintă ruşii ce şi-au dorit din raţiuni patriotice cetăţenia patriei istorice; este cu mult mai mare numărul rusolingvilor de la noi ajunşi la pensie şi care, obţinînd paşaportul rusesc, dobîndesc un spor substanţial pentru asigurarea bătrîneţii. Pare a fi mare şi procentul moldovenilor ce jinduiesc paşaportul rus în scopul de a-şi legaliza aflarea în Rusia la munci sau, mai puţini, la studii, cercetare, creaţie. Aşa sau altfel, după moldovenii cu paşaport românesc, cei cu cetăţenie rusă par a se clasa pe locul doi.

Din diverse motive, inclusiv datorită unei munci propagandistice desfăşurate de diplomaţi sau emisari din patriile istorice, un număr în continuă creştere de ucraineni, bulgari şi găgăuzi din R. Moldova au cetăţenia ucraineană, bulgară, turcă. Evreii basarabeni, ca şi coreligionarii lor din alte ţări, deţin, în majoritate absolută, atît paşapoarte locale cît şi ale statului Israel.

Din cele cîteva sute de mii de cetăţeni ai R. Moldova (se vehiculează cifre diferite: de la 250 de mii pînă la 500-600 de mii) plecaţi la munci în Occident, tot mai mulţi obţin viză de şedere acolo, apoi şi cetăţenia unor state vestice. Dacă cineva ar avea inspiraţia să studieze *Monitoarele Oficiale* ale Italiei, Spaniei, Portugaliei, Greciei, Franţei, Germaniei, Cehiei, SUA, Canadei etc., ar descoperi cu uimire sute şi mii de nume româneşti, fără diacritice – acesta e primul semn al naturalizării conaţionalilor noştri în lumea largă. De regulă, cei care obţin cetăţenia unor state prospere din Occident nu mai revin în cetăţenia moldoveană, în cel mai bun caz păstrînd-o pentru a mai veni acasă, eventual, ca să-şi ia, pentru întregirea familiei, soţia, copiii, alte rude.

Acest tablou, un veritabil mozaic! caracterizează societatea noastră din punctul de vedere al civismului. Pe de o parte, locuitori ai R. Moldova făcuţi cetăţeni ai R. Moldova peste noapte, fără probleme deosebite, indiferent de apartenenţa lor etnică; pe de altă parte, dispersarea aceloraşi locuitori, pe criterii pur etnice, spre cetăţenia patriei lor istorice. La prima vedere, această situaţie nu pare a fi decît o reflectare a libertăţii de opţiune. În realitate, însă, lucrurile stau cu mult mai complicat. Poate fi oare un bun cetăţean al ţării sale omul care face tot posibilul să mai obţină o cetăţenie (cel puţin)? Puţin probabil. Omul care, chiar dacă nu e preocupat de dobîndirea altei cetăţenii decît cea hărăzită de destin, dar percepe cetăţenia de bază, primară, ca pe o formalitate birocratică, iar în multe cazuri – şi ca pe ceva lipsit de rost, de valoare, nu poate fi un cetăţean bun, cu atît mai puţin un bun patriot. Ce fel de cetăţean al R. Moldova poate fi un tînăr care nu-şi concepe viitorul fără să aibă încă o cetăţenie? Pînă la urmă, cetăţeni „puri" ai R. Moldova rămîn doar cei care nu au ambiţia sau şansa de a se căpătui cu altă cetăţenie. Iar a avea numai cetăţenia moldoveană, şi încă din cauza unor asemenea circumstanţe, nu înseamnă nici pe departe a fi şi un bun cetăţean.

POSIBILE SOLUŢII

Place sau nu place cuiva, dar cei mai mulţi cetăţeni ai R. Moldova sînt numai „pe hîrtie" cetăţeni ai acestui stat: şi gîndurile, şi aspiraţiile, şi devotamentul lor sînt îndreptate spre alte ţări. S-ar putea vorbi despre pericolul golirii R. Moldova de cetăţeni? Prea puţin probabil, pentru că, aşa cum ne-o demonstrează experienţa istorică, chiar şi în ani de urgie nu toţi îşi părăsesc baştina, plaiul natal, vatra strămoşească. Mai mult încă: nu va seca niciodată nici seminţia patrioţilor acestui pămînt, căci dacă e să-l parafrazăm pe Tudor Vladimirescu, patria înseamnă norodul, nu tagma profitorilor (în original: a jefuitorilor).

Problema e, desigur, cum să formăm şi cum să păstrăm cetăţenii patrioţi în nişte condiţii atît de specifice precum sînt cele din R. Moldova. În anul 2003, autorităţile de la Chişinău au adoptat o „Concepţie a politicii naţionale", în care se acorda destulă atenţie şi educaţiei civice, patriotice a populaţiei R. Moldova, în special a tineretului. Nu a trecut nici un an de la lansarea acestui document cu pretenţii de program de stat/naţional şi se pare că el a fost dat uitării. Unul dintre motivele pentru care numita „Concepţie" s-a prăfuit atît de repede e că ea are nişte premise false: populaţia băştinaşă – moldovenii/românii şi minorităţile etnice de la noi au fost substituiţi abuziv, în spiritul extravaganţei specifice „savanţilor" de la „Şcoala superioară de antropologie", cu „poporul polietnic al R. Moldova". Nu e vorba numai de un joc macabru de-a noţiunile. În toată lumea se ştie de popoare/naţiuni/etnii şi de societăţi/comunităţi polietnice, şi numai la noi, unde dezmăţul general s-a extins şi în ştiinţă, nişte diletanţi, profitînd de situaţia lor politică avantajată, au putut promova, fie şi provizoriu, o noţiune-hibrid, prin care se încearcă justificarea unei stări de lucruri convenabile lor şi minorităţii etnolingvistice din care fac parte. Deşi, prin acest „popor polietnic" s-ar preconiza o comunitate „deasupra etniilor", în realitate se încearcă justificarea supremaţiei minorităţii rusolingve de la noi, mai exact, a unei minorităţi rusolingve politizate, infectată de ideile şovinismului rus, pe care liderii acesteia le ambalează în odăjdiile unui nou „internaţionalism proletar", numit polietnicitate – în spiritul timpului şi al ideilor şovine ruse, dar încrucişate cu cele globaliste, din Occident. Ceva similar există în Rusia, unde prin „rosianism" (în original „rossiikost", o noţiune nouă, opusă unei mai vechi „russkost") se maschează adevărata intenţie de rusificare totală (lingvistică, religioasă, mentală etc.) a populaţiei extrem de eterogenă a Rusiei. Şi în Vest se vehiculează o „idee paneuropeană" sub stindard britanic, idee ce nu poate fi acceptată de către francezi, spanioli sau germani, oricît de subtil ar fi ea servită în contextul globalizării. Am arătat mai sus că în multe ţări din Occident are loc o „revenire" la ideea naţională prin atenţia sporită ce se acordă cetăţeniei naţionale, în opoziţie cu „eurocetăţenia". Chiar şi într-un stat totalitar cum a fost şi rămîne Rusia, realizarea intenţiilor „rosianiste" se face cu destule dificultăţi: mai multe comunităţi etnolingvistice, atît tradiţionale (tătarii, başkirii, tuvinii, kalmîcii), dar şi „noi" (armenii, azerii, ucrainenii) îşi revendică drepturile de a-şi păstra limba, tradiţiile, religia etc. Evident că „poporul polietnic" din R. Moldova nu e decît o soluţie propusă de anumite persoane într-un anumit context politic, dar cum acest context nu poate dura la infinit, nu are sorţi de izbîndă

nici „geniala idee" a falşilor profeţi de la „Şcoala de antropologie", fie ea şi superioară. Desigur, societatea noastră, care, în pofida numeroaselor transformări a rămas totuşi una românească, „condimentată" cu prezenţa unor minorităţi etnolingvistice ce-şi au patrii istorice (deci, şi soluţii proprii bune de realizat în altă parte decît în R. Moldova), are nevoie de o rezolvare specifică. Oricare ar fi această soluţie, ea trebuie să pornească de la o premisă în spiritul celei formulate cîndva de Nicolae Iorga: „Fără patrie nu se poate închipui existenţa de naţiune şi fără de naţiune patrie e numai un cuvînt deşert". Naţiunea aici sîntem noi, băştinaşii acestui pămînt, cei cu rădăcini seculare, şi nu veniţi de cîteva decenii. Cetăţeni buni, adevăraţi por deveni şi unii străini ce şi-au legat destinul de această „gură de rai", dar oricum, osatura va fi mereu formată de cei care au crescut în dragostea totală pentru tot ce ţine de Moldova, nu doar pentru gastronomia locală. Căci, spunea, pe bună dreptate Mihai Eminescu: „Patriotismul nu este numai iubirea pămîntului în care te-ai născut ci, mai ales, iubirea trecutului, fără de care nu există iubire de ţară".

Patriotismul este sinonim cu civismul. Dacă se doreşte educarea de buni cetăţeni/patrioţi ai R. Moldova, această educaţie trebuie făcută în temeiul valorilor vechi, perene, nu al unor pseudovalori plăsmuite în minţile înfierbîntate ale unor politruci. E necesar să se educe dragostea pentru valori concrete: limba oficială a statului, istoria băştinaşilor, manifestările culturale, spirituale ce frapează imaginaţia noastră, dar şi a străinilor, cetăţeni „mai tineri" sau pretendenţi la cetăţenia R. Moldova. Aceştia din urmă vor deveni cu atît mai loiali şi mai ataşaţi statului nostru, cu cît vor înţelege mai bine că se află într-un spaţiu cultural distinct, demn de atenţia şi de dragostea lor. Drumul spre devotamentul civic trece, neîndoios, prin stomac, prin bunăstarea materială, dar această bunăstare îşi pierde din „forţa de convingere" dacă e lipsită de „garnitura" spirituală.

Vrem cetăţeni buni, devotaţi? Ei trebuie crescuţi: din grădiniţă, în şcoală, în facultăţi. Şi obligatoriu prin familiarizarea cu valorile spirituale ale neamului, nu prin abstracţii vizînd zone geopolitice, economice, culturale din Est sau din Vest. Civismul Republicii Moldova începe şi, credem, se va termina aici, nu la Vladivostok şi nici la Madrid. Iar un cetăţean bun al statului nostru va fi şi un bun cetăţean al universului – asta, în eventualitatea că se va ajunge şi la acest deziderat, de altfel, jinduit nu de ieri-alaltăieri, ci din antichitate. Şi, de atunci – nerealizat, pentru că mereu şi pretutindeni s-a pus accentul pe aspectul naţional, nu „polietnic" al problemei.

SONDAJ DE OPINIE: Ce înseamnă a fi un cetăţean activ? Implicarea tinerilor în viaţa publică

A fi cetăţean activ nu este un lucru ieşit din comun. Fiecare – "de la vlădică la opincă" – trebuie, ba chiar este dator, să se implice în viaţa societăţii. Eu consider că tineretul trebuie să constituie forţa motrice în dezvoltarea ţării, iar legislaţia să prevadă acest lucru. Astfel, ar fi binevenite înfiinţarea unor consilii locale ale tinerilor, ceea ce ar permite soluţionarea directă şi rapidă a multor probleme. Un cetăţean activ trebuie să manifeste perseverenţă în tot ceea ce face. Procesul de formare a acestuia ca atare începe din fragedă copilărie, de la şcoală, unde învaţă să gîndească independent, să-şi exprime opiniile şi să respecte părerile altora.

Stela BUNESCU, cl.X,
Liceul Teoretic din Mărculeşti, r. Floreşti

În opinia mea, un cetăţean activ este acel care îşi susţine patria cu orice preţ, chiar şi cu cel al vieţii. A fi cetăţean activ înseamnă a fi un bun patriot atît în momentele de prosperare a ţării cît şi în cele grele. Din păcate, în ultimul timp, asemenea oameni sînt puţini, fiind nişte străini chiar în ţara lor. Eu însumi nu sînt sigur de faptul dacă sînt sau nu un cetăţean activ, dar mă voi strădui să devin astfel, pentru ca părinţii şi prietenii mei să fie mîndri de mine.

Oleg MURAFA, cl.X,
Liceul Teoretic din Mărculeşti, r. Floreşti

Cuvîntul "cetăţean" înseamnă "om al unei cetăţi", al unui stat, iar expresia "cetăţean activ" presupune raporturile omului cu statul. Eu însă cred că mai importante sînt relaţiile cetăţeanului cu semenii săi. Ce este un cetăţean activ? Persoana care se încadrează în viaţa cotidiană sau în cea socială? Expresia nu are nici un sens. Care dintre principiile morale ne spune că anume cetăţeanul activ este demn şi vrednic? Fiecare om hotărăşte pentru sine cum trebuie să fie şi nimeni nu are dreptul să spună că cetăţeanul activ este mai presus decît cel pasiv. Această din urmă afirmaţie este un nonsens, deoarece, dacă există "cetăţeni activi", ceilalţi sînt "pasivi". Sînt numai cetăţeni: unii mai buni sau mai puţin

buni decît ceilalți. Activ sau neactiv nu poate fi criteriu de apreciere. Aristotel spunea: ”Orașul e o unitate de oameni diferiți”. De aceea, consider că totul constă nu în ce fel de cetățean eşti, ci în ce fel de Om eşti.

Artiom GADARAG, cl.X,
Liceul Teoretic din Mărculeşti, r. Floreşti

Un cetățean activ este cel ce gîndeşte liber şi îşi expune părerea, fără a fi influențat de cineva. A fi cetățean activ înseamnă a fi patriot, a lua decizii care ar favoriza viața socială sau politică. A fi activ este de datoria fiecăruia, întrucît uneori viața unui întreg popor depinde de un singur vot, devenit în asemenea împrejurări hotărîtor. Dacă toți cetățenii țării noastre ar fi fost mai activi, situația ar fi fost alta şi poporul nu ar avea de suferit. Tinerii au un cuvînt de spus, dar fiindcă în prezent ei sînt prea puțin implicați în viața societății, nu au o responsabilitate prea mare şi nu-şi dau seama că ei sînt cei de care depinde viitorul țării.

Tatiana Cociug, cl.XII,
Liceul Teoretic din Mărculeşti, r. Floreşti

Trebuie recunoscut faptul că generația tînără este departe de acel activism social pe care îl solicită vremurile de azi. Mai degrabă, tinerii din zilele noastre sînt individualişti şi nu se concep ca parte a întregului, adică a unui stat. Cred că de vină e şi statul care acordă prea puțină atenție cultivării relației dintre tinerii cetățeni şi stat. Însă este de datoria tinerilor să conştientizeze că viitorul le aparține şi urmează să participe activ la edificarea lui.

Natalia CIOBANU, cl.XII,
Liceul Teoretic din Mărculeşti, r. Floreşti

Ce înseamnă “cetățean”? Astăzi pare o întrebare banală, pentru că oricine ştie să răspundă la ea. Unii îşi prezintă paşaportul dovedind că sînt cetățeni ai unei anumite țări. Alții încep să explice că termenul vine din antichitate, de pe vremea oraşelor-cetăți, aceasta fiind denumirea oamenilor care trăiau în interiorul lor.

Dintotdeauna oamenii au viețuit în comunități, tendință ce îşi are rădacinile în timpurile străvechi, cînd omul primitiv cunoştea viața şi mediul mai mult cu ajutorul instinctelor. Anume aceste instincte primare îi sugerau să-şi ducă viața organizat în cete sau triburi pentru a-i fi mai uşoară lupta pentru existență. Mai tîrziu, conştiința a făcut ca omul să-şi impună şi să respecte anumite legi. În interiorul comunității a apărut familia, iar o dată cu aceasta o mai bună organizare a vieții, fiecare individ cunoscîndu-şi bine rolul. Prin urmare, în trecut, să zicem pînă la evul mediu, omului îi era necesară apartenența la o comunitate, fiecare ştiind că e spre binele său şi al familiei sale să se instaleze într-un oraş-cetate cît mai populat şi puternic pentru a evita tot felul de pericole.

În prezent însă condițiile cetățeanului s-au schimbat radical. Omul nu mai poate alege dacă doreşte să fie “cetățean” sau nu, el este obligat; nu există om-necetățean, toți sînt cetățeni. Oricărui nou-născut i se dau date personale indispensabile vieții, i se deschide un dosar în care, pe parcurs, să acumuleze “mențiuni”, “obiecții” etc. Astfel, n-ar fi de mirare dacă în viitorul apropiat pietrele funerare şi crucile de pe morminte vor fi înlocuite cu mormanul de maculatură birocratică “provocată” de existența “deținătorului de mormînt”, deasupra acestei grămezi tronînd, desigur, chitanța “ce adevereşte precum că” cetățeanul a achitat costul şi a plătit impozitele pentru acel metru pătrat din cimitir. Mai ales în “cetatea” în care trăim – Republica Moldova, unde cetățeanul nostru e un fel de țăran-iobag, cu singura deosebire că nu e legat de glie; în rest, cam tot aceleaşi obligații are: dările şi darurile pentru prea-cinstita poliție rutieră şi nu numai; dijma pentru conu’ Fisc (sau cum l-o mai fi chemînd); şi, nu în ultimul rînd, claca, adică munca pe gratis, pentru că salariile atît de mici nu le putem socoti drept remunerare adecvată. Apare întrebarea: oare nu e destul de activ cetățeanul nostru, nu e destul de “voluntar” în ceea ce face? În general, a fi un cetățean activ cred că înseamnă a-ți cunoaşte bine rolul, menirea în cetatea-societate şi calitatea de a ți-o îndeplini fără a-i împiedica pe alții să şi-o îndeplinească pe a lor.

În țara noastră (caz aparte) a fi un cetățean activ înseamnă a fi un Don Quijote ce luptă cu morile de vînt.

Radu TOFAN, cl. XII,
Liceul Teoretic din Mărculeşti, r. Floreşti

Eu conştientizez că fac parte din tînăra generație, care este viitorul acestei țări. De noi depinde în continuare totul, chiar dacă nu vrem să acceptăm acest lucru. Oricum, odată va trebui să reprezentăm țara aici şi dincolo de hotarele ei. A fi un cetățean activ înseamnă a fi la curent cu toate realitățile din țară. Nu e nevoie să fugim de probleme sau să le ascundem, pretinzînd că totul e bine şi toți sînt fericiți.

Nici vechile cetăți nu erau construite într-o singură zi, dar mite condițiile pentru o activitate normală în societatea în care trăim şi care are o deschidere către lume, nefiind închisă ca în perioada regimului sovietic.

Idei noi, planuri extraordinare există în mintea oamenilor capabili să le realizeze, însă numeroasele obstacole nu le permit să le aplice în practică. Barierele economice şi politice sînt adesea prea “înalte” pentru cei care vor să facă ceva, dar speranța moare ultima. Vor veni timpuri în care se vor găsi oameni cărora nu le va fi frică să treacă de la declarații sterile la fapte. Poate că acum sînt foarte puține şanse, dar se vor găsi astfel de oameni, cu siguranță. Peste un an sau zece, spirite tinere, cu idei moderne şi minți luminate vor veni să schimbe situația.

Xenia EVSEEV, cl. XI,
Şcoala de Limbi Moderne şi Management,
mun. Chişinău

Pentru a-mi expune punctul de vedere privind tema abordată, trebuie, întîi de toate, să înţeleg sensul cuvîntului "cetăţean". Constat (cu regret) că sînt în pragul majoratului, dar nu mi s-a format încă conceptul de "cetăţean", nici nu ştiu care-ar fi cauzele unei asemenea situaţii. Am luat un dicţionar explicativ ("Mic dincţionar al limbii române" de V.Breban) şi am căutat acest cuvînt. Iată ce am citit: *Cetăţean (-ă)* (s. m. şi f.) – persoană care aparţine unui stat şi care se bucură de anumite drepturi şi are anumite obligaţii faţă de acel stat; pl. cetăţeni, -e.

Am copiat cuvînt cu cuvînt textul pe care l-am avut în faţă. Există probabilitatea să nu exprim purul adevăr, însă cîteva lucruri din această definiţie m-au făcut să gîndesc serios la starea de lucruri de astăzi. Admit că am putea avea "o grămadă" de drepturi pe foaie, o mulţime de libertăţi şi oportunităţi *de jure*, însă *de facto* nu ne sînt oferite nici jumătate din acestea. Avem atîtea drepturi, încît ar fi un motiv întemeiat pentru a-i bucura pe cetăţenii Republicii Moldova, dar... Sînt de acord că fiecare trebuie să aibă obligaţii faţă de statul în care trăieşte, după cum este explicat în dicţionar. Dar îmi pare oarecum straniu (adevărat însă!) că nici Dicţionarul lui V.Breban şi nici realitatea nu presupun obligaţiile statului faţă de cetăţenii săi, care, în mod firesc, ar fi trebuit să existe într-o comunitate sănătoasă.

Şi ce obţinem în final? Te bucuri de copilărie, adolescenţă, atingi vîrsta majoratului, treci instantaneu în posesiunea statului, "te bucuri de o mulţime de drepturi", dar ai şi ceva obligaţiuni. Ţin să menţionez că anume acest stereotip mă domină atunci cînd mă gîndesc la cetăţenii noştri. Cele relatate pot avea o doză de pesimism, însă uneori nu strică să te opreşti şi să priveşti realitatea fără prejudecăţi. Iar realitatea noastră numai a fi cetăţean activ nu-ţi permite. Dacă cineva are alte argumente, să le aducă.

Maxim BERZAN, cl. XI,
Şcoala de Limbi Modeme şi Management,
mun. Chişinău

De la bun început, aş dori să menţionez că abilitatea de a fi informat este garanţia de a fi un om puternic.

Pe parcursul secolelor multe vise şi obiective au devenit realitate. Deşi principiile democraţiei şi ale libertăţilor omului s-au promovat permanent, aceste valori în societatea contemporană nu se respectă. Un om simplu, acum două secole, nu avea aceleaşi posibilităţi de afirmare pe care le avem noi. Astăzi, cînd democraţia ne oferă mai multe şanse de dezvoltare, oamenii preferă să tacă, să nu iasă la vot, să nu se intereseze de viitorul lor şi al copiilor.

Ce înseamnă a fi un cetăţean activ? Eu consider că a fi un cetăţean activ este o datorie morală. Ea constă în a-i convinge pe alţi oameni, în special pe tineri, să participe activ la viaţa culturală, dar şi la cea politică. Viaţa politică este primul factor ce influenţează starea de lucruri în societate. Nimic nu poate fi construit fără o educaţie politică adecvată. Neimplicarea în activităţile publice face posibilă instaurarea la guvernare a unor partide politice iresponsabile. Cel mai revoltător este faptul că minciuna orientată, în special, către populaţia de vîrsta a treia îşi găseşte trecere şi printre tineri.

Situaţia actuală a Republicii Moldova, cu o cifră gigantică de emigranţi, este agravată la maximum. Tineri şi adulţi părăsesc ţara continuu pentru a munci la negru peste hotare. Deoarece în ţară au rămas pensionarii, o jumătate din populaţia activă, ei vor alege viitorul parlament. Prin urmare, voturile tinerilor şi ale studenţilor între 18 şi 30 de ani au o importanţă primordială în a alege o conducere adecvată care ar combate corupţia, sărăcia şi şomajul. Votul lor contează, pentru că de ei depinde viitorul copiilor lor. Chem toţi tinerii din liceele republicii care au împlinit 18 ani, toţi studenţii, să participe activ în viaţa politică a ţării şi să iasă la vot, să-şi exprime opinia şi să-şi apere drepturile.

Educaţia politică a societăţii de azi, după părerea mea, se împarte în trei categorii: educaţie socialistă, educaţia de tranziţie şi educaţia neooccidentală.

Cu regret, sînt nevoit să afirm că educaţia socialistă, ideologizată, care vizează întîi de toate persoanele de vîrsta a treia, este cea mai răspîndită şi impresionant de utopică. Acest tip de educaţie i-a afectat pe mulţi dintre cei ce l-au simţit pe pielea lor.

Educaţia de tranziţie, începută în sistemul sovietic şi terminată în cel capitalist, după destrămarea URSS, păstrează în sine caracterul dur, ambiguu al trecutului, dar cu o orientare optimistă către viitor. În acest tip de educaţie se includ părinţii noştri în vîrstă de pînă la 50-55 de ani.

Educaţia politică neooccidentală presupune cea mai perfectă şi mai eficientă atitudine publică faţă de problemele existente în societate şi conştient antrenată în dezvoltarea unui tineret sănătos şi activ.

Acest tip de educaţie politică este caracteristic oamenilor cu iniţiativă, mentorilor şi profesorilor care au acceptat valorile democraţiei occidentale şi au contribuit (şi încă o mai fac) la creşterea şi dezvoltarea unei noi generaţii, sănătoase şi conştiente.

Cu mare regret remarc că o bună parte din tinerii de astăzi nu se implică în diferite domenii ale vieţii publice şi culturale, în protejarea mediului înconjurător. Ei sînt pasivi, indiferenţi şi, în mare, iresponsabili de ceea ce fac. Desigur, vina pentru aceasta nu o poartă doar ei. Educaţia lor a depins de părinţii, mentorii şi prietenii pe care i-au avut şi îi au. Dacă ar înţelege cît de mult contează participarea lor în viaţa publică, cît de mult pot contribui la edificarea democraţiei şi a valorilor etice, atunci există speranţe într-un viitor mai bun.

Cunosc, din proprie experienţă, ce înseamnă lucrul cu oamenii, angajarea în viaţa publică şi promovarea valorilor naţionale. Bineînţeles, aş vrea ca toţi tinerii din

Republica Moldova să se poată afirma şi să iasă din mizeria în care ne aflăm. Doresc tuturor o gîndire cît mai lucidă, soluţii eficiente şi o schimbare radicală.

Nu vreau să descriu în culori foarte frumoase realitatea la care visez, dar o zicală spune: dacă nu ai obţinut ceva înseamnă că nu ţi-ai dorit mult acest lucru. Prin urmare, oricît de rău ar fi, întotdeauna există o posibilitate de redresare. Să nu aşteptăm ca această schimbare s-o facă altcineva. Ea nu se poate realiza decît prin noi înşine. Fiecare dintre noi are nevoie de un mic impuls. Nu trebuie să ne sperie cuvîntul *schimbare*, care presupune doar o atitudine pozitivă firească. Trebuie să recunoaştem că vom izbuti să schimbăm societatea doar începînd cu fiecare dintre noi. Nimic nu este imposibil. Cei care se tem şi nu cred în viitorul acestei ţări sînt tocmai cei care au nevoie de noi, de gîndirea noastră. Trebuie să le spunem: „Moldova are viitor!".

Cred că implicarea tinerilor în viaţa publică se poate produce numai sub aspectul unei schimbări, a unei revoluţii etico-culturale.

Aş vrea să amintesc gîndurile lui Mitch Sala: „Vrei să fii bogat şi deştept, fii printre deştepţi şi bogaţi!" şi ale lui Doug Weat: „Omul va lucra pentru recunoaştere la fel de bine ca şi pentru bani".

Cu siguranţă, reuşita nu este permanentă, iar eşecul nu este fatal. Mult curaj!

Grigore TARAN, cl. XII,
Liceul Teoretic „B.P.Hasdeu", or. Drochia

Iosif **MOLDOVAN**

Centrul Naţional pentru Tineret

Participare pentru cetăţenie activă şi democratică

În contextul activităţii noastre, participarea este examinată ca fiind ***implicarea conştientă şi benevolă a copiilor şi tinerilor în luarea/influenţarea proceselor, deciziilor şi activităţilor***. Potrivit Convenţiei ONU cu privire la Drepturile Copilului, participarea reprezintă un drept moral şi juridic al tuturor copiilor şi tinerilor şi o finalitate în sine. Articolul 12 (1) al Convenţiei menţionează explicit dreptul copiilor la participare: *„Statele părţi vor garanta copilului capabil de discernămînt dreptul de a-şi exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îl priveşte, opiniile copilului urmînd să fie luate în considerare ţinîndu-se seama de vîrsta sa şi de gradul său de maturitate"*.

Am pornit de la ideea că pentru a fi un cetăţean activ şi responsabil, copiii şi tinerii trebuie, în primul rînd, să cunoască principiile după care funcţionează o societate democratică şi care le sînt drepturile pentru a le putea exercita. Iată de ce, în 1999, am lansat proiectul de educaţie civică *Parlamentul Copiilor – şcoala democraţiei,* în cadrul căruia anual 111 adolescenţi şi tineri din toate zonele Republicii Moldova au fost pregătiţi pentru a disemina informaţii despre drepturile, principiile şi valorile democratice, oportunităţile de participare la viaţa comunităţii.

Însă comunicarea cu tinerii şi copiii din cele mai îndepărtate sate ne-a făcut să înţelegem că simpla cunoaştere a drepturilor nu este suficientă. Pentru a deveni cetăţeni responsabili, este nevoie mai ales de implicarea lor directă în procesele de luare a deciziilor. Astfel, în anul 2000, am susţinut eforturile tinerilor de a crea Consilii Locale şi grupuri de iniţiativă. Obiectivul nostru vizează dezvoltarea capacităţilor tinerilor de a participa conştient la viaţa comunităţii şi de a fi reprezentaţi ca grup social în relaţia cu administraţia publică locală şi celelalte grupuri sociale. Aceste structuri au trezit la viaţă mii de tineri şi zeci de comunităţi, oferindu-le posibilitatea să devină cetăţeni activi şi responsabili.

Astăzi funcţionează 198 de Consilii Locale ale Copiilor şi Tinerilor, iar 148 de grupuri de iniţiativă ale tinerilor au gestionat granturi mici pentru realizarea propriilor iniţiative. Aceste activităţi au constituit o experienţă utilă, din care am învăţat că sînt necesare:

Claudia **COADĂ**

Centrul Naţional pentru Tineret

– elaborarea unui cadru legal favorabil participării tinerilor;
– îmbunătățirea capacităților instituțiilor/organizațiilor de a susține participarea;
– dezvoltarea profesioniştilor care lucrează cu tinerii şi pentru tineri de a promova participarea;
– sprijinirea structurilor reprezentative pentru implicarea tinerilor în luarea deciziilor la nivel local, regional şi național;
– dezvoltarea parteneriatelor dintre tineri şi adulți;
– împuternicirea tinerilor în procesul de participare.

De cele mai multe ori, rezultatele acțiunilor puteau fi observate imediat, datorită evaluărilor pe care le efectuam împreună cu participanții. Cu toate acestea, impactul activităților la nivel de comunitate şi societate era greu de apreciat. Astfel, ne-am propus, cu susținerea Reprezentanței UNICEF, să evaluăm participarea tinerilor, implicînd în mod direct beneficiarii la toate etapele: design, colectarea datelor, analiză şi scriere. Subiectul studiului a vizat 524861 de adolescenți şi tineri din 1345 de localități [*], antrenați de-a lungul ultimilor cinci ani în diverse proiecte.

Cercetarea a fost efectuată în perioada octombrie 2003-iulie 2004 de 1033 de tineri din 51 de localități, cu vîrsta între 10 şi 19 ani şi 123 de adulți: jurnaliști, profesori, părinți, funcționari publici, reprezentanți ai societății civile. Studiul a examinat cîteva aspecte:

– eficiența diverselor procese/metode în promovarea participării tinerilor;
– impactul participării asupra tinerilor implicați;
– îmbunătățirea capacităților instituțiilor/organizațiilor de a promova participarea tinerilor;
– asigurarea unui mediu social motivant, a unui cadru legal şi de politici care încurajează participarea tinerilor;
– sugestii de ameliorare a participării tinerilor în țară şi în regiune.

Colectarea datelor a fost realizată prin **metode participative** (desenarea impactului, analiza *force-field,* VIPP, harta socială, desen de grup), **calitative** (discuții *focus-group*, interviu aprofundat) şi **cantitative** (chestionar, votarea cu buline pe Scala Likert cu fețe zîmbitoare). În cazul tuturor metodelor, cu excepția chestionarelor, participanții erau rugați să comenteze rezultatele lucrului în grup sau individual (desene, fişe). Rezultatele-cheie au fost formulate pe baza comentariilor, înregistrate riguros atît în cadrul atelierelor de evaluare cît şi la etapa de consultare privind datele obținute prin metode cantitative.

Pentru colectarea datelor de la tineri au fost organizate 52 de ateliere, cu aplicarea unor metode fără a fragmenta procesul în funcție de întrebarea examinată, ceea ce a determinat o comunicare deschisă între evaluatori şi tineri şi o atmosferă de învățare reciprocă. La colectarea datelor de la adulți au fost utilizate metodele *focus-group* şi interviul aprofundat.

Prezentăm în continuare principalele rezultate ale evaluării participării tinerilor, relevante pentru formarea lor ca cetățeni. [**]

ÎN CE MOD PARTICIPAREA A SCHIMBAT TINERII?

Pentru a răspunde la această întrebare, tinerilor li s-a propus să-şi amintească cum erau pînă a se implica în diferite activități, proiecte şi cum sînt în prezent.

Una dintre schimbările majore prin care au trecut tinerii în urma implicării în proiecte se referă la gradul lor de informare. Ei menționează că datorită participării au acumulat cunoştințe, informații, experiență, au înțeles unele lucruri şi au găsit răspunsuri la întrebările pe care le aveau.

– „Înțeleg lucruri pe care în trecut nu le înțelegeam";
– „Numai cunoscîndu-ne drepturile, ştim cînd acestea ni se încalcă".

Informarea a sporit gradul de preocupare a tinerilor pentru viața reală, mediu şi comunitate. Totodată, conştientizînd necesitatea de a se informa permanent (cărți, mass-media, Internet), ei şi-au modificat stilul de recepționare a informației.

[*] Conform Legii privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova nr. 764-XV din 27.12.2001, publicată în Monitorul Oficial nr. 16 din 29.01.2002, în republică sînt 950 de primării şi 1501 de localități (aceste date nu includ 32 de localități care fac parte din componența Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia şi 147 de localități din stînga Nistrului).

[**] Studiul poate fi consultat la sediul Centrului Național de Resurse pentru Tineri (S. Lazo 15, MD-2004 Chişinău, tel. 211605, 238897) sau pe pagina web www.youth.md.

– „Am nevoie de mai multă informație, mai multă "carte";
– „Aş vrea să aflu ceva nou".

Tinerii şi-au dezvoltat multiple deprinderi de viață. Majoritatea afirmă că în urma implicării „...se orientează, se descurcă mai bine în viață". Participanții la atelierul de consultare au menționat că au dobîndit abilități specifice, cum sînt delegarea responsabilităților, identificarea şi soluționarea problemelor, căutarea informației, colectarea fondurilor, scrierea proiectelor, stabilirea scopurilor şi obiectivelor, gestionarea timpului şi resurselor, evaluarea, lucrul la calculator şi implicarea în viața comunității. Ei au remarcat că acestea le sînt utile şi în viața cotidiană.

– „Între timp am căpătat deprinderi noi".

Încrederea în forțele proprii, însoțită de abilități de comunicare eficientă, a influențat benefic autoexprimarea tinerilor. Astfel, mai mult de jumătate din ei afirmă că au devenit liberi şi asertivi, ştiu să aleagă contextul şi modalitățile adecvate în acest scop.

– „Dacă înainte spuneam ce vor să audă maturii, acum spun ce e bine pentru mine şi pentru cei din jurul meu";
– „Înainte nu puteam să-mi formulez clar ideile şi opiniile, iar acum pot face acest lucru".

În urma îmbunătățirii capacităților de comunicare, tinerii şi-au extins considerabil cercul de persoane cu care cooperează. Majoritatea susțin că pot stabili şi menține relații pozitive cu semenii.

– „Participînd la activități, am devenit o persoană cu mulți prieteni";
– „Acum comunic cu mulți prieteni de diferite vîrste şi din diferite domenii de activitate".

Tinerii au afirmat că una dintre schimbările semnificative rezultate din procesul de participare este formarea unei atitudini optimiste față de viitor şi locul/rolul propriu în cadrul societății. Avînd convingerea că lucrurile pot fi modificate, ei nu ezită să ia atitudine şi abordează constructiv fenomenele şi acțiunile din comunitate care îi vizează direct sau indirect. Un indiciu clar al optimismului este faptul că o parte din ei au renunțat la ideea de a pleca în străinătate, deoarece sînt mai siguri de viitorul lor.

– „Acum sînt o fire optimistă, curioasă, receptivă, am depăşit nişte bariere";
– „Înainte vroiam să plec la studii peste hotare, acum însă nu. Îmi place ceea ce fac aici".

O dată cu participarea la diverse stagii de formare, seminarii şi cursuri de instruire, tinerii au acumulat cunoştințe şi deprinderi care au contribuit la creşterea încrederii în capacitățile lor personale. Implicarea în viața comunitară le-a schimbat poziția în societate.

– „Am înțeles şi am demonstrat că putem nu doar să consumăm, ci şi să producem".

În opinia părinților şi a membrilor organizațiilor nonguvernamentale, tinerii s-au afirmat şi au fost recunoscuți ca parteneri deplini pentru cea mai mare parte a adulților.

– „Împreună cu autoritățile locale, grupurile de tineri au devenit actori importanți în localitate".

În procesul de evaluare, majoritatea lor au indicat că au devenit mai activi, mai eficienți pe plan social, mai implicați în viața comunității şi a instituției de învățămînt. Analizînd propria activitate, ei concluzionează că uneori problemele pe care încearcă să le soluționeze nu sînt doar ale lor, ci ale întregii comunități.

Antrenarea în diverse proiecte a condus la perceperea tinerilor ca resurse informaționale şi voluntare bine pregătite, ca sursă de inițiativă, de mobilizare a semenilor şi a comunității pentru soluționarea problemelor. Această imagine funcționează în unele cazuri şi la nivel de regiune, fiind apreciate nu doar cunoştințele pe care le posedă, dar şi abilitățile de a transmite informația pe care o dețin. Faptul că respectivele capacități au fost solicitate de semeni şi adulți (profesori, membri ai organizațiilor nonguvernamentale) le-a fortificat sentimentul propriei utilități.

– „Atrag persoane noi în activități. Cu cît mai multe persoane vor beneficia de ceea ce ştiu eu, cu atît va fi mai bine";
– „Oamenii au nevoie de mine".

Rolul de resursă sporeşte respectul şi recunoaşterea din partea semenilor. Aceasta se explică şi prin faptul că tinerii-resursă acordă consultanță şi implică colegii în procesul de planificare, desfăşurare şi evaluare a activităților. Perceperea ca *„modele demne de urmat"* îi motivează pe alți tineri să se angajeze în acțiunile organizate de tinerii-resursă. Ei sînt priviți ca persoane informate, populare, care inspiră încredere şi comunică liber, de la egal la egal, pe orice temă.

– „Sînt în centrul atenției";
– „Sînt o persoană cu anumite cunoştințe, abilități şi alții îmi solicită sprijinul".

Tinerii implicați au relatat că multe cadre didactice apelează la ei pentru a desfăşura activități cu profesorii şi cu elevii.

– „Unii profesori solicită să-i învățăm cum se scrie un proiect, cum se fondează un ONG, ne roagă să le oferim informații despre drepturile copilului, sănătate, societatea civilă, organizarea timpului liber, ziare şcolare, folosirea calculatorului şi a Internetului".

Mulți tineri au menționat că o dată cu implicarea în diverse proiecte au devenit mai responsabili şi au o atitudine matură față de activitatea proprie şi față de tot ce se întîmplă în jur. Creşterea responsabilității sociale se datorează, în opinia participanților la atelierul de consultare, dorinței ca rezultatele obținute să fie

apreciate de membrii comunității. Un alt motiv ce a contribuit la schimbare este conştientizarea faptului că participarea la evenimentele sociale reclamă şi o serie de responsabilități.

– „Apare motivația internă de a te realiza, de a fi apreciat. Aceasta te face mai responsabil din punct de vedere social";
– „Ne-am schimbat mult, am devenit mai responsabili, deoarece trebuie să fim un exemplu pentru ceilalți".

METODE ŞI PROCESE DE PROMOVARE A PARTICIPĂRII TINERILOR

Tinerii au fost rugați să se pronunțe asupra eficienței metodelor de promovare a participării, completînd un chestionar.

Seminariile de instruire în domeniul drepturilor copiilor/tinerilor

Aproape toți respondenții consideră că seminariile în domeniul drepturilor copilului reprezintă cea mai eficientă metodă de promovare a participării. În opinia lor, anume seminariile au favorizat percepția tinerilor ca ființe cu drepturi, schimbînd mentalitatea adulților, dar şi a tinerilor. Sensibilizarea privind viața socială şi caracterul aplicativ al cunoştințelor obținute au constituit un fundament pentru realizarea inițiativelor proprii.

– „Pot aplica imediat ceea ce învăț";
– „Îți formează deprinderi de care ai nevoie chiar acum".

Reprezentanții autorităților locale consideră că seminariile sînt eficiente prin faptul că motivează tinerii să se implice activ în viața comunității. Referindu-se la seminariile mixte (pentru adulți şi tineri) unii membri ai administrației publice sînt de părerea că acestea au avantajul de a crea oportunități pentru schimbul de opinii între generații.

– „Ei înțeleg că interesele personale sînt şi ale comunității";
– „Îi stimulează pe tineri să întreprindă ceva".

Proiectele de participare

Pentru tineri proiectele de participare sînt oportunități unice de a se afirma pe plan social, de a reprezenta şi a fi reprezentați în raport cu alte categorii sociale. Rezultatele activităților le conferă o viziune mai realistă asupra propriei situații. Ei obțin un statut nou în comunitate, deoarece încep să fie priviți ca cetățeni activi, nu doar ca simpli consumatori.

În cadrul lucrărilor atelierului de consultare tinerii au afirmat că proiectele de participare reprezintă un stimulent puternic pentru încadrarea în noi activități. Factorii de decizie şi membrii Parlamentului Tinerilor au constatat că pentru multe grupuri socale proiectele au constituit o pistă de lansare în societatea civilă.

– „Parlamentul a avut un impact enorm, e o metodă foarte bună de a motiva";
– „Consiliile permit tinerilor să se asocieze şi să creeze ceva nou".

Potrivit profesorilor şi părinților, proiectele au reuşit

să „trezească la viață" multe comunități, implicînd un număr mare de tineri.

– „Proiectele cîştigate au dat speranțe şi în satele noastre";
– „Copiii văd materializată ideea la care au muncit".

Formarea deprinderilor de viață prin utilizarea metodelor interactive de lucru

Tinerii care au participat la atelierul de consultare explică scorul înalt acumulat de metoda formării deprinderilor de viață prin utilizarea formelor interactive de lucru, prin faptul că aceasta oferă oportunități de învățare într-o atmosferă de libertate şi independență. Metoda le conferă tinerilor siguranță şi sentimentul propriei valori, deoarece deprinderile achiziționate îi ajută să facă față mai uşor provocărilor vieții.

Implicarea tinerilor în elaborarea şi implementarea politicilor de tineret la nivel național

Aproximativ 3/4 din tinerii care au participat la studiu consideră că implicarea la elaborarea şi implementarea politicilor de tineret la nivel național este o metodă eficientă de promovare a participării. Cu toate acestea, atît tinerii evaluați cît şi adulții, în special membrii organizațiilor nonguvernamentale, afirmă că metoda nu este aplicată la scară largă.

– „Doar în cîteva localități tinerii se implică în elaborarea politicilor de tineret. O fac acolo unde există un matur care îi susține".

Participanții la atelierul de consultare explică această temere prin pregătirea şi motivația insuficientă a tinerilor de a se implica. Ideea a fost exprimată şi de membrii ONG-urilor.

– „Tinerii sînt deschişi pentru implicare, dar, din păcate, nu se cunosc atît de bine între ei";
– „Pentru a avea un rezultat tinerii trebuie să fie motivați".

Pe de altă parte, ei afirmă că nici structurile guvernamentale nu sînt pregătite să accepte tinerii ca parteneri egali la elaborarea politicilor. Lipsesc cadrul legal şi mecanismele de consultare a tinerilor. Participanţii remarcă următoarele: „Opinia noastră este neglijată şi sîntem puşi la curent doar cu produsul final al procesului".

Colaborarea/comunicarea tinerilor, grupurilor şi asociaţiilor de tineri cu autorităţile locale

Atît în cadrul atelierelor de colectare a datelor cît şi în cel de consultare, tinerii au afirmat că procesul de colaborare şi comunicare cu autorităţile locale este eficient pentru promovarea participării lor. Majoritatea tinerilor implicaţi în proiecte au menţionat că susţinerea autorităţilor reprezintă un suport moral şi un stimulent puternic pentru activităţile de participare. Cu toate acestea, există puţine comunităţi în care administraţia publică îi acceptă şi îi recunoaşte în calitate de parteneri egali. Ei au subliniat că, de regulă, trebuie să demonstreze timp îndelungat că sînt capabili să obţină rezultate, autorităţile considerînd drept succese doar realizările de ordin material – reparaţia şcolii, mobilarea claselor, dotarea bibliotecii cu literatură sau construcţia unui drum şi diminuînd importanţa schimbărilor de mentalitate pe care le produc tinerii în comunitate. În acelaşi timp, majoritatea reprezentanţilor autorităţilor publice susţin ferm că au o colaborare eficientă cu grupurile de tineri.

– „La noi administraţia publică locală colaborează cu tinerii";
– „Primăria ne ajută, ne acordă informaţia de care avem nevoie".

În opinia tinerilor, utilizarea deficitară a metodei se datorează pregătirii insuficiente a autorităţilor publice de a implica tinerii în dezvoltarea comunităţii. Membrii organizaţiilor nonguvernamentale şi ai administraţiei locale explică această situaţie prin lipsa unor politici şi strategii locale clare privind tineretul. Lipsa persoanelor calificate şi fluctuaţia cadrelor în aceste instituţii fac dificilă colaborarea cu tinerii.

– „Este foarte complicat să convingi Primăria de necesitatea implicării tinerilor";
– „Pentru implementarea Strategiei pentru Tineret nu există resurse umane".

Perfecţionarea legislaţiei în domeniul tineretului

Perfecţionarea legislaţiei în domeniul tineretului a fost apreciată de tineri drept un pas puţin eficient în promovarea participării lor. În comparaţie cu alte aspecte, acesta a fost omis sau a obţinut cele mai multe răspunsuri „nu ştiu", ceea ce denotă că este valorificat insuficient. Participanţii la atelierul de consultare explică situaţia prin faptul că tinerii nu văd rezultatele imediate şi nu percep modul în care legislaţia funcţionează în beneficiul lor. Ei menţionează că nu există mecanisme viabile de consultare a tinerilor.

Reprezentanţii sectorului civil şi ai Parlamentului Tinerilor afirmă că un cadru legal adecvat în domeniul tineretului ar facilita participarea tinerilor în diverse contexte şi proiecte.

– „Orice iniţiativă trebuie să beneficieze de un cadru legal".

În acest context, opiniile organizaţiilor nonguvernamentale şi ale reprezentanţilor fostului Parlament al Tinerilor se divizează. O parte susţin ideea participării tinerilor la îmbunătăţirea cadrului legal, cealaltă nu, manifestînd neîncredere în capacităţile lor.

– „Am o anumită reticenţă faţă de implicarea tinerilor la perfecţionarea actelor legislative";
– „Tinerii au deja cunoştinţele, informaţia şi aptitudinile necesare pentru a se implica în aceste procese".

CAPACITĂŢILE ORGANIZAŢIILOR/INSTITUŢIILOR PARTICIPANTE

Tinerilor li s-a propus să reprezinte harta comunităţii, indicînd toţi actorii comunitari (organizaţii, instituţii, persoane, agenţi economici etc.), şi să aprecieze în ce măsură aceştia susţin şi încurajează implicarea lor în viaţa socială.

Şcoala

Majoritatea persoanelor antrenate în procesul de evaluare constată că şcoala este cel mai favorabil mediu pentru participarea tinerilor. Participanţii la atelierul de consultare au enumerat mai multe motive pentru care şcoala a obţinut punctajul maxim din partea tinerilor. În fiecare localitate unitatea educaţională reprezintă un centru cultural şi intelectual acceptat de toţi. Astăzi în comunităţi nu există instituţii de alternativă şcolii. În comparaţie cu alte instituţii din comunitate, şcoala este un spaţiu accesibil, gratuit, relativ echipat, tinerii aflîndu-se aici cel puţin o jumătate din zi.

– „Aici organizăm serate şi ne informăm";
– „Cu şcoala trebuie să ne înţelegem bine, pentru că aici ne petrecem marea majoritate a timpului".

Constatînd îmbunătăţirea capacităţilor şcolii de a promova participarea tinerilor, membrii APL şi profesorii au precizat că reprezentanţii tinerilor sînt consultaţi în procesul de luare a deciziilor la nivel şcolar prin participarea la şedinţele Consiliilor pedagogice şi administrative.

– „Consiliul Tinerilor şi Consiliul pedagogic sînt în relaţii de parteneriat";
– „Deşi, la început, reacţia profesorilor a fost: „Ce să caute copiii la Consiliul pedagogic?", totuşi au acceptat. Mai întîi a asistat Primarul tinerilor, apoi şi unii consilieri".

Colaborarea în scopul organizării activităţilor este un alt aspect ce reflectă îmbunătăţirea capacităţilor şcolii de a promova participarea tinerilor. Parlamentarii juniori, reprezentanţii administraţiei locale, profesorii şi jurnaliştii au menţionat mai multe forme de conlucrare a şcolii cu tinerii: implementarea în comun a proiectelor, soluţionarea anumitor probleme de ordin educaţional şi comunitar.

– „Administraţia şcolii a învăţat să colaboreze cu primarul Consiliului Tinerilor, care reprezintă 800 de elevi";
– „Anul acesta profesorii ne-au rugat să le oferim informaţii despre implicarea în procesul de participare".

Acceptarea tinerilor ca parteneri ai şcolii se manifestă şi prin implicarea lor în dezvoltarea resurselor umane. Organizaţiile nonguvernamentale, funcţionarii publici, cadrele didactice, participanţii la studiu menţionează că tinerii sînt tot mai des solicitaţi să organizeze activităţi formative cu profesorii şi elevii (training, consultanţă, animaţii).

– „Consilierii organizează training-uri pentru profesori";
– „Deseori învăţătorii claselor primare apelează ca să organizeze jocuri pentru cei mici".

O parte din tinerii implicaţi în evaluare au specificat că în unele cazuri şcoala îi susţine parţial, alteori nu-i sprijină deloc sau chiar le pune piedici, făcîndu-le dificilă activitatea. Ei au afirmat că lipsa suportului şi majoritatea obstacolelor cu care se confruntă se datorează unor profesori.

– „Avem susţinerea parţială a şcolii şi a profesorilor";
– „Unii profesori – dar nu toţi – ne-au încurajat să ne includem activ în aceste proiecte".

Mulţi profesori consideră că şcoala promovează eficient participarea tinerilor. În acelaşi timp, o mare parte a tinerilor au semnalat că profesorii nu le recunosc întotdeauna contribuţia la dezvoltarea şcolii ca instituţie a copiilor. De cele mai multe ori, cadrele didactice îşi atribuie rezultatele obţinute de tineri, ceea ce diminuează încrederea şi complică relaţiile dintre ei.

– „Se creează impresia că nu şcoala este pentru copii, ci copiii pentru şcoală";
– „Ne pun piedici mai mult profesorii".

Mass-media

Mai mult de jumătate din tineri apreciază mass-media ca un mijloc eficient de participare. Posturile de radio şi ziarele create de aceştia reprezintă o tribună pentru exprimarea liberă a opiniei, proiectele media ajutîndu-i să-şi exploreze capacităţile personale.

– „Mass-media este un mod de a trăi democraţia".

Mass-media constituie un spaţiu unde tinerii se pot afirma fără a fi criticaţi. Ei percep ziarele, radioul şi televiziunea ca mijloace sigure de informare, actualizată permanent, în care problemele sociale sînt reflectate în funcţie de necesităţile lor, în timp ce şcoala nu oferă asemenea oportunităţi. Pentru mass-media tinerii reprezintă o sursă de subiecte interesante. Tinerii apreciază faptul că unele ziare, posturi de radio şi TV au rubrici dedicate lor, iar apariţia în aceste rubrici le conferă mai multă credibilitate în relaţiile cu semenii şi cu membrii comunităţii.

Reprezentanţii Parlamentului Tinerilor, ai administraţiei şcolilor şi ai organizaţiilor nonguvernamentale care au participat la studiu au menţionat că în ultimii ani mass-media colaborează mai des cu grupurile de tineri, ei fiind invitaţi să participe la emisiuni, să realizeze emisiuni proprii. Deseori, iniţiativa de mediatizare a activităţii tinerilor aparţine profesioniştilor mijloacelor de informare.

– „În ultimii doi ani am progresat la capitolul mass-media locală: a fost creat un post de radio şi copiii realizează singuri emisiuni";
– „Televiziunea şi posturile de radio ne oferă oportunităţi de participare – jurnaliştii sînt interesaţi să producă emisiuni cu participarea tinerilor".

Centrul Comunitar pentru Copii şi Tineri

Deşi Centrele Comunitare pentru Copii şi Tineri sînt un fenomen relativ nou pentru Republica Moldova, mai mult de jumătate din tineri şi circa o treime din adulţii localităţilor în care există asemenea instituţii apreciază participarea tinerilor drept eficientă.

Participanţii la atelierul de consultare susţin că centrele comunitare sînt atractive, oferă condiţii favorabile afirmării, că aici ei îşi exprimă opinia liber, deoarece angajaţii sînt deschişi şi toleranţi, serviciile şi modalitatea de prestare a acestora sînt noi şi neobişnuite, în comparaţie cu alte instituţii din comunitate.

Administraţia publică locală

Mai puţin de jumătate din tineri şi părinţi şi doar o treime din profesori consideră că administraţia publică locală este o instituţie eficientă de promovare a participării tinerilor.

O parte din tinerii evaluaţi au afirmat că încercarea de a crea relaţii de durată cu reprezentanţii autorităţilor nu întotdeauna le-a reuşit. În unele cazuri, iniţiativa aparţinea administraţiei, însă purta un caracter formal. Tinerii menţionează că stabilirea relaţiilor de colaborare cu autorităţile publice constituie un proces anevoios,

posibil doar după obținerea unor rezultate vizibile. Uneori aceste relații se reduc la un simplu schimb de servicii.

– „Nu au încredere în tineri pînă nu văd că am realizat ceva”.

Reprezentanții școlilor și ai autorităților au constatat că în anumite localități administrația publică și-a îmbunătățit capacitatea de a susține activitățile tinerilor prin includerea lor în planul de acțiuni al Primăriei. Astfel, unele Primării au început să aloce fonduri pentru activități propuse de tineri, iar altele au mărit suma destinată acestora.

Un obstacol semnificativ, identificat de tinerii consultați, în promovarea participării lor este lipsa unor politici locale de tineret. Fondurile alocate pentru activitățile tinerilor sînt insuficiente și deseori poartă un caracter sporadic. O parte din tineri își exprimă nemulțumirea privind lipsa unor pîrghii prin care ar putea participa la alegerea Consiliului Local. Un alt factor ce împiedică stabilirea relațiilor durabile cu autoritățile locale este fluctuația cadrelor în această instituție.

Punct medical/policlinică

Punctul medical sau policlinica sînt considerate de aproape jumătate din părinți și mai mult de o treime din tineri un mediu în care participarea se realizează foarte puțin sau deloc.

În cadrul instituțiilor medicale participarea este examinată din perspectiva implicării tinerilor în luarea deciziilor privind propria sănătate. Din acest punct de vedere, participanții la studiu, în special tinerii și membrii organizațiilor nonguvernamentale, au constatat că serviciile de sănătate și-au modificat cel mai puțin modalitățile de lucru cu beneficiarii și pacienții. Principala îmbunătățire înregistrată ține de capacitatea lucrătorilor medicali de a stabili relații de colaborare cu tinerii în calitate de resurse pentru organizarea activităților de informare. Membrii organizațiilor obștești, reprezentanții administrației publice locale, instituțiile medicale implică tinerii în diseminarea informației în domeniul prevenirii HIV/SIDA, ITS etc. în rîndurile adolescenților și tinerilor. Ca rezultat, unii lucrători medicali, în parteneriat cu educatorii de la egal la egal, utilizează în munca lor metode interactive de transmitere a informației.

– „Lucrătorii punctului medical ne propun să organizăm activități comune, ei știu că informația va fi răspîndită mai repede cu ajutorul tinerilor”.

Respondenții plasează organizațiile care prestează servicii de sănătate pe ultimul loc printre instituțiile ce motivează și susțin implicarea lor, deoarece pînă în prezent nu au fost create oportunități de participare a tinerilor în cadrul sistemului medical. Tradițional, tinerii sînt considerați o categorie sănătoasă a populației, instituția medicală fiind destinată persoanelor bolnave și bătrînilor. Un alt motiv îl reprezintă calitatea joasă a serviciilor prestate, condiționată de situația economică precară a instituțiilor medicale, în special din zonele rurale, ceea ce contribuie la crearea unei imagini inadecvate a respectivelor instituții și la evitarea lor de către tineri.

– „Nu au resurse, nu au medicamente cu ce să ne trateze”;
– „Serviciile nu sînt de calitate, iar medicamentele – prea scumpe”.

Lipsa unei atitudini individuale și a confidențialității este o altă barieră ce împiedică participarea acestora în cadrul instituțiilor de sănătate. În plus, atitudinea unor medici care judecă și condamnă comportamentele tinerilor fac din instituțiile sanitare un mediu și mai nefavorabil participării.

Casa de cultură

Îmbunătățirea capacităților casei de cultură s-a produs, comparativ cu alte instituții comunitare, în cea mai mică măsură, stare de lucruri explicată, în primul rînd, prin faptul că respectivele instituții nu au avut inițiativa și nu s-au implicat în programe specializate sau activități de formare. Un număr redus de lucrători din domeniul culturii au beneficiat de instruire, dar nu s-au manifestat în activitatea cu tinerii din diverse motive: lipsa unor strategii locale intersectoriale, subordonarea din punct de vedere metodologic față de diferite ministere, lipsa resurselor și a condițiilor pentru organizarea de activități, motivația scăzută, fluctuația cadrelor. Doar în puține cazuri casele de cultură au reușit să achiziționeze echipament și să antreneze tinerii în organizarea unor acțiuni, după cum remarcă unii membri ai administrației școlilor.

– „Casa de cultură are instrumente muzicale, microfoane. A fost creat un studiou de muzică”;
– „Conducerea Casei de cultură apelează tot mai des la noi ca să organizăm activități de sărbători”.

Numărul tinerilor care au declarat că participă la activitățile casei de cultură puțin sau deloc este relativ mare. Această situație se datorează mai multor factori. În primul rînd, conținutul serviciilor pe care le prestează căminul cultural și modalitățile de realizare a lor sînt depășite. În al doilea rînd, întreținerea instituțiilor este costisitoare și comunitatea nu poate suporta cheltuielile, motiv pentru care multe dintre ele au fost părăsite sau închise. În al treilea rînd, aspectul caselor de cultură lasă de dorit, ele sînt lipsite de echipament și deconectate de la rețelele de energie electrică și termică. Și, nu în ultimul rînd, lipsa de transparență și de mediatizare a activităților amplifică imaginea de mediu nefavorabil participării tinerilor.

CONCLUZII

1. Dezvoltarea capacităților, în paralel cu împuternicirea tinerilor și acordarea unui suport minim, sînt condițiile de bază pentru realizarea unei bune participări. Succesul proiectelor se datorează mai întîi entuziasmului și dorinței tinerilor de a se implica, și apoi finanțării oferite.

2. În rezultatul participării, tinerii au reuşit să stabilească relaţii interpersonale fundamentate pe acceptarea diferenţelor, toleranţă şi empatie, să depăşească frica, tristeţea, plictiseala şi sentimentul de inutilitate. Toate acestea au stimulat activismul social al tinerilor şi i-au ajutat să comunice cu adulţii de la egal la egal.
3. Participarea tinerilor i-a încurajat pe adulţi să-şi schimbe imaginea pe care o aveau despre aceştia. Acum ei sînt percepuţi ca promotori de idei şi proiecte noi, iniţiatori de muncă voluntară şi resurse valoroase în comunitate.
4. Schimbări profunde s-au produs cu tinerii implicaţi de la o vîrstă timpurie (10-12 ani) şi în diverse proiecte pe parcursul unei perioade mai îndelungate de timp (4-5 ani).
5. Seminariile de instruire prin care au trecut iniţial toţi tinerii i-au motivat şi le-au oferit setul de cunoştinţe şi deprinderi necesare pentru participare.
6. Lipsa unui plan de acţiune local şi a unui curriculum de pregătire a cadrelor ce lucrează cu tinerii au determinat caracterul fragmentar al activităţilor desfăşurate de autorităţile locale în domeniul tineretului. Deşi organizaţiile/instituţiile cunosc drepturile tinerilor la participare, capacităţile lor de a asigura exercitarea acestui drept şi de a se implica nu sînt dezvoltate suficient.
7. Mediul social motivant favorabil participării tinerilor a fost creat datorită formării concomitente a mai multor categorii de profesionişti, reţelelor şi activităţii grupurilor de tineri-formatori în domenii precum drepturile copilului, prevenirea HIV/SIDA şi promovarea modului sănătos de viaţă, organizarea timpului liber etc.
8. Deşi în Republica Moldova există o lege în domeniul tineretului, aplicarea ei este deficitară din mai multe cauze: neracordarea la standardele şi politicile europene, lipsa unui grup de lobby specializat în legislaţia de tineret, lipsa mijloacelor financiare şi a mecanismelor de aplicare a legislaţiei.

RECOMANDĂRI

1. Introducerea componentei de participare şi cetăţenie activă în curricula şcolară „Educaţie pentru formarea deprinderilor de viaţă" pentru a conferi cursului un caracter aplicativ, bazat pe participarea copiilor şi tinerilor de timpuriu.
2. Promovarea în continuare a activităţilor de formare a tinerilor, cu accent pe următoarele domenii: drepturile copilului/tinerilor, dezvoltarea deprinderilor de viaţă, strategii de advocacy, lobby, mass-media, persuasiune şi negociere, instruirea cu prioritate a tinerilor din localităţile rurale, care nu au acces sau au acces redus la asemenea acţiuni.
3. Mediatizarea pe larg a practicilor de succes pentru angajarea mai largă a autorităţilor şi comunităţilor în favoarea iniţiativelor tinerilor, mobilizarea tinerilor şi adulţilor din alte comunităţi.
4. Diseminarea materialelor informative referitoare la drepturile tinerilor, stipulate de actele internaţionale şi naţionale, în special despre oportunităţile de participare a tinerilor la luarea deciziilor şi la influenţarea acestora.
5. Conferirea unui statut oficial la nivel local, regional şi naţional structurilor mixte de luare a deciziilor în domeniul politicilor de tineret prin delegarea reprezentanţilor tinerilor în componenţa autorităţilor locale şi centrale.
6. Instruirea profesioniştilor şi dezvoltarea capacităţilor de management a instituţiilor/organizaţiilor pentru a studia necesităţile tinerilor şi a-i implica activ în designul serviciilor destinate lor.
7. Elaborarea criteriilor necesare pe care să le întrunească o comunitate şi încurajarea autorităţilor de a dezvolta politici de tineret locale.
8. Sprijinirea proiectelor de parteneriat între tineri, autorităţi, societate civilă şi mass-media.
9. Modificarea legislaţiei naţionale pentru introducerea caracterului obligatoriu al consultării tinerilor la luarea deciziilor care îi privesc, inclusiv crearea structurilor de consultare pe lîngă autorităţile locale şi centrale.
10. Facilitarea comunicării şi schimbului de experienţă prin susţinerea vizitelor de studiu, conferinţelor, forumurilor şi altor activităţi comune ale tinerilor din diverse regiuni şi proiecte.
11. Susţinerea iniţiativelor de organizare a spaţiilor favorabile dezvoltării tinerilor, şcolilor de vară, taberelor, activităţilor sportive, culturale, de timp liber.
12. Reintroducerea funcţiei de specialist pentru problemele tineretului în statele de personal ale autorităţilor locale. Selectarea în bază de concurs, prin consultarea tinerilor, a unei persoane calificate pentru această funcţie.

În final, am dori să menţionăm că experienţa noastră de utilizare a metodelor participative de evaluare ne-a făcut să descoperim o altă latură, insuficient explorată pînă în prezent: implicarea tinerilor ca unice resurse ce pot oferi date obiective despre realităţile cu care se confruntă. Tinerilor le-a plăcut foarte mult să fie antrenaţi în acest proces. Ca rezultat, ei au devenit mai încrezători în forţele proprii, au acumulat unele cunoştinţe şi deprinderi despre evaluare. În scopul promovării evaluării participative şi al consolidării capacităţii tinerilor de a o utiliza ca pe o etapă firească a dezvoltării personale, organizaţionale şi a grupului, echipa de evaluare a lansat ideea creării unei Asociaţii a Tinerilor Evaluatori.

A fi cetățean...

- Moldova n-a fost a strămoşilor mei, n-a fost a mea şi nu este a voastră, ci a urmaşilor noştri şi a urmaşilor urmaşilor voştri în veacul vecilor.

ŞTEFAN CEL MARE

- Oricare bun cetățean are datoria de a se ocupa de viitorul patriei sale.

M. EMINESCU

- Timpul trece, omul piere, dar a patriei iubire
  E averea cea mai rară, cea mai scumpă moştenire...

Gr. ALEXANDRESCU

- Ce înseamnă, în adevăratul înțeles al cuvîntului, un om liber, cu desăvîrşire liber. Este un om care răspunde cu propria lui viață pentru orice act pe care îl săvîrşeşte. Nu poți fi liber dacă nu eşti responsabil. Eşti liber – adică eşti responsabil de viața ta; o poți pierde sau o poți crea, devii automat sau ratat, sau om viu şi întreg.

M. ELIADE

- Legea socială poate da tuturor aceleaşi drepturi, însă natura nu le va da niciodată facultăți intelectuale egale.

NAPOLEON

- Societatea este singura sursă a moralității.

DURKHEIM

- A forma personalitatea spirituală a elevului înseamnă a-l deprinde să urmărească sinteze mai vaste în cugetarea lui, să vadă dincolo de impresia momentului, să înțeleagă sensul totului şi să se înglobeze în acest tot la locul cuvenit.

P. ANDREI

- Educația nu îl creează pe om, ea îl ajută să se creeze.

DEBESSE

- Ceea ce ne ține la un loc nu e numai iubirea pentru pămîntul pe care ne-am pomenit şi stăpînirea acestui pămînt şi aceleaşi stări sociale, aspirațiuni şi credințe, ci acelaşi fel de a gîndi şi de a simți, ceea ce ne face să ne socotim mai apropiați unii de alții, să ne înțelegem mai uşor între noi, să lucrăm bucuros împreună şi să luăm aceeaşi îndrumare în practica vieții.

I. SLAVICI

- O societate nu se poate considera ca intrată pe calea progresului, a civilizațiunii şi a libertății, decît numai atunci cînd oamenii au ajuns a înțelege sfințenia datoriilor, numai atunci drepturile civile şi politice devin consecința împlinirii datoriilor.

I. GHICA

- A te cultiva pe tine înseamnă a face muncă de folos obştesc.

L. BLAGA

- Cea mai înaltă datorie etică a omului este să devină personalitate.

D. GUSTI

- Nu sînt nici atenian, nici grec, ci cetățean al universului.

SOCRATE

Educaţia pentru cetăţenie în instituţiile de tip rezidenţial din Moldova

Aurelia **RACU**

UPS "Ion Creangă", mun. Chişinău

Am moştenit reţeaua densă de instituţii rezidenţiale pentru copiii cu probleme (fie de ordin social, fie de sănătate) din regimul vechi, cînd instituţionalizarea era, practic, unica şansă şi posibilitate de supravieţuire a acestora. Cortina de fier, în spatele căreia s-a aflat decenii la rînd URSS, ideologizarea excesivă (se afirma, de exemplu, că „succesul în activitatea logopedului este condiţionat, în primul rînd, de gradul de cunoaştere a metodologiei marxist-leniniste, şi abia după aceasta de competenţele şi abilităţile profesionale" – L. S. Volkova) a tuturor sferelor vieţii, inclusiv a învăţămîntului de toate nivelurile, au determinat abordarea, de multe ori aberantă, a chestiunii educaţiei civice în instituţiile rezidenţiale. Convingerea defectologilor sovietici (teoreticieni şi practicieni) că nu există metodologie mai indicată pentru instruirea şi educarea copiilor cu disabilităţi decît cea marxist-leninistă a făcut imposibilă încetăţenirea ideilor progresiste, a procedeelor avansate de educare/instruire a copiilor cu nevoi speciale. Situaţia era cu atît mai absurdă, cu cît aceste procedee fuseseră lansate şi fundamentate teoretic de savantul sovietic L. Vîgotski, încă în anii 20-30 ai secolului trecut. Defectologia occidentală a preluat ideile lui L. Vîgotski şi ale altor savanţi şi le aplică în practică, obţinînd rezultate remarcabile.

Cu regret, în perioada sovietică aceste succese erau calificate drept... neajunsuri grave ale sistemului occidental al învăţămîntului special, bazat pe alternative. Teoreticienii sovietici considerau că doar un sistem centralizat la maximum poate asigura eficienţa educaţiei şi instruirii copiilor din instituţii, fapt care a condus la izolarea acestora, la eliminarea lor din viaţa socială, la un grad sporit de inadaptabilitate, la frustrări, în ultimă instanţă, la destine distruse.

După 1990, cînd reformarea a cuprins toate sferele vieţii, vîntul schimbărilor a ajuns şi în învăţămîntul special, în instituţiile rezidenţiale de toate tipurile. Nu ne vom opri la structura şi amploarea respectivelor schimbări, ci doar la aspectul educaţiei pentru cetăţenie a contingentului de copii din aceste instituţii, educaţie care, în linii mari, se circumscrie obiectivului de integrare socială a lor.

În acest context, vom menţiona că atunci cînd s-a procedat la deideologizarea învăţămîntului, „împreună cu apa s-a aruncat şi copilul", astfel ajungîndu-se la un vid educaţional cu impact grav asupra tinerilor în perioada instituţională şi, mai ales, în cea postinstituţională.

În ultimii ani s-a neglijat vădit aspectul participativ al educaţiei în instituţia rezidenţială, iar fără participare nu există inserţia socială. Iată de ce, pînă la urmă, educaţia pentru cetăţenie este, în cazul copiilor din instituţiile rezidenţiale, o chestiune de integrare socială, de cunoaştere a drepturilor şi obligaţiilor inerente condiţiei de cetăţean al unei ţări democratice.

Renunţînd la metodologia marxist-leninistă în învăţămîntul de toate tipurile, teoreticienii autohtoni nu au oferit, deocamdată, practicienilor o metodologie conceptual nouă, fundamentată ştiinţific, privind instruirea/educaţia copiilor cu nevoi speciale (sociale sau medicale). În tiparele golite de ideologia marxist-leninistă nu s-au „turnat" conţinuturi noi. Să vedem, în continuare, cum poate fi remediată situaţia dată cu mijloacele existente la momentul iniţierii reformei.

Cu regret, aceasta a evoluat mai lent decît ne-am fi dorit, iar condiţiile social-economice nu au favorizat schimbarea în bine a sistemului.

Astăzi, în Republica Moldova numărul copiilor aflaţi în îngrijire rezidenţială este în creştere, cauzele fiind: migraţia părinţilor la muncă, abandonul, malformaţiile congenitale ş. a. Elaborarea unei politici coerente, crearea unui cadru legal pentru dezvoltarea serviciilor sociale, de protecţie a copilului, în care îngrijirea rezidenţială să fie soluţia extremă, reprezintă, deocamdată, un ideal irealizabil. Dezvoltării alternativelor pentru îngrijirea rezidenţială în cadrul unui sistem unitar/ funcţional de protecţie a copilului, rolului prioritar al familiei în creşterea copilului i se acordă tot mai multă atenţie, dar constituirea unui nou sistem, încetăţenirea unor atitudini corespunzătoare atît din partea personalului cît şi a societăţii, de care ar beneficia toţi copiii, necesită timp.

Pînă la realizarea unei reforme cuprinzătoare numărul copiilor în îngrijire rezidenţială va rămîne, cu regret, la un nivel ridicat. De aceea, calitatea acestor servicii este în continuare importantă şi actuală pentru copiii cu nevoi speciale. Fără o îmbunătăţire a îngrijirii, copiii din instituţii vor avea asigurate doar nevoile fizice,

de hrană şi adăpost, cele legate de dezvoltarea socială, cognitivă şi psihologică, inclusiv de educaţia pentru cetăţenie, fiind serios neglijate. Lipsiţi de atributele esenţiale ale unei pregătiri sănătoase pentru viaţa adultă, ei sînt supuşi riscului de a fi atraşi de lumea interlopă, de a deveni consumatori de droguri, de a fi traficaţi etc.

Dacă declarăm că dorim să construim o Moldovă cu un viitor mai bun, înseamnă că aceşti copii, problemele lor trebuie să facă parte din acest viitor.

În prezent, în instituţiile rezidenţiale din Republica Moldova *(vezi schema de la pag. 22)* se află 12 mii de copiii orfani şi rămaşi fără îngrijirea părinţilor. Dintre ei 90% sînt aşa-zişii orfani sociali, adică cu părinţi în viaţă. Din numărul de copii orfani 6144 se află în gimnazii-internat; 1922 – în şcoli-internat speciale; 3377 – în şcoli-internat auxiliare.

Există 63 de instituţii de tip internat subordonate Ministerului Educaţiei (2004-2005) dintre care: 2 case de copii, 19 gimnazii de tip internat, 1 casă pentru copii surzi, 13 şcoli speciale, 28 de şcoli auxiliare. Pentru a nu fi excluşi, a se simţi cetăţeni cu drepturi depline (şi obligaţii clare, bineînţeles) instituţia rezidenţială are sarcina de a-i apropia de comunitate. Alături de semenii lor, copiii instituţionalizaţi vor învăţa că pentru a obţine ceva trebuie să muncească, că, înainte de a-şi revendica drepturile, trebuie să-şi conştientizeze obligaţiile. Acest ABC al convieţuirii într-un stat, într-o societate, într-o colectivitate se deprinde prin contacte interumane – la grădiniţe, şcoli, asociaţii, cu anumite ocazii sau la nivel cotidian. Copiii instituţionalizaţi trebuie să participe la diverse activităţi, să li se încredinţeze anumite responsabilităţi: să meargă la cumpărături, să organizeze evenimente de importanţă comunitară. Adultul de alături urmează să-l asiste cu delicateţe, răspunzînd la întrebări. Personalul instituţiei este obligat să formeze în societate o imagine pozitivă despre discipolii săi, copii şi tineri cu aspiraţii şi vise, egali între egali. Contactele cu lumea din afară urmează să ofere soluţii pentru orientarea profesională a tinerilor.

Foarte puţine instituţii însă au rupt cercul izolării discipolilor. La vîrsta de 16-18 ani, majoritatea tinerilor părăsesc instituţia rezidenţială total nepregătiţi. Fără abilităţi şi deprinderi de viaţă, lipsit de sprijinul instituţiei sau al familiei, tînărul nu face faţă problemelor reale cu care se confruntă. Din acest punct de vedere, se impune restructurarea instituţiilor rezidenţiale, deschiderea lor spre comunitate. Sînt binevenite şcolile şi grădiniţele comunitare care să-i educe pe copiii instituţionalizaţi alături de copiii din comunitate; vizite de zi ale copiilor instituţionalizaţi în familiile din comunitate şi a familiilor în instituţiile respective, colectarea fondurilor pentru a îmbunătăţi situaţia copiilor sau pentru a organiza sărbători în comunitate. Astfel, are loc liberalizarea instituţiei rezidenţiale, crearea legăturilor strînse cu comunitatea, de pe urma cărora cîştigul este reciproc.

În ultimii ani, în spaţiul ex-sovietic au apărut forme noi de integrare socială a copiilor instituţionalizaţi. În Rusia, de exemplu, copiii care părăsesc instituţia rezidenţială au dreptul prevăzut prin lege la o locuinţă, ceea ce soluţionează, cel puţin, problema unui adăpost. În unele şcoli generale, la sugestia elevilor, se desfăşoară activităţi generatoare de venituri, prin vînzarea de obiecte produse de ei. O parte din banii obţinuţi sînt oferiţi ca ajutor copiilor care părăsesc instituţia rezidenţială.

În 2004, la Chişinău a luat fiinţă o instituţie de tip nou – Centrul de Plasament Temporar pentru Copii şi Tineri în perioada postinstituţională (rod al parteneriatului dintre autorităţile publice locale, Fondul de Investiţii Sociale din Moldova şi organizaţiile nonguvernamentale), în care se află permanent aproximativ 30 de beneficiari. Pe parcursul unui an (termenul maxim de aflare a tinerilor la Centru) asistenţii sociali găsesc soluţia potrivită pentru fiecare caz în parte: angajarea în cîmpul muncii, înscrierea la studii, cazarea în cămine sau, dacă e posibil, revenirea tînărului în familia biologică.

O experienţă salutară privind relaţiile cu comunitatea au acumulat-o Şcoala-internat auxiliară din Vîsoca, Soroca, şi Gimnaziul din Străşeni. Aici au fost elaborate acţiuni speciale menite să susţină parteneriatul instituţie-comunitate: tabere de vară, vizite reciproce, colaborarea cu voluntari care organizează diferite întîlniri, excursii, serbări, competiţii etc.

În ultimul timp au apărut mai multe centre de zi pentru copii cu disabilităţi (Criuleni, Chişinău, Nisporeni, Teleneşti), ceea ce le permite acestora să-şi continue viaţa alături de părinţi, evitînd instituţionalizarea permanentă. Ei pot fi angajaţi în anumite servicii, care le-ar aduce mici venituri, dar şi ar promova o imagine pozitivă a instituţiei în comunitate. Educaţia populaţiei ar trebui să devină parte a strategiei de modificare a atitudinilor faţă de copiii din instituţiile rezidenţiale. Se impune modificarea mentalităţii cetăţenilor vizavi de copiii cu nevoi speciale. Cu regret, în acest domeniu mai este mult de muncit, deoarece atitudinea eronată s-a format timp de decenii, fiind alimentată de politicile ostile copiilor cu disabilităţi, promovate la nivel de stat.

Problema familiei este şi ea stringentă. Convenţia Naţiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului stipulează dreptul copilului de a păstra contactul cu ambii părinţi, în afară de cazurile în care acest lucru ar fi contrar intereselor lui. Instituţiile rezidenţiale trebuie să respecte nevoia copiilor de a avea contact cu propriile familii, chiar dacă circumstanţele impun anumite restricţii. Instituţia va favoriza contactul între fraţii şi surorile instituţionalizate.

La noi, ca şi în întreaga Europă de Est, contactul între familie şi copiii cu disabilităţi este insuficient promovat. Aceasta presupune eforturi de instituţionalizare a copiilor în dificultate în unităţi învecinate cu domiciliul părinţilor, deoarece costurile transportului reprezintă

unul din factorii de limitare a legăturii între părinţi şi copii. O modalitate eficientă de menţinere a contactului în cazul familiilor sărace este acordarea unor sume de bani părinţilor pentru a vizita copiii sau a lua acasă la sfîrşit de săptămînă. Rezervarea unor *Camere pentru părinţii care îşi vizitează copiii* (aşa cum se procedează în Şcoala-internat sanatorială din Drochia) permite acestora să stabilească un contact mai intim cu copiii lor.

Plasarea fraţilor şi surorilor împreună, în aceeaşi odaie, constituie o altă modalitate de a contribui la îmbunătăţirea situaţiei copiilor instituţionalizaţi. Multe instituţii de acest tip sînt segregate pe criterii de vîrstă (de la 0 la 3 ani sau de la 4 la 18 ani) sau de gen, adică un copil de 2-3 ani nu poate locui împreună cu un frate sau o soră de 5-6 ani, deşi ar fi în interesul lor. Uneori fraţii şi surorile sînt separaţi pe criteriu de gen, lucru dăunător sub multiple aspecte.

Un rol important în acordarea asistenţei tehnice şi în furnizarea de resurse pentru dezvoltarea politicilor şi programelor îl au organizaţiile internaţionale – Banca Mondială, Uniunea Europeană, agenţiile specializate ale ONU ş. a. Promovarea principiilor educaţiei pentru integrare socială se află şi în obiectivul organizaţiilor nonguvernamentale, ele contribuind la analiza politicilor şi pledoariilor în vederea protejării drepturilor copiilor, la realizarea reformei.

În ultimii ani, în mai multe raioane ale republicii (Cahul, Orhei, Drochia), inclusiv la Chişinău, s-a lucrat intens în direcţia implementării noilor politici. Realizările în domeniul respectiv au fost totuşi limitate, menţinîndu-se doar la nivelul unor instituţii particulare. Se simte nevoia stringentă de a constitui un sistem naţional bine dezvoltat de instruire şi educaţie civică a copiilor instituţionalizaţi.

În continuare, prezentăm cîteva **repere**, a căror implementare ar asigura şi proteja drepturile copilului din instituţiile rezidenţiale la integrare socială, la participare comunitară, la calitatea de cetăţean cu drepturi depline al unui stat democratic.

- Scopul educaţiei ar trebui să se concentreze nu atît pe nevoile fizice, cît pe dezvoltarea generală a copiilor cu disabilităţi, pe pregătirea lor pentru perioada postinstuţională. Acest proces ar trebui să includă cultivarea unor relaţii stabile, bazate pe încredere, între copii şi personalul de îngrijire, între copii şi persoanele din afara instituţiei, precum şi dezvoltarea unor deprinderi de viaţă, a respectului de sine.
- Instituţionalizarea ar trebui realizată în urma unui proces minuţios în care să fie luate în consideraţie alternativele îngrijirii rezidenţiale.
- Un mediu de tip familial, compus din unităţi de mici dimensiuni, în care trăiesc împreună copii de vîrste şi sexe diferite, reprezintă cea mai bună cale de a oferi o îngrijire centrată pe interesele copilului, pe nevoile lui de integrare în societate.
- Dezvoltarea optimă a copilului ar trebui sprijinită prin încurajarea lui, prin stimularea spiritului de echipă, de întrajutorare, prin altoirea sentimentului de importanţă individului pentru societate.
- Integrarea în comunitate ar trebui realizată prin amplasarea instituţiilor în localităţi potrivite, încadrînd copiii, ori de cîte ori este posibil, în şcoli comunitare, prin stabilirea legăturilor cu grupuri din comunitate, prin facilitarea tranziţiei copilului instituţionalizat spre viaţa independentă în comunitate.
- Contactul cu familia ar trebui încurajat (în afara cazurilor cînd acesta este în detrimentul intereselor majore ale copilului) prin plasarea copilului în instituţiile care se află aproape de domiciliul părinţilor naturali, împreună cu fraţii şi surorile; specializarea personalului din instituţiile rezidenţiale (case de copii, internate, instituţii speciale pentru activitatea cu familiile); anularea regulilor care descurajează contactul cu familia.

Educaţia pentru cetăţenie democratică este un obiectiv pe cît de actual, pe atît de complex şi greu de realizat. În cazul copiilor instituţionalizaţi procesul de formare a cetăţenilor, conştienţi de drepturile şi obligaţiile lor, participanţi activi la evoluţia ţării şi a societăţii, responsabili pentru destinul acestora, dornici să contribuie la prosperarea generală, comportă o serie de dificultăţi, generate de izolare, segregare, excludere, înstrăinare şi alte elemente ale instituţionalizării în sine.

Din punctul de vedere al protecţiei sociale tinerii în perioada postinstituţională sînt cea mai vulnerabilă categorie a populaţiei. Educarea deprinderilor de viaţă constituie temelia siguranţei lor, speranţa şi şansa de integrare socială. Or, fără integrare socială şi protecţie din partea statului, a societăţii, recuperarea acestor tineri, educaţia lor în spiritul responsabilităţilor civice devin extrem de dificile.

Oricît de mult s-ar dori dezinstituţionalizarea imediată a copiilor cu nevoi speciale, procesul va mai dura, deoarece este indisolubil legat de multiple aspecte, pentru care, în societatea noastră ce se confruntă cu grave probleme culturale, economice, de mentalitate, nu s-au găsit, deocamdată, soluţii. Prin urmare, sîntem obligaţi să învăţăm a trăi şi a activa ţinînd cont de copiii din instituţiile rezidenţiale, creîndu-le condiţii (atît cît permite mediul instituţional) pentru integrare socială şi participare activă la viaţa comunităţii.

Problema educaţiei pentru cetăţenie a tinerilor instituţionalizaţi o reprezentăm schematic în felul următor:

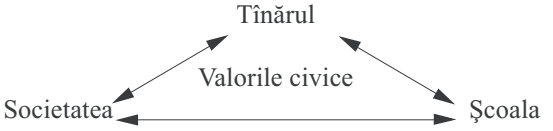

STRUCTURA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SPECIAL LA ETAPA ACTUALĂ

Pentru ca această interacțiune să dea rezultatele scontate urmează să găsim răspunsuri la multe întrebări, cum ar fi:

- Care este veriga slabă a acestei interdependențe?
- ce element nu își îndeplinește conștiincios misiunea?
- Cît de bine își înțelege societatea rolul şi responsabilitățile?
- De unde poate lua şcoala resursele necesare pentru instruirea şi educarea copiilor prin forme şi metode moderne?
- Cît de ajustate la exigențele timpului sînt politicile educaționale în stat?
- Cum pot fi lichidate lacunele informaționale ale tinerilor în perioada postinstituțională?
- Ce garanții de afirmare şi promovare le oferă statul şi societatea acestor tineri?
- Sînt pregătiți tinerii pentru a-şi asuma responsabilitățile inerente cetățeanului activ, devotat patriei, competitiv sub aspect social?
- Cine şi cît de coerent transmite tînărului mesajul referitor la valorile autentice ale societății?

Lista întrebărilor ar putea fi continuată, dat fiind caracterul extrem de complex al subiectului abordat. Important este că s-a pus problema educației pentru cetățenie şi că aceasta nu face abstracție de contingentul tinerilor instituționalizați, căci „nici un stat nu poate fi atît de bogat, încît să nesocotească valoarea celui mai neînsemnat dintre cetățenii săi" (Charles Talleyrand - Perigord).

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. *Alternative pentru copii cu disabilități,* în Vocea părinților, nr.9, Editura Ruxanda, Chişinău, 2004.
2. *Calitatea vieții,* în *Vocea părinților* nr.8, Editura Ruxanda, Chişinău, 2004.
3. *Educația/şcoala inclusivă,* în *Vocea părinților,* nr.4, Editura Ruxanda, Chişinău, 2001.
4. Mihăilescu, I. (coord.), U*n deceniu de tranziție/ Situația copilului şi familiei în România*. UNICEF, Bucureşti, 2000.
5. *Parteneriat: Familie-Copil-Specialist-Comunitate,* în *Vocea părinților,* nr.7, Editura Ruxanda, Chişinău, 2003.
6. Pâslaru, Vl., *Politici educaționale şi reforma învățămîntului în Republica Moldova, în "*Didactica Pro...", 2004, nr.5-6, p. 16-25.
7. *Situația copiilor şi familiei în Republica Moldova,* în Evaluare şi analiza, UNICEF, Chişinău, 2000-2001.
8. *Societate pentru toți*, în *Vocea părinților,* nr.6, Editura Ruxanda, Chişinău, 2003.
9. Zamfir, C.; Zamfir, E. (coord.). *Pentru o societate centrată pe copil.* Raport realizat de institutul de cercetare a calității vieții, Editura Alternative, Bucureşti, 1997.
10. *Альтернативы помещению детей в учреждения интернатного типа,* Отчет семинара по Центральной и Восточной Европе. UNICEF, Helsinki, Finland, 1995.
11. Ширицына, Л. М. (coord.), *Специальное образование в развитии,* 1996.

Programul **TOLERANȚĂ ŞI INTEGRARE SOCIALĂ. INFORMARE ŞI FORMARE**
Direcția de program: ***Parteneriate şcolare***

Proiectul ***AVE NATURA***

Finanțator: Fundația SOROS-Moldova

Echipa de implementare:
- Gimnaziul din Zberoaia, r. Nisporeni
- Gimnaziul din Ivanovca, r. Nisporeni

Buget:	1000 de dolari, inclusiv contribuții personale 431 de dolari
Parteneri:	Primăria s. Zberoaia, Asociația părinților, ONG-urile „Vatra satului" , „Izvoraş", „Speranța", agenți economici din comunitate
Beneficiari direcți:	liceeni, profesori, părinți
Beneficiari indirecți:	membrii comunităților Zberoaia şi Ivanovca.
Scopul	acestui proiect este sensibilizarea şi implicarea elevilor, profesorilor, părinților în rezolvarea problemelor ecologice.
Obiectivele proiectului:	Dezvoltarea relațiilor de parteneriat între şcoli; amenajarea şi plantarea spațiilor verzi pe teritoriul ambelor gimnazii; dezvoltarea abilităților, deprinderilor de lucru pe teren; editarea buletinului „Plai natal"; desfăşurarea de seminarii, mese rotunde.

Activități şi rezultate: Implementarea proiectului elaborat de colectivul gimnaziului Zberoaia în parteneriat cu cel din gimnaziul Ivanovca a permis implicarea a peste 380 de elevi şi profesori în soluționarea problemelor ecologice. Prin activitățile realizate s-au întărit şi dezvoltat relațiile de parteneriat la nivel de şcoli, ONG-uri. S-a organizat seminarul de inițiere a proiectului *Ocrotind natura, ne ocrotim pe noi*, la care au fost invitați specialişti de la centrul de medicină din Nisporeni, direcția ecologică, primarii satelor Zberoaia şi Ivanovca, directorii de şcoli, elevi şi profesori. Cei 40 de participanți la seminar au identificat problemele ecologice din localitate şi au accentuat importanța soluționării acestora, alcătuind un plan de acțiune. Lucrările de la concursul desenelor şi de creație au fost prezentate în cadrul expoziției *Minunățiile naturii*.

La amenajarea spațiilor verzi s-au implicat şi specialiştii gospodăriei silvice din Nisporeni, voluntari de la Corpul Păcii. S-au sădit 1000 de copaci: tei, plopi, sălcii, nuci. Părinții au instalat în acest parc bănci, iar primăria s-a implicat în lucrările de iluminare a teritoriului.

S-au editat 3 numere ale buletinului informațional *Plai natal,* în care au fost oglindite materiale despre implementarea proiectului, rezultatele obținute, contribuția comunității. Prin intermediul acestui buletin elevii şi profesorii şi-au împărtăşit experiența, având posibilitatea de a-şi exprima părerile, doleanțele, problemele cu care se confruntă în procesul realizării proiectului. Astfel, au fost distribuite 1138 de exemplare în ambele comunități.

Evaluarea proiectului a avut loc în cadrul unei mesei rotunde, la care au fost evidențiate rezultatele obținute, menționîndu-se importanța soluționării problemelor localității în comun.

Proiectul ***TRANDAFIRII PRIETENIEI***

Finanțator: Fundația SOROS-Moldova

Echipa de implementare:
- Şcoala medie din Ciobruciu, r. Ştefan Vodă
- Şcoala medie rusă nr. 1 din Olăneşti, r. Ştefan Vodă

Buget:	1000 de dolari, inclusiv contribuții personale 250 de dolari
Parteneri:	Primăria s. Ciobruciu, Asociația părinților şi pedagogilor, SRL „Ciobruciu Agro", Asociația „Nistru-Olăneşti", corpul didactic din ambele şcoli
Beneficiari direcți:	elevi, profesori, părinți
Beneficiari indirecți:	membrii comunităților Ciobruciu şi Olăneşti
Scopul	acestui proiect este crearea şi promovarea unei comunicări şi colaborări între colectivele de elevi şi profesori, ce ar facilita o mai bună cunoaştere reciprocă; promovarea valorilor naționale a fiecărei etnii prin organizarea mai multor activități extraşcolare.
Obiectivele proiectului:	Stabilirea unor relații de colaborare şi parteneriat între cadrele didactice, elevi şi părinți din ambele comunități; implicarea membrilor comunităților în viața culturală, promovarea valorilor naționale a celor două etnii; educația ecologică a elevilor.

Activități şi rezultate: În urma realizării obiectivelor propuse s-au creat relații de prietenie şi colaborare între colectivele pedagogice. Elevii, profesorii şi părinți din ambele comunități au sădit împreună peste 200 de puieți de trandafiri, arbori şi arbuşti decorativi în parcul de pe malul Nistrului. Copiii au adunat materiale şi au deschis Muzeul ținutului natal. Împreună au confecționat 10 costume naționale româneşti şi ruseşti.

De asemenea, s-au organizat mai multe activități instructive şi culturale, cum ar fi: sărbătoarea *Toamna de aur*, serata dansului popular, şedințe comune ale consiliilor profesorale, întîlniri ale elevilor.

Durabilitatea proiectului: Copiii şi-au asumat responsabilitatea de a îngriji *Aleea trandafirilor* şi a o completa cu noi specii de arbori şi flori. S-a decis să se organizeze periodic şedințe comune ale consiliilor profesorale şi întîlniri ale elevilor.

Referințe: „În cadrul proiectului *Trandafirii prieteniei* ne-am cunoscut vecinii mai bine, i-am redescoperit, locuind aproape am fost totuşi atît de „departe" unii de alții. Acum însă sîntem prieteni, iar localitatea noastră e mult mai amenajată."

Elevii cl. XII, Şcoala medie din Ciobruciu

"Nu voi uita nicicînd aceste întîlniri cu elevii din şcoala vecină. Sincer vorbind, nu ne-am aşteptat să fim atît de bine primiți, gazdele dînd dovadă de multă amabilitate. Ne-am simțit ca la noi acasă. Voi spune tuturor consătenilor mei cît de buni sînt oamenii din Ciobruciu."

Ecaterina, cl.XI, Şcoala medie rusă nr.1 din Olăneşti

Coordonator: Lilia STÂRCEA

Organizarea campaniei electorale pentru educarea responsabilității civice

Angela **CIORICI**
Liceul "Gaudeamus", mun. Chișinău

"E de natura omului a se simți necesar altora".
(Eric Ericson)

În ultimele decenii s-au produs mai multe schimbări care au impus necesitatea racordării activităților şcolare şi extraşcolare la cerințele de viață ale elevului, aceasta devenind una dintre direcțiile prioritare ale învățământului actual. Dispunem de un arsenal de procedee, tehnici, metode, programe, cursuri, literatură metodică, publicații etc. prin care putem contribui la formarea unui ansamblu de calități pozitive ale cetățeanului. Vrem să credem că elevul nostru va deveni un cetățean responsabil pentru destinul său şi al semenilor. În acest scop este binevenită aplicarea cunoştințelor, abilităților, competențelor achiziționate la orele de curs în cadrul activităților extraşcolare, una dintre ele fiind simularea campaniei electorale şi a alegerilor parlamentare prin utilizarea tehnologiilor de joc.

În Liceul Teoretic "Gaudeamus" asemenea activități au devenit deja o tradiție. În campania electorală şi alegeri sînt implicați toți subiecții procesului educațional – elevi, profesori, părinți. Fiecare cetățean al "Republicii Democratice Gaudeamus" este interesat de succesul acestui joc.

Pentru o bună desfăşurare a campaniei electorale se stabilesc anumite reguli. Se formează o Comisie Electorală din 5-7 persoane, care funcționează în conformitate cu Legea despre alegeri. Chiar la prima şedință se alege preşedintele, care supraveghează întreaga activitate, şi secretarul, care perfectează şi duce evidența documentației:

- listele candidaților la funcția de deputat în Parlament;
- procesele-verbale privind propunerea candidaților din partea „partidelor politice" şi a „mişcărilor sociale";
- listele de subscriere;
- tabelul eliberării certificatelor de înregistrare a candidaților;
- listele alegătorilor;
- actele ce țin de procedura de votare (instrucțiuni privind verificarea urnei şi sigilarea ei, deschiderea urnei, calcularea voturilor, distrugerea buletinelor de vot neutilizate etc.).

Alegătorii îşi cunosc deja drepturile politice: de a crea partide şi mişcări sociale, de a alege şi a fi ales. Participanții formează grupuri de inițiativă, nişte state-major electorale care cuprind mai multe persoane cu diferite funcții:

- *Conducătorul statului-major* coordonează toate acțiunile din campania electorală.
- *Candidatul* la funcția de deputat în Parlamentul „Republicii Democratice Gaudeamus" este figura principală a procesului electoral. El reprezintă "partidul politic" sau "mişcarea socială" (echipa, clasa, colectivul artistic, grupul de inițiativă) care îl susține, se întîlneşte cu alegătorii şi explică avantajele programului său, acordă interviuri, participă la conferințe de presă etc. Scopul candidatului este să obțină maximum de voturi, dar totodată să nu uite de responsabilitatea politică pe care şi-o asumă, de încrederea ce i-au acordat-o alegătorii.
- *Persoana de încredere a candidatului* (grupul de persoane) face parte din anturajul acestuia şi are

dreptul să-l reprezinte în timpul campaniei electorale.

- *Analistul* (sau grupul de analişti) are sarcina de a colecta, sistematiza şi analiza informaţia obţinută în decursul campaniei electorale. El trebuie să fie la curent cu toate noutăţile şi, bineînţeles, să le aducă la cunoştinţa echipei sale, propunînd strategii ale acţiunilor ulterioare.
- *Ideologul* (sau grupul ideologic) răspunde de elaborarea platformei electorale, precum şi de promovarea deciziilor statului-major electoral.
- *Purtătorul de cuvînt* este responsabil de menţinerea legăturii cu mijloacele de informare în masă: presă, radio, gazetă de perete etc. El participă la conferinţele de presă, ia interviuri de la candidaţi şi de la alţi membri ai staff-ului, informînd permanent alegătorii.
- *Directorul financiar* răspunde de asigurarea financiară şi materială a campaniei electorale.
- *Secretarul* duce evidenţa întregii documentaţii, întocmeşte actele oficiale, ţine corespondenţa, răspunde la interpelări etc.
- *Juristul* supraveghează ca toate acţiunile din campanie şi hotărîrile Comisiei Electorale să fie în conformitate cu legea despre alegeri şi alte acte normative. El reprezintă echipa în instanţa de judecată, atît în calitate de pîrît cît şi de reclamant (după necesitate).
- *Sociologul* studiază în permanenţă părerile viitorilor alegători. În acest scop, efectuează sondaje de opinie, ia interviuri etc. Informaţia prelucrată se aduce la cunoştinţa membrilor echipei.

Fiecare dintre membrii statului-major trebuie să-şi cunoască obligaţiunile şi să le îndeplinească în mod consecvent. Acesta este cel mai sigur mod de a cîştiga alegerile.

CUM POATE FI ORGANIZATĂ O CAMPANIE ELECTORALĂ?

Campania electorală durează o lună de zile şi urmăreşte realizarea unui şir de obiective:

- familiarizarea adolescenţilor cu drepturile lor politice;
- dezvoltarea responsabilităţii civice şi a competenţelor de cooperare;
- încurajarea demersurilor de autoafirmare a personalităţii şi de organizare a autoconducerii;
- educarea iniţiativei, responsabilităţii pentru propriul destin.

Pentru organizarea şi desfăşurarea reuşită a campaniei electorale poate fi folosit următorul algoritm:

1. *Înaintarea candidatului în cadrul adunării cetăţenilor.*

Este prima etapă a campaniei electorale în care fiecare unitate (clasă, grupuri de elevi) trebuie să fie înregistrată la Comisia Electorală, să obţină un certificat ce permite activitatea politică. Pentru înregistrare se prezintă procesul-verbal de constituire, în care se indică denumirea unităţii, numărul membrilor şi programul electoral.

Ulterior, în cadrul unei adunări generale, toţi cetăţenii „Republicii Democratice Gaudeamus" pun în discuţie lista candidaţilor. Se examinează mai multe candidaturi, fiecăreia oferindu-i-se posibilitatea de a-şi expune biografia, de a-şi exprima punctul de vedere în diverse probleme, de a prezenta programul electoral (sau ideile principale). Se pun întrebări pentru a afla mai multe despre persoana care va reprezenta interesele colectivului în organele puterii de stat. Decizia de înaintare va fi fixată într-un document oficial.

Legea despre alegeri permite cetăţenilor să-şi înainteze propria candidatură, cu o condiţie: de a perfecta lista de subscriere.

2 . *Elaborarea procesului-verbal privind înaintarea candidatului.*

Decizia grupului de cetăţeni privind înaintarea candidaţilor se perfectează printr-un proces-verbal, a cărui copie, împreună cu cererea, se prezintă Comisiei Electorale. Se indică locul şi timpul desfăşurării adunării, ordinea de zi şi decizia. Procesul-verbal este semnat de secretarul şi preşedintele adunării.

3. *Eliberarea de către Comisia Electorală a certificatului de candidat.*

După colectarea tuturor documentelor, candidaţii se înregistrează la Comisia Electorală, care examinează corectitudinea perfectării actelor. Apoi fiecare dintre candidaţi primeşte un certificat de înregistrare.

4. *Înregistrarea persoanelor de încredere.*

După obţinerea certificatului de înregistrare, candidatul şi persoana de încredere depun o cerere de înregistrare a persoanei de încredere la Comisia Electorală, care o include într-o listă separată.

5. *Elaborarea strategiei campaniei electorale.*

Fiecare stat-major îşi elaborează propria strategie, care trebuie să includă:

- determinarea scopului principal şi sarcinile concrete ale viitoarei campanii;
- studierea preferinţelor alegătorilor;
- fixarea obligaţiunilor fiecărui membru al statului-major electoral;
- trasarea principalelor direcţii de activitate în campania electorala;
- stabilirea ideilor, principiilor fundamentale, lozincilor, sloganelor cu care se va merge în campania electorală;
- elaborarea unui plan al acţiunilor zilnice (cu indicarea concretă a timpului de desfăşurare).

6. *Desfăşurarea campaniei electorale.*

Statul-major poate folosi în campania electorală diferite acţiuni şi modalităţi de propagandă, de atragere a voturilor alegătorilor:

- afişe electorale (fotografia, CV-ul candidatului);
- conferinţe de presă;
- mitinguri;
- dezbateri publice ale programelor candidaţilor;
- întîlniri cu alegătorii;
- primirea în audienţă a alegătorilor;
- interviuri pentru ziarul şcolii;
- foi volante;
- scrisori către alegători;
- sondaje de opinie.

Candidaţii sînt obligaţi să informeze Comisia Electorală despre conţinutul şi cantitatea materialului de agitaţie.

7. *Înregistrarea alegătorilor.*

Cu o lună înainte de ziua alegerilor, Comisia Electorală începe înregistrarea cetăţenilor cu drept de vot care se va încheia cu o săptămînă înainte de anunţarea datei şi locului desfăşurării scrutinului.

8. *Derularea procedurii de alegere a Parlamentului şcolar.*

Deputaţii în Parlamentul „Republicii Democratice Gaudeamus" se aleg de către cetăţeni în baza votului secret. Comisia Electorală angajează, în bază de contract, voluntari care, după o instruire corespunzătoare, devin membri ai comisiilor electorale de circumscripţie.

Cu o oră înainte de începerea alegerilor, urna este sigilată de către membrii Comisiei Electorale în prezenţa observatorilor independenţi. Fiecare alegător primeşte buletinul de vot în baza certificatului de şcolar. Votarea se desfăşoară conform legii despre alegeri. Membrii Comisiei Electorale (în prezenţa observatorilor independenţi) numără voturile. Alegerile sînt validate, dacă la ele au participat nu mai puţin de 50% din alegători.

Deputaţi devin persoanele care obţin cele mai multe voturi (Parlamentul este alcătuit din 7 profesori şi 14 elevi).

CONCLUZII

Liceul a trăit o lună de emoţii, realizări, zbucium, discuţii. Ne-am simţit o echipă în care responsabilităţile au fost delegate proporţional. În chestionarea de la finele anului şcolar majoritatea elevilor au menţionat campania electorală printre cele mai reuşite şi impresionante activităţi extraşcolare. Motivele au fost diferite:

- "Pentru prima dată am participat la alegeri adevărate";
- "Am trăit emoţii deosebite";
- "Am învăţat să respect opinia altora";
- "Am făcut faţă conflictelor";
- "Lucrînd în echipă le poţi reuşi pe toate;
- "Am avut o mare responsabilitate pentru succesul echipei";
- "Am înţeles cu se ocupă organele de stat";
- "Am conştientizat că votul meu contează".

A-l face pe elev să înţeleagă că asemenea lucruri sînt importante e un mare succes.

Educarea unui cetăţean activ în contextul societăţii în tranziţie

Tatiana **RACU**

Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă"

Am vizitat recent Polonia, avînd prilejul de a mă afla timp de cîteva ore într-o şcoală (pe care sincer mi-o doresc în Moldova), unde democraţia nu este scrisă doar pe hîrtie, ci aplicată în practică şi trăită de toţi cei implicaţi în procesul educaţional. Am discutat despre modul de autoadministrare a instituţiei cu directorul, "prim-ministrul" – o elevă din clasa a IX-a, şi "ministrul de telecomunicaţii" – un elev apreciat pentru elaborarea paginii web a şcolii.

În şcoală funcţionează şi colaborează cele 3 puteri ale unui stat democratic. Este de menţionat faptul că părinţii, elevii şi profesorii reprezintă în mod egal aceste puteri. Foarte eficientă este activitatea puterii judecătoreşti. Conflictele între profesori şi elevi sînt frecvente, la această instanţă însă se recurge doar în cazuri excepţionale, cînd nu pot fi soluţionate altfel. Deseori procesul de judecată îl cîştigă elevii, ceea ce le insuflă încredere şi respect pentru funcţionarea obiectivă şi eficientă a respectivului organ.

Democraţia este deja în tradiţia şcolii mai bine de 18 ani. Elevii şi profesorii de aici au înţeles că posibilităţile oferite de experienţele democratice din şcoală pot fi anihilate de viaţa din afara acesteia. Considerîndu-se parte a comunităţii, ei caută să extindă democraţia nu numai pentru cei tineri, dar pentru persoanele de toate vîrstele.

Cînd vom avea şi noi astfel de şcoli în ţara noastră? Care este impactul implementării curriculumului la educaţia civică? În ce direcţii trebuie să ne concentrăm eforturile pentru a educa cetăţeni activi? Care sînt

neajunsurile programelor, manualelor existente? Pe ce trebuie să punem accent în predarea educației civice? Asupra acestor întrebări vom medita şi vom tinde să dăm răspuns în cele ce urmează.

O şcoală modernă înseamnă nu numai o instituție dotată cu tehnică performantă (investiție ce nu şi-o permite multă lume), ci şi un personal bine informat, flexibil şi deschis la nou, *o echipă* de profesori conştienți că misiunea lor este *să pregătească tinerii pentru viață:* elevii de astăzi vor trebui să fie competitivi, să obțină succese în 2010, 2020..., deci profesorilor li se solicită viziune. Ei nu cunosc toți factorii şi toate evenimentele care vor interveni de-a lungul anilor în formarea viitorului cetățean, dar urmează să le anticipeze pentru a-şi conduce demersul educațional spre țelul dorit: edificarea unui cetățean informat, responsabil şi activ.

Problema educației pentru cetățenie sau, cu alte cuvinte, pregătirea elevilor pentru a deveni cetățeni activi într-un stat care traversează de prea mult timp perioada de tranziție este una primordială. Ca profesor, formator şi tînăr cercetător în domeniul educației civice consider că şcolii îi revine, în acest sens, un rol esențial, o responsabilitate mai mare decît familiei.

Activez de mai bine de 6 ani în SIEDO, organizație lider în domeniul promovării educației pentru cetățenie democratică. Grație suportului Guvernului Republicii Moldova, o bună parte din problemele educației au putut fi soluționate prin diverse programe, desfăşurate şi implementate de societatea civilă. Vreau să mă refer succint la activitatea SIEDO. Datorită motivației profunde şi energiei profesorilor implicați în proiectele noastre, sprijinului constant oferit de Ministerul Educației, colaborării cu experții din străinătate, cu organizațiile Street Law, Cordaid, de aproximativ 6 ani, în domeniul educației pentru cetățenie funcționează o rețea de educatori, inițiată prin cursurile desfăşurate de SIEDO şi IŞE.

Grație programelor SIEDO au fost realizate mai multe proiecte:

- Au fost puse bazele unei concepții unitare la nivel național în ceea ce priveşte standardele educației pentru cetățenie, valabile pentru elevi, profesori şi şcoli.
- Au fost elaborate primele materiale didactice autohtone moderne în domeniul educației pentru cetățenie, educației civice, educației referitoare la lege: manualul „Noi şi Legea" pentru clasele a X-a, a XI-a şi a XII-a, precum şi Ghidul profesorului.
- A fost inițiată o rețea de profesori – formatori instruiți în domeniul educației pentru cetățenie/ educației referitoare la lege.

Deşi s-au făcut atîtea, lucrîndu-se zi de zi asupra problemei educației pentru cetățenie, totuşi nu am obținut rezultatele scontate.

Un studiu efectuat recent de Silvia Romanciuc, colaborator SIEDO, a avut drept scop reliefarea impactului activităților SIEDO desfăşurate în perioada 2000-2003 asupra şcolilor şi comunităților, dar şi asupra persoanelor implicate în acțiunile organizației.

Sondajul, axat, în mare parte, pe întrebări deschise, a fost efectuat pe un eşantion de 127 de respondenți: elevi, profesori şi părinți din diferite localități ale republicii (Grozeşti, Nisporeni; Criuleni; Chişinău; Larga, Briceni etc.),...

Participanții la evaluare au fost selectați din următoarele considerente:

- *Profesorii* sînt acei care au beneficiat de instruire din partea SIEDO în vederea promovării educației pentru democrație şi drepturile omului.
- *Elevii* sînt acei care au acumulat cunoştințe în domeniu, îndrumați de profesorii respectivi.
- *Părinții* sînt acei care au învățat şi ei cîte ceva de la copii sau au evaluat anumite manifestări comportamentale ca urmare a activităților de educație civică.

Pentru realizarea scopului propus au fost folosite cîteva modalități de lucru: discuții particulare, chestionare scrise şi mese rotunde. Deşi aplicabile pe o arie mai largă de respondenți, chestionarele scrise s-au dovedit a fi mai puțin eficiente. Fiind o primă experiență, nu am atins cota maximă a autenticității/realității (ținînd cont de eşantionul mult prea mic şi de instrumentele folosite). Totuşi, putem trage anumite concluzii în ceea ce priveşte impactul activității SIEDO pe diferite segmente.

IMPACTUL DISCIPLINEI „NOI ŞI LEGEA"

Chestionar pentru elevi (77 de respondenți):

1. *Descrie o situație în care te-ai manifestat ca cetățean:*

- Am participat la discuții/acțiuni pe o problemă publică – 13
- Am plătit o contribuție de 11% în bugetul local
- Le propun părinților să se informeze din „Noi şi Legea"
- Am fost premiat la concursul „Adolescentul şi tutunul"
- M-am apărat legitim, deoarece ştiam că am dreptate
- Am vorbit despre țara mea aflîndu-mă peste hotare
- Am activat în organele de autoconducere a liceului „Gaudeamus" – 4
- Am refuzat şansa de a pleca în altă țară
- Am împiedicat o încăierare
- I-am informat de mai multe ori pe părinții mei cu privire la anumite prevederi legale
- Mă voi manifesta ca cetățean atunci cînd voi participa la alegerile din 2005
- Nu s-au manifestat ca cetățeni niciodată – 16.

2. *Cine dintre persoanele care te înconjoară este un cetățean model şi de ce?*
- Nu există nici un cetățean model – 30
- Părinții: respectă legea, ne învață pe propriul exemplu, îşi îndeplinesc obligațiunile – 19
- Profesorii: prin lecții, sînt informați etc. – 12
- Colegii, prietenii – 4
- Profesorii, părinții, rudele – 4
- Politicienii, funcționarii, militarii – 4
- Toți cetățenii – 1
- Eu sînt un model – 1.

3. *Ce te-ar ajuta să fii un cetățean model?*
- Nimic – 10
- Societatea: părinții, rudele, profesorii; exemplele persoanelor din jur – cetățeni model – 30
- Guvernul, perspectiva de a ajunge un funcționar public – 4
- Propriul comportament, unele valori, calități personale – 16
- Cunoştințele, lecțiile „Noi şi legea" – 11
- Informarea – 4
- Nu doresc să fiu un cetățean model – 1.

4. *Ce te împiedică să fii un cetățean model?*
- Nu ştiu – 4
- Nimic – 15
- Oamenii din jur, guvernarea, statul, legile etc. – 43
- Lipsa de informație – 2
- Vîrsta, lipsa de voință, conservatismul – 10
- Starea materială – 1.

5. *Care sînt problemele cu care te confrunți ca elev, cetățean?*
- Lezarea unor drepturi, imposibilitatea exercitării unor drepturi: la opinie, informare, instruire etc. – 35
- Neîncrederea în sine – 1
- Problemele din societate: corupția, nerespectarea legii, indiferența guvernului față de elevi – 12
- Dragostea – 1
- Problemele din familie, problema financiară – 5
- Subiectivitatea profesorilor – 3
- Sînt foarte multe – 6
- Nu am probleme –3.

Aceste răspunsuri denotă că elevii conştientizează importanța educării unui cetățean activ, obstacolele manifestării lor ca cetățeni (fie că sînt de ordin personal sau care vin din partea statului, a societății).

IMPACTUL DISCIPLINEI „NOI ŞI LEGEA"

Chestionar pentru părinți

1. *Cursul respectiv îi oferă suficientă pregătire copilului Dvs. pentru a fi un bun cetățean şi a se afirma în viață?*
- Acest curs trebuie integrat cu alte cursuri şi identificate problemele ce urmează a fi discutate şi analizate la consilii profesorale şi adunări cu părinții.
- Parțial. Este necesară conlucrarea cu familia, comunitatea.
- Da. Suficient pentru un cetățean de 18-19 ani.
- Insuficient. Copilul trebuie să studieze mult de sine stătător – 2.
- Ar fi mai eficient dacă ar începe chiar din clasele primare – este nevoie ca elevul să se deprindă să aplice cele învățate în viață.

2. *Cunoaşteți anumite efecte nedorite asupra convingerilor, comportamentului copilului Dvs.? Aduceți un exemplu.*
- Nu am remarcat – 5
- Abordarea prea arbitrară a problemelor din cauza puținelor exemple din manual care ar viza situația din Republica Moldova.

3. *Dvs. ați luat ceva util din cursul „Noi şi legea"? Aduceți un exemplu.*
- Am discutat cu copilul problemele abordate la lecții.
- Am răsfoit manualul şi am discutat cu copilul.
- Am aflat cum se face o procură privind drepturile consumatorului.
- Studiez principalele prevederi legale care se referă la obligațiunile şi drepturile omului şi nu sînt de acord cu unele poziții. Dar legea e lege şi trebuie să o respectăm.
- Am aplicat principiul interdisciplinarității la lecțiile de literatura română.
- Am încă multe de învățat în acest domeniu: nu am beneficiat la şcoală de un astfel de curs.

Răspunsurile la întrebări ne demonstrează că părinții consideră necesar şi util cursul „Noi şi legea" în formarea copiilor lor ca cetățeni activi. În plus, învață şi ei multe lucruri, neavînd oportunitatea de a fi studiat un astfel de curs.

IMPACTUL DISCIPLINEI "NOI ŞI LEGEA"

Chestionar pentru profesori

1. *Ce succese aveți Dvs. în predarea disciplinei? Aduceți un exemplu/cîteva care să confirme aceasta.*
- Pregătirea elevilor pentru viață.
- Motivăm astfel elevii să studieze şi alte discipline; organizarea interactivă a activităților.
- Realizarea obiectivelor.
- Cunoaşterea, exercitarea drepturilor şi obligațiunilor.
- Conştientizarea rolului civic al elevilor. Ei participă, iau atitudine față de problemele şcolii, oraşului.
- Utilizarea cazurilor şi situațiilor adecvate; implicarea activă a elevilor prin prezentarea diferitelor soluții.
- Elevii susțin că le place disciplina, află lucruri care le vor prinde bine în viață; au ales specialitatea de jurist...

1. *În special aţi avea nevoie de pregătire/instruire la capitolul:*
   a. obiective
   b. sarcini – 1
   c. metode de lucru – 3
   d. evaluare – 4
   e. debrifare (etapa finală a unei activităţi) – 2.

Chestionarele pentru cadrele didactice au confirmat rezervele noastre privind nivelul de pregătire a profesorilor care predau educaţia civică, dat fiind faptul că este o disciplină nouă, cu un specific aparte, ce solicită informare continuă. O altă problemă cu care se confruntă profesorii este evaluarea autentică.

În ce direcţie trebuie să ne concentrăm eforturile pentru a educa cetăţeni activi?

Pentru a răspunde acestei necesităţi SIEDO, a iniţiat un proiect (continuare a programului Street Law-Noi şi legea „Evaluarea autentică la educaţia civică"), în cadrul căruia a fost tradusă şi adaptată cartea „Formarea cetăţenilor. Corelarea evaluării autentice cu procesul de învăţământ în educaţia civică".

Profesorii au mai răspuns la următoarele întrebări:

1. *Ce vă ajută la moment să practicaţi evaluarea autentică?*

- Interesul şi dorinţa de a educa capacităţi şi deprinderi, valori şi competenţe adecvate unui trai armonios cît şi tributare unor necesităţi şi probleme frecvent întîlnite.
- Studierea cărţilor „Formarea Cetăţenilor..." şi „Tinerii în acţiune", convingerea că evaluarea nu este un şablon, ci cere varietate, complexitate, pentru a-i face pe elevi să conştientizeze funcţionalitatea lor.
- Manualul propus de SIEDO, seminariile desfăşurate sub egida SIEDO, materialele elaborate individual sau împreună cu colegii.
- „Formarea Cetăţenilor...".
- Manualul, sugestiile din broşură, experienţa.
- Studiile de caz, aplicarea tehnicilor utilizate de profesorii din SUA.
- Discuţiile, aprecierile, sfaturile colegilor despre avantajele acestei forme de evaluare.
- Plăcerea elevilor de a încerca ceva nou, necunoscut.
- Sarcinile axate pe verificarea cunoştinţelor şi formarea unor deprinderi de viaţă.
- Pentru a aprecia corect şi imparţial cunoştinţele şi capacităţile elevilor.

2. *Cu cine colaboraţi la capitolul evaluare (evaluare autentică, dar şi evaluare în general)? Cu ce probleme se confruntă acei cu care discutaţi la capitolul evaluării?*

- Colaborez cu:
  – colegii de instituţie – 6;
  – direcţia şcolii, metodiştii;
  – profesori din alte instituţii – 3;
  – CE PRO DIDACTICA;
  – Părinţii, elevii.
- Problemele:
  – lipsa materialelor, investiţie mare de timp;
  – lipsa experienţei;
  – indiferenţa administraţiei, părinţilor – 2;
  – profesorii nu pot produce schimbarea – 2;
  – profesorii îşi evaluează propriile performanţe şi nu ale elevilor;
  – criteriile de evaluare la disciplină sînt în general necunoscute (în afară de faptul că trebuie să pregătim cetăţeanul).

3. *Cu ce probleme vă confruntaţi în practicarea evaluării autentice?*

- Lipsa literaturii de specialitate.
- Puţină literatură şi analiză a experienţei avansate din republică.
- Lipsa practicii de adaptare/elaborare a criteriilor de evaluare.
- Discordanţa dintre manual/obiective şi tehnicile de evaluare.
- Formularea criteriilor.
- Lipsa unei baze materiale şi didactice adecvate şcolii de astăzi (casete video, audio etc.).
- Nu există o „cerinţă socială" pentru evaluarea rezultatelor muncii elevului.
- Vechea modalitate e mai accesibilă şi recurg la ea cînd sînt în criză de timp.
- Cărţile – scop informativ. Am nevoie de tehnologii educaţionale concrete care permit înţelegerea şi punerea în practică.
- Studii mai puţin profunde despre evaluare în domeniul ştiinţelor exacte.

În concluzie, am putea afirma că atît Ministerul Educaţiei, Direcţiile Raionale de Învăţământ, unităţile şcolare, profesorii, elevii cît şi societatea civilă ar trebui să-şi conjuge eforturile pentru a îmbunătăţi continuu calitatea evaluării autentice.

Ca să dăm un răspuns cît mai plauzibil la întrebarea: *În ce direcţie trebuie să ne concentrăm eforturile pentru a educa cetăţeni activi?,* i-am chestionat şi pe elevi.

1. *Ce crezi că lipseşte în cursul „Noi şi legea"?*

- Orele practice/exerciţiile practice – 17;
- Informaţie autentică, cazuri din viaţă – 13;
- Date, statistici, noţiuni clare, articole de lege corecte – 19;
- Materiale suplimentare – 3;
- Puţine ore – 1;
- Nu lipseşte nimic – 16;
- Nu ştiu – 7.

2. *Ce sugestii ai avea referitor la conţinutul manualului "Noi şi legea"?*

- Mai multe cazuri reale, sarcini de învăţare autentică – 39;

- Conținutul este bun, dar formatul să fie mai mic – 8;
- Să includă anexe – 2;
- La unele teme este propusă prea multă informație – 1;
- Nu am sugestii – 27.

Răspunsurile la aceste întrebări indică necesitatea reeditării într-un tiraj suficient a manualelor de educație civică/educație referitoare la lege, cu un conținut adaptat la realitatea existentă, care să cuprindă sarcini autentice de învățare şi evaluare.

Pe ce trebuie să punem accent în predarea educației civice, în educarea cetățeanului?

Aceeaşi întrebare i-a fost adresată şi lui Şerban Iosifescu, expert în managementul educațional, profesor şi formator în domeniul educației civice, IŞE, Bucureşti, în cadrul unui interviu acordat revistei de educație civică *Alternativa XXI*, editată trimestrial de SIEDO. În opinia sa, ar trebui să ne concentrăm atenția asupra următoarelor elemente:

1. Capacitatea cetățeanului de a fi receptiv la opinia altuia, de a-l respecta ca om, ca cetățean, chiar dacă vorbeşte o altă limbă, are alte opinii şi gîndeşte altfel, şi doar în măsura în care această atitudine este reciprocă.
2. Formarea unei „mentalități de contribuabil". Trebuie să-i învățăm pe copii să conştientizeze că statul nu este o abstracție, el reprezintă, de fapt, interesele cetățeanului, este doar un administrator al banului public. Aceasta ar trebui să ducă la obligația persoanelor aflate în funcții la nivelul aparatului de stat să dea socoteală cetățeanului cum sînt cheltuiți banii, să arate de ce a fost nevoie să cheltuiască banii într-o anumită direcție, cum a contribuit direcția respectivă la creşterea bunăstării spirituale şi materiale a cetățenilor pe care îi reprezintă.
3. Educarea cetățenilor în spiritul respectării drepturilor şi libertăților fundamentale şi modul în care se pot raporta la instituțiile publice. Este foarte important ca elevii să ştie cum se scrie o cerere adresată primăriei locale, rolul notarului în relațiile civile, rolul contractului în relațiile de muncă şi comerciale.

Nu pot să afirm că aceste trei elemente esențiale în predarea educației civice, în educarea unui cetățean activ nu sînt luate în considerație. Aş vrea să menționez însă că dacă acestea ar face parte din comportamentul profesorilor, din viața şcolii, rezultatele ar fi mult mai vizibile.

Revin la exemplul şcolii din Polonia. O şcoală democratică este cea care formează cetățeni. Există o diferență între a „produce" o şcoală şi o pedagogie pentru crearea elevilor buni şi o şcoală pentru crearea cetățenilor. Secretul constă în transformarea unei instituții de învățămînt obişnuite în una pentru democrație. Educația democratică se axează pe întrebarea: *Cum să schimbăm ceea ce avem în aşa fel încît să formăm cetățeni activi?* Din acest punct de vedere, şcolile ar trebui să țină cont de faptul că cetățenii de mîine sînt elevii de astăzi.

Valentina **OLARU**

Gimnaziul "Lucian Blaga", mun. Chişinău

Democrația ca subiect pentru reflecții şi dezbateri

"Educația democratică îşi propune să instruiască copiii în aşa fel încît să devină conştienți de contextul în care se află".

(Bernard Trafford)

Principiile democratice au funcționat şi înainte de apariția democrației clasice în Grecia antică. Pînă în prezent, societatea umană nu a descoperit o formă de guvernare perfectă, motiv ce justifică persistența principiilor democratice şi a valorilor general-umane în societate şi în sistemul educațional contemporan.

Despre democrație se vorbeşte mult şi deseori unilateral. De obicei, ea este definită ca "guvernare a poporului, pentru popor şi de către popor" (A. Lincoln). Şi dacă oamenii înşişi şi-au creat regulile, ordinea şi legile pe care trebuie să le respecte, s-ar cuveni să se manifeste în exclusivitate ca "cetățeni exemplari şi responsabili". Realitatea însă impune reflecții mai profunde asupra esenței sistemului democratic. Ca suport pot servi următoarele întrebări:

- Este posibil oare ca un sistem democratic să existe în varianta preconizată şi să servească drept mijloc eficient de adoptare a deciziilor?
- De ce pînă în prezent ideea democrației este considerată unica ce merită atenție?
- Este absolut necesar ca fiecare cetățean să participe la guvernare şi în ce condiții poate fi

îndreptățită excluderea anumitor categorii sociale din procesul democratic?

Să încercăm, în cele ce urmează, să medităm asupra acestor aspecte.

De ce Democrația?

La baza ideii democrației se află două principii fundamentale, care îi conferă atractivitate:

1. Principiul independenței personale, care susține că nimeni nu poate fi impus să se supună legilor la a căror elaborare nu a participat (direct sau indirect).
2. Principiul egalității, care afirmă că toți trebuie să dispună de posibilități egale de a influența adoptarea deciziilor în societate.

Principiile date, de regulă, nu sînt respectate de celelalte sisteme de guvernare (oligarhia, plutocrația, dictatura etc.), de aceea oferă avantaje democrației. Pot fi aduse şi cîteva argumente mai pragmatice:

- Democrația este cea mai eficientă formă de conducere, deoarece asigură o probabilitate mai mare de respectare a legilor de către cetățeni.
- Modalitatea de adoptare a deciziilor prin consens conduce la acceptarea acestora de majoritatea categoriilor sociale.
- Sistemul democratic încurajează inițiativa, de aceea este mai flexibil şi mai receptiv la schimbările din societate.

Astfel, am putea "slăvi democrația, cel puțin, de două ori: pentru acceptarea diversității şi pentru permiterea criticii. Aceasta este suficient, deoarece pentru a treia oară nu avem motiv", susține E. M. Forster.

Continuînd pe aceeaşi undă critică, ne putem întreba: „Dacă sistemul democratic este, după Churchull, cel mai bun, de ce nu avem sentimentul împlinirii şi satisfacției depline?!".

Întrucît sistemul este un organism viu, el mereu necesită perfecționare. Dar pentru ca să evolueze fiecare generație trebuie să-şi aducă contribuția la dezvoltarea lui. Este şi misiunea sistemului educațional – a forma cetățeni activi, care să influențeze calitativ societatea.

Conceptul democratic constituie nucleul curriculumului de educație civică din Republica Moldova, precum şi obiectivul axiologic fundamental al tuturor disciplinelor socio-umane. Elevii iau cunoştință de valorile democrației în cadrul lecțiilor de istorie, educație civică, filozofie, politologie, "Noi şi legea" etc., deoarece nici un om nu se naşte un "bun cetățean", el devine astfel prin educație şi instruire.

Profesorii care predau disciplinele sus-numite încearcă să găsească cele mai bune mijloace de realizare a scopurilor demersului didactic. Problema constă în faptul că noi, cadrele didactice, avem obişnuința de a vorbi despre valori, în cazul dat despre democrație, exclusiv în tonalități festive, elucidînd mai mult aspectele pozitive. Acestea devin şi mai vizibile în momentul în care abordăm tema democrației în formula "Democrație versus Totalitarism". Drept exemple pot servi conținuturile din manualele de istorie şi educație civică:

- Istorie universală, cl. XII: "Țări democratice şi regimuri totalitare";
- Educație civică, cl. IX: "Democrație sau totalitarism?";
- Istorie universală, cl. V: "Atena şi Sparta" etc.

Această opoziție este frecventă, scoțînd în evidență avantajele democrației, adică parafrazînd: "pe fundalul unui negru pronunțat – un alb strălucitor". Culoarea albă, se ştie, este rezultatul îmbinării întregului spectru de culori. Cu alte cuvinte, guvernarea democratică este poliaspectuală şi ar fi bine ca anume diversitatea democrației să devină subiect de discuții şi dezbateri în activitățile didactice pe această temă.

Esența adevăratei democrații constă în dezbaterea publică a problemelor sociale acute, modalitate care constituie o componentă importantă în educația tinerilor cetățeni. Este necesar a crea condiții adecvate, ca elevul să privească democrația prin prisma opiniilor controversate, să poată formula întrebări referitoare la problemele social-politice care îl interesează şi să primească răspunsuri sincere şi argumentate. Numai aşa le putem dezvolta elevilor gîndirea critică şi convingerea fermă că guvernarea democratică este o valoare pentru societate.

Să vedem *cum* poate fi realizat acest deziderat?

Cu certitudine, Cluburile de dezbateri ar fi foarte eficiente în abordarea subiectului, însă Liga Națională de Dezbateri nu are o rețea dezvoltată, care ar cuprinde un număr impunător de instituții. De aceea, profesorului de educație civică îi revine misiunea de a selecta singur metodele şi tehnicile relevante. Unele dintre ele le vom prezenta în continuare:

Disciplina: Educația civică

Clasa a VII-a

Obiectivul de referință:

– să-şi formeze o atitudine critică față de evenimentele şi fenomenele din viața socială.

Tema: Democrația – puterea majorității

Lecție de sinteză şi evaluare

Tehnica: *Graficul T*

Materiale: postere şi markere

Algoritmul utilizării:

- Împărțiți clasa în 4 grupuri.
- Distribuiți posterele şi markerele.
- Construiți pe poster cîte un tabel cu două coloane simetrice.

Avantaje	Dezavantaje

- Elevii completează *Graficul T*, formulînd avantajele şi dezavantajele sistemului de guvernare democratic.

- Grupurile prezintă posterele.
- Colectați și notați pe tablă dezavantajele identificate într-un *Grafic T* comun, reformulîndu-le ca probleme ale societății.

Probleme	Soluții

- Elevii discută în grup și propun soluții pentru rezolvarea problemelor.
- Elevii prezintă soluțiile identificate pentru fiecare problemă în parte și selectează împreună soluția optimă, care se fixează în *Graficul T* pe tablă.

Clasa a VIII-a

Obiectivul de referință:

– să-și argumenteze opțiunile pentru anumite valori.

Tema: Principiile funcționării unui stat democratic

Tehnica: *Adoptă o poziție!*

Materiale: 4 foi A4 cu afirmațiile: "Pro", "Contra", "Parțial de acord", "Indecișii"

Algoritmul utilizării:

- Enunțați tema discuției: "Democrația este un sistem perfect de guvernare" și precizați locul în clasă al grupurilor ("Pro", "Contra", "Parțial de acord", "Indecișii").
- Explicați și discutați regulile desfășurării activității:

1. Vorbiți pe rînd.
2. Ascultați-vă reciproc.
3. Aduceți noi argumente și idei.
4. Nu declanșați dezbateri.
5. În orice moment puteți să vă schimbați poziția. Fiți gata să vă argumentați noua opțiune.
6. Ascultați atent argumentele colegilor și alegeți-l pe cel mai bun.

- Propuneți elevilor să se deplaseze în acea parte a clasei care corespunde punctului lor de vedere asupra problemei în cauză.
- În mod aleator, rugați elevii să-și argumenteze punctul de vedere. Străduiți-vă să lucrați, pe cît e posibil, cu toți elevii.
- După ce au fost expuse argumentele, întrebați elevii dacă nu și-au schimbat opinia, dacă vor să treacă de partea opusă. Doritorii trebuie să-și argumenteze noua viziune.
- Cereți-le elevilor să numească argumentele forte, care i-au făcut să-și schimbe poziția.

Clasa a IX-a

Obiectivul de referință:

– să manifeste abilități de dezbatere pe teme de interes public

Tema: Democrație sau totalitarism?

Tehnici: *Careul cunoștințelor* ("Careul guvernării democratice"); *Jocul de rol* ("Conferință de presă")

Materiale: copii ale Careului pentru elevi (foi A 4)

Algoritmul aplicării:

- Fiecărui elev i se distribuie din timp cîte o copie a "Careului guvernării democratice" pentru a discuta cu părinții, colegii problemele vizate și a completa fiecare celulă cu răspunsurile respective (varianta optimă – temă pentru acasă).
- Activitatea în clasă se va desfășura sub forma jocului de rol "Conferința de presă".
- Elevii, prin tragere la sorți, se vor împărți în parlamentari (10), care vor ocupa locurile din fața clasei, și alte 3-4 grupuri, reprezentînd mass-media.
- Se vor oferi 5 min. pentru ca grupul parlamentarilor și ziariștii să-și definească rolul (gruparea parlamentară/partidul pe care îl va reprezenta; ziarul, postul de radio sau de televiziune ș. a.).

Careul guvernării democratice

1. Prezintă opoziția pericol pentru guvernările democratice?	2. Este acceptată libertatea dezbaterilor publice?	3. Sînt protejate libertatea și drepturile persoanei?	4. Cum este promovată ideea unei societăți prospere?
5. Cum este încurajată responsabilitatea civică și participarea fiecărui cetățean la guvernare?	6. Există transparență în guvernare?	7. Ce tangențe există între conducerea majoritară și drepturile minorității politice?	8. Ce tangențe există între dreptul la intimitate și dreptul la informație?
9. Există acces la informații cu caracter economic?	10. Desfășoară organizațiile obștești și cele nonguvernamentale acțiuni orientate spre democratizare?	11. Este acceptată educația civică ca element al democratizării?	12. Sînt acceptate recomandările organizațiilor internaționale?
13. Sînt identificate și recunoscute public problemele cu care se confruntă democrația?	14. Sînt respectate principiile democratice ale constituției?	15. Este acceptat pluralismul politic?	16. Sînt garantate alegerile libere și corecte?

- Profesorul are rol de moderator.
- Se stabilesc regulile ce trebuie respectate.
- Fiecare elev va utiliza pentru întrebări/răspunsuri careul pregătit acasă.
- Se va încuraja argumentarea răspunsurilor.
- La final, fiecare grup de ziarişti va prezenta cîte un articol de la conferinţa de presă (temă pentru acasă).
- Parlamentarii vor prezenta programul de îmbunătăţire a situaţiei socio-politice din ţară (temă pentru acasă) *(vezi tabelul de la pag. 34)*.

Există o mulţime de motive ce justifică abordarea unor probleme în cadrul discuţiilor la disciplinele socio-umane. Ne vom limita doar la trei:

- Pregătirea elevului pentru rolul de cetăţean într-o societate democratică pluralistă.
- Dezvoltarea gîndirii critice.
- Formarea abilităţilor de comunicare interpersonală.

A. Sarcina noastră, ca profesori, constă în pregătirea tinerilor cetăţeni pentru confruntarea cu diverse probleme. Cercetătorul Fred M. Newmann consideră că: "Sarcina principală a cetăţenilor într-o societate democratică este de a discuta esenţa bunăstării sociale şi mijloacele atingerii ei. De aceea, lecţiile de educaţie civică trebuie să devină laboratoare pentru experimentarea de către elevi a proceselor democratice".

B. Discuţiile şi dezbaterile în jurul problemelor social-politice reprezintă un mijloc de formare a abilităţilor de gîndire critică. Elevii învaţă să formuleze ipoteze, să selecteze argumente, să aprecieze opiniile. De asemenea, esenţa unei probleme se percepe mai profund, dacă este cunoscută prin prisma unor păreri controversate.

C. Participînd la discuţii, elevii îşi formează propria concepţie despre lume şi îşi dezvoltă abilităţi de comunicare interpersonală: de a asculta, a convinge, a colabora cu ceilalţi membri ai echipei. Dezbaterile bine argumentate educă toleranţă faţă de diversitatea de opinii. Exersînd la lecţii, elevilor li se oferă oportunitatea de a face schimb de păreri referitor la formele şi rolul guvernării statale.

Avînd o asemenea experienţă, viitoarea generaţie va putea depăşi discrepanţa dintre scopurile democraţiei şi realitatea cu care se confruntă.

Cercetările efectuate în ultimii 25 de ani referitor la aplicarea discuţiilor controversate la lecţiile de educaţie civică au demonstrat că elevii:

- devin cetăţeni activi şi responsabili;
- sînt mai toleranţi;
- manifestă interes faţă de politică şi guvernare;
- reflectează profund şi critic asupra problemelor sociale;
- acceptă o altă opinie.

Sociologul John I. Patrick a stabilit, încă în 1967, că programele educaţionale ar avea o mare influenţă asupra dezvoltării proceselor democratice, "dacă s-ar realiza într-o atmosferă de discuţii deschise a problemelor sociale". Investigaţia subiectului a fost continuată de politologii Samuel Long şi Ruth Long care au ajuns la concluzia că elevii participanţi la dezbaterile şcolare aveau opinii politice optimiste şi se implicau activ în viaţa societăţii.

Cercetătorii din domeniu menţionează că un element important în realizarea şi aplicarea tehnicilor şi metodelor de abordare controversată este crearea unui climat favorabil exprimării libere a ideilor şi opiniilor. "Atunci cînd elevii pot discuta problemele social-politice într-o atmosferă binevoitoare, aceasta influenţează pozitiv asupra interesului lor faţă de politică, dezvoltă credinţa în funcţionalitatea hotărîrilor guvernamentale, încrederea în sine şi în cei din jur" (Hahn, Angell şi Tocci). S-a observat, de asemenea, şi creşterea gradului de toleranţă (Goldenson), a interesului faţă de problemele social-politice (Curtis şi Shaver). Or, aceste componente, bine puse la punct, contribuie la formarea unui cetăţean cu o poziţie civică activă.

Democraţia are atîtea forme, cîte ţări democratice sînt în lume. Nu există două modele identice ale democraţiei, tot aşa cum nu există un model al democraţiei perfecte. Orice sistem democratic este perfectibil, dar absolut toate îi oferă cetăţeanului dreptul la alegere şi convingerea că votul lui contează.

Misiunea educaţiei civice constă în a-i spune viitorului cetăţean că votul lui "este mai puternic decît glontele" (A. Lincoln).

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. *Alegerile într-o societate democratică. Ghid pentru profesori*, Chişinău, 2002.
2. Temple, Ch.; Steele, I. L.; Meredith, K. S., *Aplicarea tehnicilor de dezvoltare a gîndirii critice*, Chişinău, 2003.
3. *Curriculum de educaţie civică pentru cl. V-IX*, Chişinău, 2001.
4. *Educaţie pentru Dezvoltare. Ghidul Animatorului*, Chişinău, 2001.
5. *Educaţie pentru democraţie şi drepturile omului. Ghidul profesorului*, Chişinău, 1998.
6. Stradling, R., *Să înţelegem istoria sec. XX*, Bucureşti, 2002.
7. Миллер, Б., *Дискуссионные проблемы и демократия*, Вашингтон, 2002.
8. *Компас. Пособие по образованию в области прав человека с участием молодежи*, Будапешт, 2002.

Dezbaterile şi educarea activismului civic

Serghei **LÎSENCO**

Coordonator, LNDP

Democratizarea societăţii, proces demarat la sfîrşitul anilor 80, luînd amploare după declararea independenţei Republicii Moldova, a solicitat noi abordări în educarea tinerei generaţii. În acest context, au fost binevenite programele iniţiate de Fundaţia SOROS-Moldova, unul dintre care – „Dezbateri" – integrîndu-se perfect în spaţiul educaţional de la noi. În 1998, în baza programului, a fost fondată organizaţia nonguvernamentală Liga Naţională de Dezbateri Preuniversitare (LNDP).

LNDP are cluburi în mai mult de 40 de localităţi (rurale şi urbane) din republică, care funcţionează, de regulă, în cadrul liceelor, şcolilor sau centrelor de creaţie a copiilor. În fiecare an, mai bine de 1500 de copii cu vîrste între 12 şi 18 ani sînt instruiţi cum să participe la dezbateri publice, cum să-şi argumenteze propriul punct de vedere, cum să gîndească critic. Temele propuse sînt actuale şi strîns legate de problemele societăţii. Iată cîteva dintre acestea:

- „Marile puteri trebuie să decidă soarta ţărilor mici?"
- „Stringenţa unor programe de eradicare a sărăciei"
- „Stoparea traficului de fiinţe umane trebuie să devină o prioritate a statului"
- „Tinerii pot rezolva multe probleme ale societăţii"
- „Bunăstarea societăţii poate fi obţinută prin conştientizarea participării la alegeri a fiecărui cetăţean"
- „Sporirea măsurilor de protecţie a drepturilor copiilor este un imperativ".

Mulţi profesori, pe parcursul acestei perioade, au luat cunoştinţă de metodele utilizate în dezbateri şi au folosit cu succes respectiva formă de activitate în cadrul orelor la diferite discipline. Alţii, chiar dacă recunosc avantajele ei, încă nu o aplică la clasă, fiind de părere că:

1. Elevii nu ştiu să formuleze şi să prezinte argumentat ideile proprii.
2. Dezbaterile dezorganizează clasa, provoacă gălăgie şi le pot declanşa emoţii negative elevilor.
3. Există riscul ca la sfîrşitul dezbaterilor să se ajungă la o concluzie ce contravine anumitor norme cu care ne-am obişnuit.
4. Dezbaterile ar educa duplicitatea.
5. Nu sînt prevăzute ore speciale pentru dezbateri.
6. Manualele şi materialele didactice prezintă doar un punct de vedere, iar informaţiile adăugătoare sînt dificil de găsit.

Dacă e să analizăm atent aceste şi alte obiecţii ale profesorilor, putem lesne depista o atitudine moştenită de la regimul totalitar şi amplificată de argumentul vîrstei – neîncrederea faţă de copii şi tineri. Îi acuzăm pe tineri de lipsa responsabilităţii şi a iniţiativei, a interesului faţă de carte şi, totodată, menţinem condiţiile în care asemenea calităţi nu pot fi dezvoltate. Motivul rezidă, probabil, în faptul că rar ne punem întrebarea: „Care este scopul şi rostul educaţiei?". Şi, de cele mai dese ori, în loc să urmărim formarea cetăţeanului, tindem să atingem numai obiective intermediare, cum ar fi cunoaşterea noţiunilor, faptelor, formulelor, regulilor sau principiilor anumitor materii de studiu. Dacă dorim ca în final elevul să posede doar cunoştinţe, atunci putem utiliza metodele obişnuite ce ne permit să menţinem controlul şi poziţia de superioritate. Dacă însă urmărim să educăm cetăţeni activi şi responsabili, atunci ar trebui să începem cu schimbarea atitudinii profesorilor faţă de elevi. Dezbaterile constituie un cadru ideal: aici, într-o luptă a argumentelor, cîştigă cel mai bun, indiferent de vîrstă sau statut social. Aceste discuţii oferă participanţilor şanse egale de exprimare a propriului punct de vedere şi te învaţă să vezi lumea în întregul ei spectru de culori.

Putem fi de acord cu faptul că actualul sistem de învăţămînt, axat pe evaluarea cantitativă, nu favorizează aplicarea dezbaterilor la lecţii. Acest lucru însă trebuie interpretat nu doar ca un obstacol, ci şi drept oportunitate de a practica dezbaterile în afara orelor.

Termenul *dezbateri* comportă mai multe sensuri, de aceea vom face cîteva precizări referitor la specificul dezbaterilor organizate de LNDP. Aceste dezbateri, pe care le numim formale, se desfăşoară conform unor reguli stabilite, care reglementează obligaţiunile şi drepturile fiecărui participant. Regulile unor modele sînt fixe şi uneori trebuie să susţii un punct de vedere chiar dacă nu corespunde propriei tale viziuni. Exerciţiul, la prima vedere, straniu şi în detrimentul personalităţii, este totuşi benefic, deoarece putem afla argumentele altor poziţii asupra problemei date. Totodată, dispare riscul ca punctul de vedere să repete stereotipurile existente în societate. Drept rezultat, vom avea o persoană care poate

analiza critic mai multe opinii şi îşi susţine argumentat poziţia – caracteristici necesare unui cetăţean într-o societate democratică.

Cunoştinţele şi abilităţile obţinute în cadrul dezbaterilor le-au permis elevilor să întreprindă acţiuni concrete, iniţiind sau participînd la implementarea diferitelor proiecte. Membrii cluburilor de dezbateri au devenit formatori în cadrul unui proiect sub egida Centrului de Prevenire a Traficului de Femei şi a Asociaţiei Femeilor de Carieră Juridică, în colaborare cu LNDP, al cărui scop este informarea tinerilor despre cauzele traficului de fiinţe umane, metodele folosite de traficanţi şi măsurile de prevenire a fenomenului. Pe parcursul anului 2004, mai mult de 90 de voluntari, membri ai cluburilor de dezbateri, au organizat 367 de seminarii pentru tineri la care s-a discutat problema dată şi căile de soluţionare a ei.

Un alt exemplu al implicării îl constituie realizarea proiectului „Spre o societate civilă prin dezbateri", elevii propunînd circa 50 de idei pentru soluţionarea problemelor locale, 38 dintre ele fiind folosite la iniţierea unor miniproiecte. Membrii cluburilor de dezbateri din Cimişlia, Comrat, Tighina au pregătit şi desfăşurat numeroase seminarii de informare pentru semenii lor despre modul sănătos de viaţă. Debater-ii din Rîbniţa i-au instruit pe colegii din clasele mai mici cum să organizeze discuţii, iar cei de la Glodeni au prezentat un spectacol al teatrului de păpuşi avînd ca tematică educaţia pentru sănătate. Multe cluburi (de la Criuleni, Şoldăneşti, Străşeni, Mihailovca, Văsieni, Sagaidac, de la Liceul „Gheorghe Asachi" din mun. Chişinău) au căutat să-şi împărtăşească experienţa, să organizeze cluburi şi în alte localităţi. Elevii de la Liceul Teoretic „Gaudeamus" au organizat concursul „Ce? Unde? Cînd?" la care au participat 40 de echipe din mun. Chişinău, iar membrii clubului „Liceanul" din or. Rezina i-au convins pe demnitarii locali să îmbunătăţească condiţiile de studii din Liceul „Al. Puşkin".

Debater-ii, de asemenea, participă activ la autoguvernarea şcolii, în proiectele „Parlamentul copiilor" şi „Consiliul Local al Copiilor şi Tinerilor".

Ne străduim să organizăm dezbaterile astfel încît să contribuim în mod direct la formarea activismului civic. Actualmente, LNDP utilizează preponderent metoda *Policy*, al cărei scop este identificarea soluţiilor pentru probleme concrete. Echipa „Afirmatorii" formulează problema, argumentează importanţa acesteia şi prezintă un plan de rezolvare. Cealaltă echipă – „Negatorii" are misiunea să găsească punctele slabe în argumentarea adversarilor sau să demonstreze că este o falsă problemă, sau să propună o variantă optimă de soluţionare. Unul din rezultatele notabile ale dezbaterilor *Policy* constă în emiterea de soluţii reale pentru problemele locale. Doritorii pot lua cunoştinţă de modalitatea de organizare a unor asemenea discuţii din manualul „Dezbateri", elaborat de experţii LNDP.

Pentru diriginţii care folosesc dezbaterile de la caz la caz, propunem o variantă simplificată, ce conţine: formularea problemelor din societate, depistarea cauzelor apariţiei acestora şi a căilor de soluţionare. La organizarea dezbaterilor, care includ mai multe etape, este important să ţinem cont de pregătirea elevilor, de natura problemei luate în discuţie, precum şi de timpul avut la dispoziţie.

Etapa I: *Evidenţierea/formularea problemei*

Identificaţi, prin *Brainstorming*, problemele existente în şcoală, localitate, apoi includeţi-le într-o listă a priorităţilor. Rugaţi elevii să-şi argumenteze poziţia, apelînd la informaţii adăugătoare, pe care le vor colecta de la profesori, specialişti în domeniu, părinţi. La finele etapei, copiii vor alege o problemă pe care o consideră cea mai importantă.

Etapa a II-a: *Determinarea cauzelor apariţiei problemei*

Examinaţi împreună cu elevii cauzele posibile ale apariţiei problemei, notîndu-le pe foi sau fişe. Elaboraţi din aceste fişe o schemă, o „hartă a problemei", în mai multe grupuri concomitent. Discutînd pe marginea „hărţii", elevii vor înţelege mai bine legătura şi interdependenţa cauzelor.

Etapa a III-a: *Emiterea soluţiilor*

Lucrînd în continuare în grupuri mici, elevii vor răspunde la 4 întrebări:

- Ce trebuie schimbat?
- Cine va realiza schimbările?
- Cum se vor produce aceste schimbări?
- De ce resurse avem nevoie?

Răspunsurile vor fi bine argumentate.

Etapa a IV-a: *Selectarea variantei optime de rezolvare a problemei*

Organizaţi dezbateri cu participarea grupurilor care au diferite planuri de soluţionare a problemei. Echipa „Afirmatorii" va încerca să demonstreze că are un plan reuşit, iar „Negatorii" – să determine punctele slabe în argumentarea adversarilor, indicînd de ce planul nu poate fi realizat în mod eficient.

Etapa a V-a: *Rezolvarea problemei*

În funcţie de natura problemei, pot fi propuse două variante de soluţionare:

1. Elevii formează un grup care se ocupă de realizarea planului stabilit.
2. Elevii iniţiază o masă rotundă, cu participarea unor persoane ce ar putea rezolva problema respectivă. Scopul este de a implica în dezbateri pe cei invitaţi şi de a-i convinge să întreprindă măsuri concrete.

Încercaţi să parcurgeţi toate etapele, fiind atenţi la ideile emise de elevi. Aveţi încredere în ei şi veţi observa cum, pe parcurs, ei se schimbă: devin mai activi, mai responsabili, îşi exprimă liber convingerile, adică dau dovadă de calităţile unui adevărat cetăţean.

În urma acestei experienţe, veţi simţi, cu siguranţă, dorinţa de a practica dezbaterile la un nivel profesionist. Pentru informaţii şi consultaţii vă puteţi adresa la sediul LNDP (mun.Chişinău, str. Puşkin 16a) sau să ne contactaţi la tel. 228-365.

În continuare, vom face cîteva comentarii asupra unor aspecte legate de dezbateri.

1. *Cum activează cluburile de dezbateri?*

Şedinţele clubului se desfăşoară, de obicei, o dată pe săptămînă cu o durată de o oră. Dezbaterile sînt incluse în orar cu statut de disciplină opţională.

2. *De la ce vîrstă elevii pot participa la dezbateri?*

Majoritatea membrilor cluburilor de dezbateri sînt elevi din clasele IX-XII, însă avem şi copii de 12-13 ani care vin la şedinţe cu mare plăcere şi participă de la egal la egal cu cei mari.

3. *Cum sînt proiectate orele de dezbateri?*

LNDP a elaborat un curriculum pentru 2 ani de studiu. Însă fiecare profesor poate stabili singur priorităţile, ţinînd cont de condiţiile concrete (experienţa elevilor, numărul de ore prevăzut, profesionalismul cadrului didactic etc.).

4. *Ce materiale didactice se utilizează?*

Experţii LNDP au adaptat materialele didactice din Marea Britanie şi SUA, elaborînd manualul „Dezbateri" (în română şi rusă). Acesta, conceput în conformitate cu curriculumul la disciplina dată, poate fi procurat sau luat în arendă, în urma perfectării unui contract cu instituţia de învăţămînt. De asemenea, cluburile de dezbateri beneficiază de materiale informaţionale la temele luate în discuţie.

5. *Cine poate deveni conducător al clubului de dezbateri?*

De regulă, aceştia sînt profesori de istorie, geografie, biologie, chimie, muzică etc. Cerinţele faţă de traineri sînt următoarele: să fie deschişi pentru schimbare şi instruire permanentă, să menţină relaţii democratice cu elevii.

6. *Cum sînt susţinuţi conducătorii cluburilor de dezbateri?*

LNDP organizează anual cel puţin trei seminarii de perfecţionare, în cadrul cărora profesorii iau cunoştinţă de noile metode de desfăşurare a dezbaterilor, îşi împărtăşesc experienţa. De asemenea, ei pot participa la seminariile organizate de International Debate Education Association (IDEA).

Voi încheia articolul prezentînd cîteva opinii ale persoanelor care au trecut prin şcoala dezbaterilor şi au devenit cetăţeni activi.

„Una dintre abilităţile formate graţie participării în cadrul programului de dezbateri este cea de a identifica problemele importante ale comunităţii şi a găsi modalităţi de soluţionare a lor.

De obicei, atunci cînd o discuţie ajunge în impas, nu putem depăşi această barieră, deoarece nu putem vedea lucrurile şi din perspectiva celuilalt. Or, dezbaterile educă anume acest lucru.

Cluburile de dezbateri reprezintă una dintre cele mai importante comunităţi de copii şi tineri create în ultimii 10 ani în Republica Moldova".

Eugen FURCULIŢĂ

„Principala problemă a societăţii noastre ţine de mentalitate. Adevărul e că oamenii de rînd nu cred că ar putea schimba ceva spre bine. Poate sună banal, dar nouă ne lipseşte comunicarea. Dacă problemele cu care se confruntă societatea noastră ar fi discutate, am face primul pas spre schimbare.

Dezbaterile dau naştere responsabilităţii faţă de situaţia în care ne aflăm, contribuie la afirmarea viitorilor lideri capabili a soluţiona problemele comunitare.

Cert este că avem nevoie de o cultură a comunicării, o cultură a conlucrării, dezbaterile fiind un exerciţiu care formează eficient aceste abilităţi".

Sergiu CIBOTARU

„Un cetăţean cu adevărat activ ar trebui să posede o serie de calităţi care să justifice această categorisire nu doar declarativ. Pentru a-şi putea valorifica la maximum calitatea de cetăţean activ, el trebuie să fie inteligent, cu spirit critic şi să manifeste iniţiativă.

Desigur, dezvoltarea acestor abilităţi sau, dacă vreţi, capacităţi necesită o muncă enormă asupra personalităţii. Un model eficient în această direcţie, pentru mine şi pentru mulţi prieteni de-ai mei, îl constituie dezbaterile. Experienţa dezbaterilor eu o numesc, cu multă convingere, "upgrade" al personalităţii, cu toate implicaţiile acestuia – social, cultural, politic, comprehensiv ş.a.m.d.

De aceea, pot afirma cu certitudine că şcoala dezbaterilor este a celor ce doresc să fie utili societăţii.

Argumentul nostru este simplu: "Sînt un cetăţean activ deoarece sînt debater!" şi viceversa: "Sînt debater deoarece sînt un cetăţean activ!".

Sergiu RUSU,
student, USM

„Fiecare om este o parte a maşinăriei sociale. Existenţa, imaginea şi opinia lui depind în totalitate de puterea sa de convingere. În momentul naşterii toţi sîntem egali, dar cu timpul observăm diferenţierea care se produce între oameni. Cred că totul constă în îndrăzneală şi, bineînţeles, în dorinţa umană de autorealizare. Dezbaterile sînt una dintre cele mai simple căi de a trezi această îndrăzneală, dorinţa de a participa la competiţia vieţii şi, respectiv, de a cîştiga cursa.

Încearcă, căci nu ai nimic de pierdut!".

Ion GANEA,
student, USM

Traducere: Dan BOGDEA

Pregătirea familiei pentru exercitarea funcției educative

Aliona **TEUTU**

Liceul "Gheorghe Asachi", mun. Chișinău

Permanență istorică şi obiect al multor controverse, acțiunea educativă a familiei reprezintă „nucleul instrumental fundamental al structurii sociale mai largi, în sensul că toate celelalte instituții depind de influența acesteia", precum afirmă W. Goode.

În acelaşi timp, P. Petroman şi S. Curuțiu subliniază diferențele dintre metodologia educației şcolare şi cea a educației adulților (părinților), opinînd că în cazul părinților nu este obligatorie.

Modelînd tehnologiile menite să sprijine pregătirea familiei pentru exercitarea funcției sale educative, vom direcționa acțiunile noastre în vederea creşterii conştiinței părinților şi a utilizării maxime a aptitudinilor lor. Educația parentală îşi concentrează astfel preocupările pe domeniul cognitiv şi pe sarcinile şi faptele educative ale părinților.

Obiectivul unei tehnologii aplicate în acest sens nu vizează schimbarea de comportament particular sau schimbarea unei structuri definite, ci încearcă să le dezvolte tuturor membrilor colectivului de părinți competențele şi abilitățile.

Propunem în continuare cîteva modele de activități ale educației parentale elaborate pentru şi împreună cu părinții în scopul îmbunătățirii relației şcoală-părinți.

Pentru construirea unei strategii de educație a părinților am utilizat modele cunoscute: proiectul Depart, programul de deprinderi parentale Richard R. Abidin şi programul Portage.

Cel mai elocvent, credem, este *modelul Depart*, bazat pe cinci axe principale de intervenție, care au în vedere: dezvoltarea cognitivă, stimularea limbajului, dezvoltarea socio-afectivă, stimularea creativității, programe de educație parentală.

Modelul Depart țintește atingerea următoarelor obiective:

- dezvoltarea potențialului cognitiv, de limbaj, afectiv al persoanei (copilului sau adultului);
- conştientizarea de către părinți a rolului lor educativ;
- optimizarea practicilor educaționale în familie;
- susținerea familiilor să-şi exprime propriul dinamism cultural;
- stabilirea continuității educative între principalele medii de viață ale copilului: familie şi şcoală.

Acțiunile şi instrumentele folosite în fiecare axă determină dimensiunile programului şi se interferează pentru obținerea rezultatelor scontate.

Axa 1. Dezvoltarea cognitivă

Pentru a favoriza dezvoltarea copilului este necesar a spori abilitățile lui cognitive, de limbaj şi relaționale. Acest lucru este posibil prin intermediul activităților educative cu părinții care sînt în acelaşi timp ludice şi didactice şi se pot raporta la contexte variate.

Axa 2. Stimularea limbajului

În acest sens, este binevenită participarea părinților la crearea de poveşti destinate copilului. S-a constatat că părinții copiilor cu dificultăți în stăpînirea limbajului scris au avut, la rîndul lor, astfel de probleme. De aceea, se consideră că familiarizarea părinților cu actul de scriere şi citire duce la ameliorarea achizițiilor obținute de copil privind limbajul scris.

Prin implicarea componentei afective, adusă de părinți, se dă un impuls pozitiv activității de însuşire a limbajului scris, se valorifică capacitățile copilului dar şi ale adultului.

Demersul are opt etape:

a. părintele este invitat să alcătuiască o poveste şi să i-o spună copilului;
b. moderatorul (învățătorul) înregistrează lucrul efectuat de părinte;
c. textul transcris este propus şi altor părinți, pentru a fi citit copiilor lor;
d. se discută în grup reacțiile copiilor în timpul lecturii, ceea ce permite analiza strategiilor folosite de fiecare părinte pentru a stimula copilul să învețe;
e. în funcție de reacții, povestea este modificată pentru a corespunde nivelului de înțelegere a copiilor;
f. după ce a fost modificată, corectată ca stil şi ortografie, eventual ilustrată de părinți sau copii, povestea poate fi multiplicată;
g. este distribuită părinților;
h. poveştile astfel alcătuite constituie nişte modele pentru părinții care pot deveni, de ce nu, scriitori pentru copii.

Avantajul primordial pentru copil este modelul adultului, limbajul fiindu-i familiar, iar învățarea propriu-zisă având loc într-un climat pozitiv, stimulativ, favorabil.

Adultul găseşte, astfel, un mijloc de expresie şi de valorizare a propriei culturi, identități, capacități de creație. Folosind în clasă poveştile create de părinți, se realizează continuitatea între educația familială şi cea şcolară.

Axa 3. Dezvoltarea socio-afectivă

Această axă vizează, în principal, activitatea părinților în grup mic. Instrumentul folosit este tehnica incidentelor critice care implică o metodă de lucru plurireferențială. Grupul pune întrebări şi încearcă să răspundă la ele. Opiniile emise constituie nivelul referențial la care se raportează fiecare membru. Tehnica are ca suport o imagine (fotografie, desen, diapozitiv) sau relatarea unui eveniment asupra căruia grupul este invitat să discute.

Axa 4. Stimularea creativității

Această axă, deşi importantă, este neglijată, de obicei, de programele de intervenție. Dezvoltarea capacităților creative este absolut necesară în procesul de schimbare. Punînd copiii şi adulții în situația de a crea şi valorizînd produsele lor, se poate rupe cercul vicios al experiențelor negative care dă persoanelor sentimentul de inferioritate.

Este binevenită organizarea atelierelor de creație cu părinții în care să se exerseze:

- exprimările verbale: joc de rol, piese de teatru etc.
- exprimările scrise: alcătuire de poveşti, povestiri, redactare de jurnal, a unui buletin de informare a părinților etc.
- exprimări manuale: arte plastice, modelaj, confecționare de jucării, marionete, tricotaje etc.
- exprimări corporale: dans, pantomimă, joc de mimică etc.

Utilizarea acestor modalități asigură persoanelor implicate o autonomie mai mare, respectul de sine, percepții diferite asupra mediului de dezvoltare, diminuarea sentimentului de inferioritate. În acest sens, schimbarea se concretizează asupra transferului noilor practici creative la nivelul familiei, fapt ce consolidează şi relațiile intrafamiliale.

Axa 5. Programele de educație parentală

Programul nostru se referă la atitudinile educative ale părinților.

Sînt propuse 36 de situații pe care, comentîndu-le, părintele obține, sub formă grafică, profilul său educativ analizat după 4 dimensiuni bipolare:

- toleranță – restricție;
- detaşare – angajare;
- acceptare – respingere;
- încredere – neîncredere.

Avantajul constă în prezentarea rapidă şi concretă, prin redarea grafică a viziunii pe care o are părintele despre copilul lui, conform celor 4 factori prealabil fixați.

Părinții au nevoie de un îndemn care poate fi valabil pentru toți, în orice program mai mult sau mai puțin structurat: *„Începe ziua. Tu eşti cel mai important profesor al copilului tău, iar această carte te ajută să desfăşori activitatea zilnică. Foloseşte timpul liber cu copilul tău, introducînd în interacțiunile voastre fireşti de fiecare zi activități de învățare”*.

Programul Portage este interesant şi pentru că oferă părinților sfaturi, stimulîndu-i în a deveni pentru copiii lor adevărați profesori:

- realizînd acasă un program de educație;
- ştiind cum să atenueze comportamentele greşite;
- învățînd cum să folosească ambianța şi materialele de acasă pentru a dezvolta personalitatea copilului;
- susținînd copilul să aleagă activități necesare şi să se joace în acelaşi timp;
- fixînd obiective de dezvoltare în planul zilnic al familiei.

De exemplu, părintele este învățat să încurajeze copilul prin forme care i-ar face acestuia plăcere: activități speciale (vizionarea TV, utilizarea jucăriilor preferate, joaca afară), vorbe de încurajare („nemaipomenit”, „îmi place ce faci”, „ai rezolvat corect”), însemne (insigne şi steluțe, imaginea unei fețe fericite), atenție sporită (îmbrățişare, aprobare, surîs), mîncare (suc, cereale, prăjituri).

În manieră colegială, prietenească, ne-am propus inițierea adulților din *Şcoala părinților* în aspectele considerate lacunare: competența de a-şi asculta copilul, de a-l îndruma şi susține, de a-i stimula (a întări) abilitățile şi tendințele pozitive. De asemenea, am resimțit stringent necesitatea motivării părinților pentru adoptarea

unei atitudini serioase faţă de studii, faţă de influenţa lor asupra traseului propriei deveniri a fiului (fiicei).

Următoarea etapă a programului nostru de acţiuni a constat în trasarea unor sarcini comune (părinţi-profesor, părinţi-copil) în formarea de abilităţi şi competenţe indispensabile unei personalităţi, indiferent de vîrstă şi domeniu: de a argumenta, de a deduce, de a exprima o atitudine aprobatoare sau dezaprobatoare, de a susţine o discuţie, de a elabora un proiect de acţiuni, de a solicita ajutor, de a reacţiona prompt etc.

Dezvoltarea competenţei de a comunica eficient a devenit un obiectiv fundamental al programului, reieşind din specificul ariei noastre lingvistice. De aceea, ne-am propus:

- îmbogăţirea limbajului părinţilor prin activităţi variate;
- cultivarea preciziei limbajului, atît sub aspect formal (pronunţia corectă a cuvintelor) cît şi sub cel al conţinutului, prin utilizarea curentă a dicţionarelor şi enciclopediilor;
- formarea capacităţii de adaptare a limbajului adulţilor la fiecare domeniu al cunoaşterii şi comunicării (matematică, literatură, ştiinţe etc.), la interlocutor;
- cultivarea atitudinii critice – faţă de propriul limbaj şi faţă de limbajul elevilor – ca element motivaţional pentru optimizarea propriei capacităţi de comunicare.

Un loc aparte în sistemul de obiective ale *Şcolii părintelui* revine educaţiei pentru drepturile omului şi educaţiei pentru democraţie. Acordînd atenţie componentei cognitive, dimensiunilor afectivă şi atitudinală, am plasat, de comun acord, accentul pe învăţarea toleranţei prin proiectarea următoarelor acţiuni:

– crearea în clasă a unei atmosfere favorabile respectării drepturilor fundamentale;
– elaborarea unui regulament al clasei, care să cuprindă drepturi şi responsabilităţi, astfel încît fiecare elev să se simtă în siguranţă. Respectivul exerciţiu oferă următorul avantaj: regulile nu mai sînt percepute ca exterioare şi constrîngătoare, ci sînt „construite" chiar de copii şi părinţi şi, în consecinţă, educă responsabilitatea faţă de respectarea acestora.

Interacţiunea cu copiii solicită un set de strategii bazate pe cunoştinţe privind dezvoltarea acestora şi a abilităţilor interpersonale. Capacităţile şi atitudinile care facilitează comunicarea dintre adult şi copil sînt următoarele:

– răspunsul empatic;
– acceptarea pozitivă necondiţionată;
– autenticitatea/congruenţa;
– ascultarea activă;
– capacitatea de a ajuta în rezolvarea problemelor sau gestionarea crizei.

În acest sens, sînt recomandabile următoarele strategii generale utile pentru o interacţiune eficace:

1. Ocupăm o poziţie pentru a fi la acelaşi nivel cu copilul (ne aşezăm pe covor sau pe un scaun mic).
2. Folosim un limbaj adecvat vîrstei copilului (joc, istorioare, muzică etc.).
3. Tratăm copilul într-o manieră individuală, cît mai potrivită (reacţionăm prompt la necesităţile lui; sîntem atenţi la gîndurile, interesele, dorinţele lui; oferim mici cadouri).
4. Să fim demni de încredere (sîntem sinceri, nu facem promisiuni gratuite, asigurăm confidenţialitatea).
5. Creăm un mediu securizat atît fizic cît şi psihologic.

Metodele şi procedeele aplicate în pregătirea părinţilor sînt similare cu cele folosite în predarea-învăţarea disciplinelor de învăţămînt. Totuşi, în unele cazuri, acestea au fost utilizate în raport cu genul activităţii desfăşurate: *Conversaţia* sau *Dezbaterea, Exemplul, Exerciţiul, Aprobarea, Dezaprobarea; Asaltul de idei, Observaţia, Studiul de caz, Convingerea, Demonstraţia, Stimularea, Modelarea, Jocul de rol; Expunerea, Explicaţia, Povestirea, Prelegerea cu oponent; Problematizarea* etc.

Alte metode ce au contribuit la antrenarea părinţilor în programul de educaţie sînt:

- observarea şi discutarea în grupuri mici a comportamentelor parentale cotidiene şi particulare, în situaţii deosebite;
- informarea asupra activităţilor şi dezvoltării copilului, asupra problemelor care pot interveni, prezentate în forme didactice şi ludice;
- aplicarea tehnicilor autoscopiei;
- crearea de poveşti pentru copii, pornind de la propria experienţă;
- aplicarea tehnicilor incidentelor critice;
- atelierul de creaţie.

Într-o atmosferă de lucru destinsă, relaxantă, ce a motivat participarea părinţilor în activităţile propuse, am recurs la atragerea lor în rol de parteneri activi ai procesului de instruire/autoinstruire. În acest scop, s-au aplicat următoarele modalităţi:

- oferim părinţilor explicaţii despre activităţile din şcoală;
- folosim o primă etapă pentru a-i cunoaşte individual pe părinţi, ascultîndu-le şi demonstrîndule că avem încredere în ei şi că le respectăm familia;
- împărtăşim părinţilor ce facem şi de ce, oferim exemple concrete;
- fotografiem şi filmăm activităţile, păstrăm produsele copiilor pentru a le prezenta părinţilor;
- expunem programul zilnic care să includă temele de conţinut, evenimentele, activităţile integrate. Tipărim acest program într-o publicaţie pentru părinţi (broşură);

- realizăm o mică bibliotecă cu broşuri, casete şi fotografii care să ilustreze problemele şcolii şi activităţile desfăşurate cu elevii, tehnicile de predare-învăţare pe care le putem oferi părinţilor;
- familiarizăm părinţii cu structura programului educativ, văzut ca parte a unui lanţ de activităţi, al căror scop este dezvoltarea copilului lor;
- stabilim şi planificăm, de comun acord, participarea părinţilor la activităţile organizate pentru ei, dar şi la cele şcolare;
- desfăşurăm activităţi comune cu părinţii, personalul şcolii şi profesorii (cursuri de înţelegere a dezvoltării copilului);
- proiectăm întîlniri ale profesorilor cu părinţii pentru a discuta obiectivele din curriculumul şcolar, activităţile, responsabilităţile educative, nivelurile de dezvoltare etc.;
- pregătim un grup de părinţi care să devină promotori şi susţinători ai ideilor programului.

O altă formă de sprijinire a părinţilor a constituit-o crearea unui *Centru de resurse pentru părinţi,* avînd drept scop organizarea activităţilor de implicare, informare, educare, consiliere, orientare şi de voluntariat.

În lipsa unor astfel de centre în instituţiile de învăţămînt ale republicii noastre, am considerat necesar instituirea unei mici biblioteci în care să fie expuse cărţi, broşuri, materiale despre educaţie ce îi pot interesa pe părinţi, jocuri şi jucării model pentru elevi, desene şi lucrări efectuate de copii, programul educativ, orarul zilnic şi trimestrial, manuale alternative, casete cu experienţe de învăţare ale copiilor sau alte exemple de practici educaţionale etc.

Tipurile de activităţi desfăşurate au fost variate:

- cu implicarea unui singur părinte, a cîtorva şi a unui grup mare, în funcţie de obiectivele urmărite;
- am constituit *Şcoala părinţilor*;
- am sărbătorit împreună cu părinţii anumite evenimente, zile de naştere, Ziua şcolii, Ziua părinţilor, Ziua uşilor deschise etc.

Activităţile au fost proiectate şi gîndite în prealabil, cu excepţia discuţiilor pe marginea diferitelor probleme curente, părinţii fiind consideraţi parteneri şi beneficiari ai programului educativ.

În calitate de suport de curs, au fost folosite broşuri educative, conspecte de reper, rezumate etc., expuse într-un limbaj simplu, clar şi concis, cu o tematică foarte variată.

Activităţile planificate s-au desfăşurat după un program stabilit împreună cu comitetul de părinţi. Lucrînd în mod individual sau în grup, la etapa următoare părinţii au preluat o parte din sarcini.

Experienţa acumulată în urma aplicării mai multor modele de intervenţie educativă a determinat dezvoltarea, concretizarea şi validarea variantei adecvate de proiectare şi realizare a instruirii părinţilor.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Bătrânu, E., *Educaţia în familie*, Editura Politică, Bucureşti, 1980.
2. Berge, A., *Profesiunea de părinte*, Bucureşti, 1977.
3. Bunescu, G., (coord.) *Educaţia părinţilor: Strategii şi programe*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1997.
4. *Convenţia Europeană a Drepturilor Omului. Puncte de plecare pentru profesori. Publicaţie a Diviziei Relaţii Publice. Departamentul de Comunicare şi Cercetare a Consiliul Europei.*
5. Costle, E. B., *Educarea părinţilor în lume*, I.E. al UNESCO, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1972.
6. Creţu, E., *Dragoste şi exigenţă*/Revista de pedagogie, nr.2, 1970.
7. *Dezvoltarea psihosocială a copiilor din familii dezintegrate din Republica Moldova*, Chişinău, 2004.
8. Dolean, I., *Meseria de părinte*, Bucureşti, Editura Aramis, 2002.
9. Druţă, F., *Psihosociologia familiei*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1998.
10. Pânişoară, I., *Comunicarea eficientă*, Iaşi, Editura Polirom, 2004.
11. Stern, H.H., *Educarea părinţilor în lume*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1972.
12. Vrasmas, E.A., *Consilierea şi educarea părinţilor*, Bucureşti, Editura Aramis, 2002.

Comunicarea pedagogică

Liuba **CRISTEA**

Liceul "Olimp", mun. Chişinău

Comunicarea dintre profesor şi elev constituie temelia procesului pedagogic prin care se desfăşoară transferul valorilor şi normelor culturale. Comunicarea este, de asemenea, un spaţiu specific în care profesorul şi elevul îşi manifestă individualitatea, în care se produce autorealizarea şi dezvoltarea personalităţii. În acelaşi timp, comunicarea rămîne una dintre cele mai complicate problemele ale şcolii, dar şi una din rezervele de consolidare a competenţelor profesionale ale cadrului didactic şi de perfecţionare a procesului educativ.

Aşadar, comunicarea pedagogică este un spaţiu organizat, în care are loc interacţiunea subiecţilor implicaţi, fiecare profesor fiind purtătorul unor mijloace şi instrumente personalizate de stabilire a unor relaţii eficiente.

În şcolile noastre, asupra modalităţilor de comunicare, pe lîngă aspectele individuale, influenţează direct două mari contradicţii. Prima se manifestă în misiunea şcolii, care constă, pe de o parte, în a transmite şi reproduce norme, modele, cunoştinţe şi practici ale înaintaşilor noştri şi, pe de altă parte, în dezvoltarea, căutarea şi experimentarea noilor norme şi modele cît şi achiziţionarea noilor practici de viaţă. Cu alte cuvinte, contradicţia se exprimă în dilema: şcoala este un muzeu sau un teren experimental?

În viziunea noastră, în perioada unei relative stabilităţi a societăţii predomină cel dintîi punct de vedere, iar în epocile marilor zguduiri sociale, în primplan apare cel de-al doilea. Desigur, este foarte complicat să creăm ziua de mîine doar în baza experienţei zilei de azi, pe de altă parte, în lipsa trecutului, nu putem întrevedea viitorul.

A doua contradicţie este generată de interacţiunea unor opinii care se exclud reciproc: "Orice s-ar întîmpla, profesorul are întotdeauna dreptate, fiindcă de partea lui sînt cunoştinţele, experienţa şi vîrsta" şi "Orice s-ar întîmpla, profesorul este întotdeauna vinovat, fiindcă de partea lui sînt cunoştinţele, experienţa şi vîrsta". Dilema dată îi determină uneori pe profesori să oscileze între necesitatea propriei realizări şi crearea posibilităţilor de realizare a altora. Această contradicţie apare destul de frecvent, în special, la tinerii profesori care, venind în şcoală, încearcă să se impună, unii continuînd să facă acest lucru şi ulterior, în detrimentul altora şi anume a copiilor.

Grafic aceste contradicţii se prezintă în felul următor:

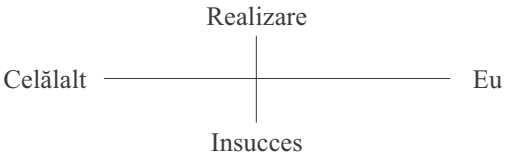

Comunicarea pedagogică depinde, în mare măsură, de aspectele social-psihologice ale locului şi rolului cadrului didactic în comunitatea profesională cît şi de opinia acestuia despre locul şi rolul lui. Astfel, se profilează alte elemente: "Al nostru" şi "Străin", colectivele pedagogice "îi acceptă" sau "îi resping", reieşind din atitudinea profesorului privind normele de grup, valorile, iar uneori şi stereotipurile. O altă faţetă ar fi determinată de axa "Profesionist" şi "Diletant", care reflectă, de fapt, opinia publică despre un pedagog desăvîrşit. Modelul profesionistului diferă de la o epocă la alta, astăzi fiind dificil să descrii întocmai calităţile unui profesor etalon. Grafic, aceste caracteristici se prezintă astfel:

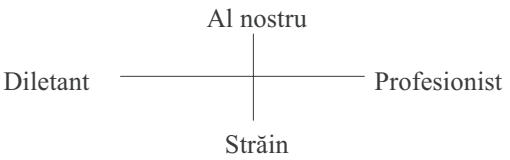

Aceste delimitări ne conduc spre opt stiluri de comunicare pedagogică.

Stilul inabordabil. Este caracteristic profesorilor-simpli funcţionari, pentru care nu prezintă interes nici opinia colegilor, nici cea a elevilor. În concepţia lor, şcoala este un loc în care au ajuns din întîmplare. Practic, nu comunică cu elevii, dar, totodată, nu vor să-şi complice relaţiile cu administraţia, "făcînd pur şi simplu ceea ce trebuie să facă".

Stilul conflictual. Promotorii acestui stil sînt uşor de recunoscut. Atunci cînd vorbesc despre activitatea lor, discursul se axează pe ideea: "cu fiecare an în şcoală se lucrează tot mai greu, iar copiii devin tot mai dificili". Sînt superficiali, solicită frecvent sancţiuni pentru elevi şi colegi, deseori îi apreciază negativ. Sînt foarte aproape de cei inabordabili, dar pentru ei şcoala reprezintă o valoare şi încearcă să obţină recunoaşterea administraţiei şi a colegilor, deşi în colectiv se simt "străini".

Stilul îngăduitor. Neamestecul şi superficialitatea caracterizează acest stil, care derivă din neîncrederea în propriile forţe şi eschivarea de la comunicarea directă cu elevii. Aceşti profesori se bucură de simpatia elevilor, deoarece construiesc relaţii neformale cu ei, le acordă prea multă libertate, fără a ţine cont de responsabilităţi şi sînt de multe ori în opoziţie cu administraţia.

Stilul autoritar. Profesorii sînt duri şi au o viziune proprie asupra lucrurilor. Comunicarea cu ei, de obicei, este dificilă, din cauza poziţiei autoritare pe care o manifestă în permanenţă. Sînt consecvenţi, ordonaţi şi pedanţi. Pe birou întotdeauna este regulă, iar în clasele lor nu există probleme de disciplină. Experienţa, consecvenţa şi voinţa le asigură "victoria" în relaţiile profesor-elev, tinzînd să se simtă mereu "învingători". Dar, adeseori, elevul, fiind nevoit să se conformeze şi să "plece capul", răspunzînd "ce trebuie", crede, de fapt, altceva.

Stil de sacrificiu. Profesorii cu un astfel de stil îşi consumă energia sufletească pentru soluţionarea problemelor elevilor. Sînt emotivi, impulsivi, dar se gîndesc mai mult la elevi decît la ei înşişi. Reflectează puţin asupra activităţii lor, de aceea nu-şi ridică nivelul de pregătire profesională. În clasele primare ei sînt stimaţi atît de copii cît şi de părinţi, dar elevii din clasele superioare îi tratează cu indulgenţă**.**

Stilul manipulator. Pedagogii ce promovează astfel de relaţii cu elevii sînt consideraţi profesionişti. Ei lucrează pentru rezultat, ştiu ce vor şi abordează fiecare copil în corespundere cu particularităţile lui individuale. "Manipulatorii" aplică în mod original diverse tehnici, procedee, forme de organizare. După comunicarea cu ei, elevii ies de la lecţie epuizaţi. Dacă nu le reuşeşte ceva, îi învinovăţesc, de obicei, pe colegi.

Stilul procesual. Profesorii ce ţin de acest stil sînt preocupaţi preponderent de disciplina pe care o predau, de procesul cunoaşterii reflectat în obiectul de studiu. Pentru ei contează nu *ce* spun, ci *cum spun;* acordă importanţă activităţii cu elevii, discutînd cu ei de la egal la egal. Mulţi elevi îi consideră ca fiind profesori buni.

Cel mai eficient însă este **stilul dialogului**. Profesorul şi elevul reuşesc să stabilească relaţii propice învăţării – relaţii de dialog. Interesul, surpriza, necunoscutul conduc la depăşirea stereotipurilor şi la crearea unei atmosfere de studiu adecvate.

Trebuie să înţelegem că îi putem educa pe alţii numai educîndu-ne pe noi înşine, altfel spus, educăm şi comunicăm mai mult prin felul de a fi, decît prin ceea ce spunem.

Ce se cuvine să cunoască un profesor care iniţiază o relaţie de dialog cu elevii săi? Dialogul este conexiunea cu necunoscutul, cu un rezultat neştiut dinainte. Dialogul este **căutarea**; distrugerea limitelor şi stereotipurilor, unitate şi, în acelaşi timp, confruntare; este dialectica relaţiilor: EU-TU-EL-NOI-VOI-EI. Dialogul este posibil cu ai "noştri" şi cu "străinii", fiind calea de cunoaştere a sinelui, a celor din jurul tău şi a lumii.

Profesorul trebuie să înveţe a asculta fiecare elev în aşa fel încît să-l ajute să se cunoască pe sine, să-şi asume responsabilitatea pentru deciziile luate. Să încetăm să judecăm elevul. Să-l acceptăm aşa cum este. Să încetăm să-l manipulăm, să gîndim una, să vorbim alta şi să facem cu totul altceva.

Promovarea relaţiilor de dialog presupune ca noi, profesorii, să tindem a soluţiona probleme importante pentru toţi actanţii educaţionali. Să căutăm împreună răspunsuri la întrebările pe care le pune viaţa în fiecare zi.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Şoitu, L., *Comunicare şi educaţie,* Iaşi, 1996.
2. Cornelius, H., *Ştiinţa rezolvării conflictelor,* Bucureşti, 1996.
3. Толстой, Л. Н., *Педагогические сочинения*, М., 1989.
4. Поршнев, Б. Ф., *Социальная психология истории*, М., 1979.

ProDidactica
CENTRUL EDUCAȚIONAL

Pentru prima dată, se anunță un program de formare destinat diriginților
„PSIHOPEDAGOGIA RELAȚIILOR INTERPERSONALE. EDUCAȚIE PENTRU TOLERANȚĂ”

Cursurile de perfecționare vor fi oferite gratis în cadrul proiectului *„ Toleranță şi Integrare Socială. Informare şi Formare”*, sprijinit de Fundația SOROS-Moldova.

Pot candida:
- şefi ai cabinetelor metodice raionale şi municipale;
- metodişti/inspectori responsabili de activitatea diriginților;
- directori adjuncți pentru educație în gimnazii şi licee;
- diriginți din învățământul preuniversitar.

Ca rezultat al participării în proiect, cadrele didactice:
– îşi vor putea evalua gradul propriu de toleranță/intoleranță;
– îşi vor forma abilități de educare a toleranței la nivel interpersonal, social, interetnic etc. în familie, şcoală şi comunitate;
– vor obține instrumente utile pentru eficientizarea activității dirigintelui;
– vor însuşi diverse tehnici educaționale interactive – toate incluse într-un modul psihopedagogic consistent şi certificate printr-un document, valabil în procesul de atestare profesională.

Pentru a beneficia de 3 zile de cursuri şi o zi de evaluare (follow-up), desfăşurate inclusiv în perioada vacanțelor, completați formularul de mai jos, scrieți un eseu pe tema **„Rolul dirigintelui în educarea toleranței în şcoală, familie, comunitate”** şi expediați-le pe adresa Centrului Educațional PRO DIDACTICA pînă la 9 martie curent (data expedierii prin poştă). Volumul lucrării nu va depăşi o pagină A4. Textul va fi cules la calculator (mărimea caracterelor 12) sau scris lizibil de mînă.

FORMULAR DE PARTICIPARE LA CONCURS

Numele, prenumele; data, anul naşterii; adresa; telefonul (domiciliu, serviciu); e-mail (poşta electronică).
1. Studiile: instituția, facultatea, specialitatea, anii de studii
2. Locul de muncă actual
3. Vechimea totală în muncă
4. Funcția actuală
5. Vechimea în funcție de diriginte
6. Stagii, cursuri de perfecționare (cu indicarea temelor, timpului stagierii şi a instituției respective) din ultimii 5 ani
7. Enumerați cel puțin trei motive pentru care participați la concurs.
8. Enunțați cîteva probleme actuale care țin de pregătirea metodică a diriginților în R. Moldova.
9. Numiți principalele bariere în promovarea toleranței în şcoala Dvs.
10. În ce domenii ale activității Dvs. de diriginte simțiți nevoia de perfecționare (vă rugăm să le enumerați în ordinea priorităților)?

Data completării_____ Semnătura_____

Notă: Formularul original poate fi găsit la Direcția Raională de Învățămînt, Tineret şi Sport şi la sediul Centrului Educațional PRO DIDACTICA, pe str. Armenească, 13, Chişinău. Se admite şi completarea în formula de mai sus, pe un volum care nu va depăşi 2 pagini A4.

Coordonator: Viorica GORAŞ-POSTICĂ
Asistent: Rima BEZEDE
Telefoane pentru contact: 54-25-56; 54-19-94

Aspecte ale virtualizării comunității de învățare

Constantin **CUCOŞ**

Universitatea "Al. I. Cuza", Iaşi

În condițiile transformărilor tehnico-sociale actuale, asistăm la o reconfigurare a grupurilor de învățare ce se structurează şi evoluează pe alte criterii decît cele tradiționale. Clasa de elevi, în mod clasic, presupune obligatoriu coexistență spațială a mai multor indivizi, acțiune simultană în comun, interacțiune prezentă, inter-relaționare concretă prin diverşi stimuli. Dincolo de respectivul grup de învățare, care îşi păstrează în continuare performativitatea, apare şi o altă ipostază a acestuia, cea virtuală.

E lucru ştiut că existăm ca indivizi şi societate prin comunicare şi comuniune, prin transmitere de sentimente, de cunoştințe, de semnale comune. Tehnicile şi situațiile de comunicare contemporane conduc însă la o regîndire a ceea ce la un moment dat este comunitatea. Existența în comun va fi afectată, cu siguranță, de modul cum intrăm în legătură unul cu altul. Definită altădată şi pe linia unei constante spațio-temporale, a unei identificări destul de exacte din punct de vedere geografic şi cronologic, comunitatea actuală, datorită delocalizării şi desincronizării aduse de noile tehnologii informaționale (vezi Levy, 1995), se recompune permanent, prin jocul interferențelor şi cuplărilor de tot felul. Ea devine din ce în ce mai largă, mai elastică, mai fluidă. Ceea ce rămîne constant este ataşamentul actorilor care o compun la un set de valori, identitatea de interese şi recunoaşterea comună. Putem vorbi, astfel, despre comunitatea specialiştilor în astrofizică, educație interculturală sau medicină alternativă, a cultivatorilor de ciuperci, a colecționarilor de abțibilduri sau a celor care cred în zîne etc. de pe un areal nelimitat, şi asta pentru că persoanele respectiv sînt atrase de anumite valori, întrețin relații *on line* constante, asidue, prin textul scris sau schimburile permanente de noi experiențe, incitări, produse…

Spațiul comunicării informaționale este dilatant, extensiv. El nu este fixat în limitele unui teritoriu dat sau al unui interval temporal dinainte stabilit. Comunitatea se întinde pînă unde ajunge şi informația. O comunitate este pe atît de mare pe cît este de „informantă", în stare să comunice în timp şi spațiu (cu ea însăşi sau cu altele). O informație „aruncată" în cyber-spațiu are un efect potențial asupra oricui, în orice moment, după ce a fost receptată. Reataşarea la informație nu mai poate fi controlată, regizată, limitată. Rețeaua informațională de tip internet este uneori criticată, întrucît devine o adevărată „mega-maşină" ce poate aliena sau destructura legăturile sociale de tip tradițional (cf. Latouche, 2004). Spațiul informațional constituit presupune virtuți, dar şi …servituți!

Comunitatea virtuală se adaugă, firesc, peste cea reală, relativizînd-o, prelungind-o şi complicînd-o. Ea nu se mai defineşte prin proximitate fizică. Noul spațiu virtual recuperează cîte ceva din notele spațiului real, dar adaugă şi ceva în plus. Posibilitatea de a racroşa pe oricine prin conectivitatea sincronă sau asincronă ascunde în ea germenele unei solidarități misterioase. Cînd ştiu că cineva simte ca şi mine, chiar dacă nu-l am în preajmă (mai ales atunci!), dorul comunicării se întețeşte. Chiar dacă ea nu este palpabilă, concretă, „comunitatea" nou constituită generează un gen de atracție deosebit de puternică între indivizi. Nevăzutul, neapropiatul aprind şi întrețin, mai tot timpul, focul speranței.

Christophe Hebrard (2001) identifică următoarele trăsături ale comunității virtuale:

– relaţii preferenţiale pe bază de aceleaşi interese simbolice (fiind independenţi de mediul geografic şi de distanţele fizice, actorii aderă conştient şi independent la o serie de valori, prin regruparea după orizonturile de interes şi afinităţi);
– un anumit nivel de interactivitate (participarea prin discuţii e-mail asupra unor subiecte);
– comunicare sincronică (dialogul în timp real permiţînd indivizilor dezvoltarea unor relaţii spontane, încărcate de emoţii, de „naturalitate");
– diversitate a participanţilor (emergenţa unei comunităţi virtuale presupune interacţiunea unui număr suficient de persoane, de obicei mai mult decît două, din zone diferite, cu culturi şi experienţe multiple);
– un nivel minim de adeziune şi de participare (ataşament, adeziune comună, implicare emotivă, durată a relaţiei, angajament moral şi recunoaştere reciprocă);
– gestionarea unui spaţiu simbolic comun (socialmente produs, dar care nu are materialitate).

Comunitatea virtuală nu-i mai puţin …reală. Evenimentele care o compun au o implicaţie evidentă în existenţa indivizilor. Bazată pe legături puternice, durabile, prin împărtăşire şi electivitate, prin adeziune liber-consimţită, aceasta vine cu un gen de coeziune care greu poate fi demontată. Comunitatea virtuală este generată prin recompunerea permanentă a unui ţesut elastic, prin regruparea socioculturală multiplă, mişcătoare, a unui organism mai greu reperabil fizic dar consistent prin funcţionalitate. Ea apare ca o reţea de relaţii care transcende configuraţiile unui spaţiu. Dacă indivizii unei comunităţi bazate pe proximitate fizică pot avea şi interese diferite, asistînd chiar la contrarietăţi din acest punct de vedere, cei integraţi într-o comunitate virtuală construiesc o solidaritate tocmai prin împărtăşirea în comun a unor valori. Solidaritatea este parţială şi temporală însă, conturîndu-se doar pe linia unor interese şi durînd cît acestea sînt active. Noile tehnologii au darul de a aduna (simbolic) oamenii, dar şi de a-i izola (fizic), de a-i ţine la distanţă. Ceea ce îmi permite relaţionarea la distanţă mă poate şi împiedica, la fel de bine, să-mi cunosc vecinul de peste drum.

Comunitatea virtuală se organizează pe un fundament afinitar, prin animarea aceloraşi vise, năzuinţe, valori. Ea se deteritorializează şi se rupe de rigiditatea calendarului. Se naşte un nou spaţiu-timp, mult mai fluid şi mai mobil, în care fiecare individ intră cu ritmul propriu în reţeaua de interconexiuni ce mereu se reface, se recompune. Comunităţii virtuale i se poate ataşa şi o inteligenţă adiacentă, caracterizată, după Levy (1995, p. 65), prin patru dimensiuni:

– o conectivitate sau un „spaţiu" în constantă transformare; asocieri, legături, căi;
– o semiotică, adică un sistem deschis de reprezentări, imagini, semne de toate felurile care circulă în acest spaţiu de conexiuni;
– o axiologie sau sistem de valori care determină tropisme pozitive sau negative, calităţi afective asociate reprezentărilor sau zonelor spaţiului fizic;
– o energetică avînd rolul de a specifica forţa afectelor generate de imaginile corespunzătoare.

Această ipostază a psihismului social poate fi imaginată, după autorul de mai sus (p. 66), ca un hipertext fractal, un hiper-cortex ce transcende psihismele individuale sau ale grupurilor mici, care se recompun permanent, cunoscînd o dinamică neîncetată. Acest mega-psihism fractal se transformă necontenit printr-o serie de intervenţii la cele patru niveluri explicitate, prin următoarele tipuri de intervenţii:

– acţionînd asupra conectivităţii: introducînd noi reţele, deschizînd portaluri, difuzînd, sau dimpotrivă, reţinînd informaţii, sau chiar garantînd securitatea ansamblului (în comunicaţii, transport, comerţ, formare, servicii sociale, poliţie, armată, guvern etc.);
– creînd sau modificînd reprezentări, imagini, perfectînd limbajele într-un fel sau altul sau semnele aflate în circulaţie (arte, ştiinţe, tehnică, industrie, media etc.);
– creînd, transformînd sau menţinînd tropisme, valori, standarde sociale: binele şi răul, utilul şi ne-utilul, agreabilul şi penibilul, frumosul şi urîţenia etc. (în educaţie, religie, filozofie, morală, arte etc.);
– modificînd, deplasînd, suplimentînd, diminuînd forţa afectelor legate de una sau alta dintre reprezentările uzitate (prin media, publicitate, comerţ, retorică etc.).

Orice mare invenţie cu impact social are reverberaţii adînci asupra structurii şi dinamicii sociale. Noile sisteme de transport şi de circulaţie (naveta zilnică în tren sau cu avionul, video-conferinţele sau video-telefonul etc.) schimbă percepţiile şi reprezentările noastre despre proximitate, fluidizînd şi dilatînd spaţiile de muncă, de învăţare sau coabitare. "Fiecare „maşină" tehnosocială – observă Pierre Levy (1995, p. 20) – adaugă un spaţiu-timp, o cartografie specială, o muzică singulară unui sort de înveliş elastic şi complicat unde întinderile se supraadaugă, se deformează şi se conectează, unde duratele se opun, interferează şi se suprapun. Multiplicarea contemporană a spaţiilor face din noi nomazi ai unui stil nou: în locul urmăririi liniilor de timp trasate şi al migrării în sînul unei întinderi date, noi sărim dintr-o reţea într-alta, dintr-un sistem de proximitate în următorul. Spaţiile se metamorfozează şi se bifurcă sub picioarele noastre, antrenîndu-ne către heterogeneză".

Corpul profesoral, definit altădată pe criterii exacte de ordin topografic, îşi schimbă şi el configuraţia şi

logicele de delimitare. Dacă din punct de vedere strict administrativ, el ține de o entitate identificabilă şi relativ fixă (se subordonează unui manager sau unei autorități profesionale – inspectorat, minister, asociație profesională etc.), din alte puncte de vedere (academic, metodic) el devine destul de mobil şi pliabil, racordîndu-se benevol sau creîndu-şi extensii înspre teritorii ce depăşesc cu siguranță limitele unei regiuni, stat, națiune determinată. Se vorbeşte tot mai des de *comunități delocalizate de profesori* (Pouts-Lajus, 2004), în înțelesul de grupuri generate de raportarea la Internet, liste de difuzare sau forumuri de discuție pe anumite probleme. Dacă, inițial, aceste grupuri erau accidentale şi marginale, astăzi ele au devenit adevărate structuri profesionale, puternic delimitate pe criterii de probleme şi interese ce îi unesc şi care le conferă o marcă aparte de stabilitate. Genul nou de contact creează o anumită specie de intimitate virtuală, bazată pe cauze comune, gusturi împărtăşite, curiozități profesionale. Două caracteristici are acest grup profesional virtual: un anumit tip de adoptare şi de acroşaj al noilor membri (un sistem de publicitate şi de atragere a noilor adepți) şi un anumit gen de participare şi activare (diversitate implicativă, creînd sentimentul unei împliniri şi satisfacții a colaborării).

Nu-i mai puțin adevărat că şi cercetătorii problematicii educaționale se pot afilia unor grupuri virtuale de acest gen. În ultimul timp, oamenii de ştiință din domeniul psihopedagogiei comunică efectiv fără să se cunoască sau să se întîlnească, schimbînd puncte de vedere sau colaborînd la emiterea unor platforme explicativ-constructive (vezi, de pildă, Ratcheva, Binks, 2004). Chiar dacă nu se întîlnesc față în față, ei se simt solidari şi responsabili de impactul unei teorii sau paradigme explicative, construite împreună.

În acelaşi orizont coagulant apar şi comunități specializate ale educaților (elevi, studenți), configurîndu-se structuri asociative pe criterii atît cu caracter şcolar/universitar cît şi extraşcolar/universitar, cu incidență atît educativă cît şi non-educativă. Se vorbeşte tot mai des de campusuri virtuale, iar liniile de formare la distanță cîştigă un larg teren (cf. Tremblay, 2004). Principiile de funcționare ale acestor comunități sînt:

- dispariție a distanței şi a constrîngerilor legate de deplasare;
- suplețe şi flexibilitate în utilizarea timpului;
- autonomie maximală în învățare;
- întărire a interesului ce stimulează interactivitatea.

Noile realități sînt stimulate şi de alte presiuni, cum ar fi raționalizarea costurilor formării, creşterea populației ce aspiră la un nivel înalt sau continuu de formare, multiplicarea diapazonului tehnic de susținere a educației, dorința de a intra direct şi imediat în contact cu diverşi experți, revalorizarea existenței private şi a vieții de familie etc.

Chiar dacă deocamdată „campusurile" virtuale sînt destul de vagi, este de aşteptat că ele se vor înmulți în următorii ani, specializîndu-se pe domenii de formare. Ele trebuie circumscrise procesului de mondializare şi internaționalizare a formării, de înscriere tot mai evidentă a acesteia pe traiectele comercializării şi industrializării.

Delocalizarea şi virtualizarea spațiului de învățare conduc la o modificare a design-ului învățării, a dinamicii colective şi a motivațiilor de instruire. „Locurile şi timpii de interacțiune fiind decalați, asistăm în mod obligatoriu la o modificare internă a rolului interacțiunii în actul pedagogic. Contextul muncii în comun este obiect al unei negocieri, rezultat al procesului de „contextualizare-acțiune"; asistăm, astfel, la o căutare negociată a unui spațiu virtual, pe care se poate aşeza contractul didactic, şi a unei „reorganizări-acțiune" permanente a acestuia" (Alava, 2004). Acest grup de învățare ascultă de o dinamică mult mai complicată, întrucît vectorii ei sînt mult mai evanescenți, greu reperabili şi dificil de descris prin instrumente obişnuite.

Să reținem, aşadar, faptul că grupul tradițional de învățare trebuie pus în legătură cu cel posibil, virtual, ce în grade şi ponderi diferite îl contaminează, îl complementează sau, la limită, îl înlocuieşte pe cel real – după ce acesta din urmă a existat cu adevărat. Căci numai în măsura în care realitatea a fost, şi virtualitatea poate să apară!

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Alava, S., 2004, *Cyberapprendre, un défi de formation*, în http://www.educnet.education.fr/cdi/alava2.htm
2. Hébrard, Ch., 2001, *Le village virtuel 3d. Introduction à une ethnologie des communauté* virtuelles în http://alor.univ-montp3.fr/cerce/revue.htm
3. Latouche, S., 2004, *La megamachine et la destruction du lien social*, în http://1libertaire.free.fr/SLatouche03.html
4. Levy, Pierre, *Qu'est-ce que le virtuel?*, 2004, http://hypermedia.univparis8.fr/pierre/virtuel/virt0.htm
5. Pouts-Lajus, S., 2004, *Present et avenir des communautes delocalisees d'enseignants*, în http://www.txtnet.com/ote/communautes.htm
6. Ratcheva, V., Binks, M., *Knowledge Creation Dynamics in Multidisciplinary Virtual Teams*, în http://sses.com/public/events/euram/complete_tracks/knowledgebased_firm/binks_ratcheva.pdf
7. Tremblay, G., 2004, *Les campus virtuels, du siecle des Lumieres a l économie du savoir*, în http://www.google.ro/search?q=cache:VEWGgta6ObMJ:www.terminal.sgdg.org/navigation/fr/recherche.html+Gaetan+Tremblay+Les+campus+virtuels&hl=ro

Tehnicile modificărilor de comportament şi implicaţiile lor în managementul clasei

Emil **STAN**

Universitatea Ploieşti

Deşi controversate, datorită asimilării lor cu instrumente ce ţin de arsenalul dresurii, tehnicile modificărilor de comportament sînt tot mai prezente în lucrările specialiştilor în managementul clasei.

O atenţie aparte acordă acestor tehnici David Fontana. Astfel, în "Psychology for Teachers" paragrafe întregi se consacră acestui subiect. Comportamentul elevilor reprezintă încă o necunoscută pentru profesori, fapt pentru care constituie şi o sursă majoră de stres; situaţia nu diferă nici în cazul profesorilor experimentaţi.

În plus, aceştia ştiu că nici arsenalul de care dispun în soluţionarea unor probleme de comportament nu este prea eficient. Cei mai pesimişti consideră că autoritatea profesorului se fundamentează pe un fel de păcăleală, deoarece mijloacele lui de intervenţie se încadrează strict în limitele fixate de necesitatea prezenţei relevanţei educaţionale. Cu alte cuvinte, sancţiunile fără relevanţă educaţională sînt blamabile, descalificante pentru un profesor, uneori avînd chiar efecte juridice (desfacerea contractului de muncă).

În schimb, dacă se încadrează în parametrii relevanţei educaţionale, intervenţiile profesorului nu mai constituie o ameninţare suficientă pentru a bloca derapajele comportamentale. De aceea David Fontana constată: "În afară de faptul că se arată ineficient, profesorul care adoptă strategia ameninţărilor constante ar trebui să se întrebe, de asemenea, şi dacă realmente doreşte o relaţie bazată pe intimidare cu elevii, avînd în vedere că o asemenea relaţie provoacă antipatie reciprocă şi lipsă de respect" (1, p. 355).

Dar ce este, de fapt, o problemă de comportament? O descriere foarte simplă a acesteia se obţine prin raportare la profesor, subliniindu-se astfel dependenţa evaluărilor comportamentale de relaţia elevului cu profesorul: elevul are o problemă de comportament atunci cînd profesorul consideră respectivul comportament ca fiind indezirabil; cercetările de teren relevă faptul că în învăţămîntul primar şi gimnazial problemele de comportament sînt provocate cu precădere de băieţi şi nu de fete: raportul este de aproximativ 3 la 1.

Raportarea la profesor şi la standardele sale introduce şi o notă de relativism în apreciere, avînd în vedere deosebirile inerente dintre personalităţile, mentalităţile şi criteriile acestora; ceea ce un profesor poate considera deranjant, un altul încurajează ş.a.m.d.; astfel, un profesor poate accepta ca elevii să vorbească între ei în timpul orei, în vreme ce un altul poate cere linişte absolută; un profesor poate accepta ca elevii să vorbească neîntrebaţi în timpul orei, în vreme ce un altul poate cere să se ridice mîna şi să se aştepte permisiunea sa; un profesor poate încuraja o anumită notă de familiaritate în relaţia sa cu elevii, în vreme ce un altul nu permite decît relaţii formale, sobre; un profesor poate accepta momente de neatenţie în timpul orei (considerîndu-le inerente, chiar utile ca parametri ai stării de oboseală a elevilor), în vreme ce un altul solicită atenţie maximă şi continuă etc.

Cercetările specialiştilor în ştiinţele educaţiei demonstrează că marea majoritate a problemelor de comportament se înscriu pe coordonatele unor perturbări minore: vorbitul neîntrebat, distragerea de la rezolvarea temei, zgomot inutil, comportament nu întru totul adecvat etc.; chiar dacă sînt deranjante pentru profesor, ele nu se înscriu totuşi într-un registru major de tipul: atacul verbal al profesorului, violenţa fizică, distrugerea etc. Ca atare, profesorul ar trebui să se întrebe, în primul rînd, dacă situaţia impune neapărat intervenţia sa, dacă nu cumva reacţionează exagerat considerînd că îi este ameninţată autoritatea: poate că grupul discută despre munca pe care o desfăşoară, poate că le-a impus standarde prea ridicate, iar acum elevii sînt frustraţi şi supăraţi că nu le-au putut atinge, poate că el însuşi a creat confuzie modificîndu-şi radical comportamentul etc.

Analizînd propriul comportament, profesorul poate ajunge la concluzia că, de fapt, el a fost acela care a generat cele mai multe probleme: simţindu-se jignit cînd nu era cazul, certînd elevii şi întrerupîndu-i pentru orice fleac, fiind încrezut şi inabordabil sau inconstant şi confuz etc.; astfel, la exagerările profesorului elevii au răspuns şi ei în mod exagerat, ajungîndu-se la o spirală periculoasă a derapajelor comportamentale.

Într-o asemenea situaţie, prima măsură a profesorului ar trebui să fie reevaluarea şi revizuirea propriului comportament, fapt ce nu exclude varianta vinovăţiei elevilor; există elevi care creează constant probleme, indiferent de oră şi de profesor, dar şi elevi care vor să sublinieze de la început că s-au hotărît să nu se implice în nici un fel la anumite ore sau la anumiţi profesori; în

cazul lor, profesorul poate recurge la tehnicile modificărilor de comportament.

Tehnicile de acest tip, cum aminteam, nu constituie un panaceu, dar prezintă avantajul că permit profesorului o analiză aplicată a comportamentului considerat indezirabil, ca şi a factorilor ce par responsabili de declanşarea şi susţinerea comportamentului respectiv. În aceste condiţii, profesorul îşi poate fundamenta un ansamblu de strategii corective, ca răspuns la problemele create de elevi (atenţie, asemenea strategii pot determina influenţe pe termen lung!).

Tehnicile de modificare a comportamentului au drept suport teoria condiţionării operante a lui Skinner: ideea de bază este aceea că o întărire pozitivă (sau ceva perceput de elev ca o întărire pozitivă, independent chiar de intenţia profesorului) măreşte probabilitatea apariţiei comportamentului considerat dezirabil, după cum, o întărire negativă (sau ceva perceput de elev ca o întărire negativă, independent de intenţia profesorului) va avea drept efect scăderea probabilităţii comportamentului considerat indezirabil.

De multe ori, percepţia elevului diferă de aceea a profesorului cu privire la ceea ce se doreşte a fi o întărire pozitivă, respectiv negativă. De pildă, în cazul unui elev mediocru şi care nu reuşeşte să atragă atenţia profesorului prin rezultatele sale la învăţătură, un comportament perturbator poate constitui o cale de a obţine atenţia dorită şi, deşi profesorul va utiliza o întărire negativă, va observa că probabilitatea apariţiei comportamentului respectiv nu va scădea, ci dimpotrivă: obţinînd atenţia dorită, elevul va considera întărirea negativă ca fiind una pozitivă.

De aceea, profesorul va trebui să fie atent la următoarele manifestări comportamentale ale elevului:

– cere constant ajutorul profesorului, mai ales în situaţii cînd nimeni altcineva nu o face;
– oferă profesorului, din cînd în cînd, mici cadouri;
– îl aşteaptă frecvent pe profesor pentru flecăreli sau mici bîrfe;
– este întotdeauna gata să-l ajute pe profesor la treburi mărunte (să agaţe harta în cui, să şteargă tabla, să aducă un aparat etc.);
– îl însoţeşte frecvent pe profesor în drumul către casă;
– trimite scrisori afectuoase profesorului.

Problema care apare este că unii elevi au realmente nevoie de ajutor, dar ei percep ajutorul ca pe o recompensă, ceea ce conduce la agravarea comportamentului inadecvat; aceeaşi este situaţia cu elevii insolenţi, care se agită prin clasă încercînd astfel să cîştige atenţia colegilor, sau să demonstreze unui grup că merită să fie primiţi printre membri, sau să demonstreze că sînt nişte duri şi că au curaj.

Utilizarea tehnicilor de modificare a comportamentului va debuta prin elaborarea unui tabel care să cuprindă comportamentele perturbatoare ale elevului respectiv (urmînd a se constata destul de repede că există un repertoriu destul de limitat şi care se repetă stereotip), răspunsurile uzuale ale profesorului (percepute de elev ca întăriri pozitive), precum şi alternative la comportamentele percepute drept recompense; un asemenea tabel ar putea arăta astfel:

Comportamentul elevului	**Răspunsul profesorului**
– elevul intră în clasă după începerea orei	– profesorul spune: <ţi-am zis de atîtea ori să nu mai întîrzii>
– elevul nu scoate cărţile cînd profesorul cere acest lucru	– profesorul spune: <de ce nu faci ceea ce ţi se cere?>
– elevul cască zgomotos arătînd clar că este plictisit	– profesorul comentează sarcastic că, desigur, elevului nu i se poate cere să fie interesat
– elevul vorbeşte cînd nu trebuie	– profesorul întrerupe lecţia şi pune la îndoială posibilităţile intelectuale ale elevului
– elevul greşeşte intenţionat la o întrebare simplă	– profesorul îi cere să nu vorbească neîntrebat
– elevul răspunde: <dar pe mine nu mă întrebaţi niciodată nimic>	– ?!

Este important ca acest tabel să treacă în revistă gama de comportamente ale elevului, dar şi răspunsurile profesorului; înainte de a decide să-şi schimbe răspunsurile comportamentale profesorul ar trebui să aibă în vedere următoarele aspecte:

– definirea clară a problemei;
– dimensiunile problemei: cît de gravă este problema de comportament;
– antecedente şi consecinţe: blocaje şi întăriri;
– proiectarea intervenţiei;
– derularea intervenţiei ca atare.

În urma unei analize care respectă aceşti paşi, profesorul va constata că, departe de a fi percepute ca o pedeapsă, răspunsurile sale (oricum lipsite de valenţe educaţionale) nu fac decît să întărească comportamentele considerate inacceptabile.

Această deturnare de sensuri are o multitudine de cauze, dintre care cea mai importantă pare a fi mediul familial: elevul poate proveni dintr-o familie unde singura cale de a atrage atenţia celorlalţi era de a deveni enervant.

Atenţia adultului este indispensabilă în construcţia

de sine a copilului, deoarece îi cultivă respectul de sine şi îi transmite sentimentul propriei sale importanţe; de aceea va prefera atenţia plină de nervi a profesorului în locul ignorării sale constante.

David Fontana consideră că una dintre modalităţile cele mai utilizate de a atrage atenţia este aceea de a face viaţa grea celorlalţi; să amintim şi ideea că procesul dat nu este în mod necesar unul conştient: "Comportamentul copilului nu este aşadar o încercare deliberată de a crea probleme profesorului, părinţilor sau colegilor, ci o reacţie condiţionată, asociată nevoii sale de a i se acorda atenţie. Un astfel de comportament, numit <comportament care solicită atenţia> este recunoscut ca fiind o cauză majoră a problemelor din sala de clasă" (1, p. 357).

Purtarea elevului poate îmbrăca şi o formă lipsită de agresivitate, dar nu mai puţin îngrijorătoare: de pildă, elevul în cauză se poate adresa constant profesorului în timpul orei, poate solicita ajutorul acestuia atunci cînd este evident că nu are nevoie de aşa ceva, îl poate aştepta în fiecare dimineaţă pentru a-i spune ce se mai vorbeşte prin şcoală, poate rămîne după ore pentru a pune la locul lor anumite lucruri din sala de clasă, poate cere permisiunea profesorului să-l însoţească pînă acasă, poate să-i trimită bilețele, uneori anonime, care conţin de cele mai multe ori mesaje intime de afecţiune şi admiraţie.

Toate acestea sînt semne ale nevoii elevilor de ajutor, dar profesorul poate descoperi destul de repede că răspunsurile sale determină creşterea insistenţei acestora, îndepărtîndu-l de lecţie şi de restul clasei.

Alţi elevi solicită atenţia colegilor şi nu a profesorului; cînd li se pare că nu sînt doriţi în acea clasă, descoperă prin condiţionare operantă că modalitatea de a fi acceptaţi este de a provoca autoritatea profesorului.

În oricare din aceste situaţii, procedura listării comportamentelor-problemă şi a răspunsurilor uzuale ale profesorului rămîne primul pas în tehnica modificărilor comportamentale. Următorul pas constă în întocmirea unei alte liste care să cuprindă comportamentele dezirabile ale elevilor, dar şi răspunsurile profesorului la care aceştia reacţionează pozitiv, după modelul:

	Comportament		**Răspunsul profesorului**
–	elevul intră în clasă înainte de începerea lecţiei	–	profesorul răsuflă uşurat şi-şi pregăteşte materialele pentru a începe lecţia
–	elevul îşi scoate cărţile în acelaşi timp cu colegii	–	profesorul începe lecţia
–	elevul ridică mîna pentru a răspunde la întrebări	–	profesorul îl ignoră şi numeşte pe altcineva de teamă să nu greşească şi să-i strice lecţia
–	elevul îşi vede de tema lui	–	profesorul este mulţumit de situaţie şi nu zice nimic

De observat că profesorul se mulţumeşte să ignore sistematic comportamentul dezirabil al elevului; aşadar, în loc să reţină atenţia acestuia (şi, eventual, o recompensare) elevul constată că este ignorat în continuare; în această situaţie nu este de mirare că la orele următoare va începe din nou să deranjeze şi să creeze probleme.

David Fontana subliniază încă o dată relaţia directă dintre comportamentul elevului şi acela al profesorului, fapt relevat de altfel şi de tehnicile modificărilor de comportament: "Problemele de comportament nu sînt de sine stătătoare, ele sînt centrul unui sistem de forţe care le creează şi le susţin. Dacă vrem să producem o schimbare în acest domeniu trebuie mai întîi să modificăm aceste forţe. În cazul comportamentului profesorului în sala de clasă acest lucru nu înseamnă decît abandonarea răspunsurilor anterioare şi aplicarea soluţiilor alternative gîndite în a doua listă" (1, p. 359).

Cu alte cuvinte, elevul este ignorat dacă se manifestă într-o manieră inacceptabilă (de pildă, intră în clasă mai tîrziu, făcînd mult zgomot), dar este salutat prietenos şi i se zîmbeşte dacă are un comportament dezirabil (de pildă, se găseşte în sala de clasă la începerea lecţiei, sau intră fără a întîrzia şi fără a deranja pe cineva).

Procedînd astfel, în timp, se va constata o schimbare semnificativă în felul de a fi a elevului, comportamentul perturbator fiind tot mai mult înlocuit de elementele care au fost întărite de profesor, deci acceptate drept dezirabile. David Fontana nu uită să sublinieze că se pot înregistra şi eşecuri: "Desigur, vor exista şi momente de stagnare sau momente de eşec; uneori elevul va parcurge jumătate din distanţa către schimbarea dorită de profesor, după aceea însă lucrurile iau o altă întorsătură. De exemplu, dacă el ridică mîna şi este rugat să răspundă, poate cădea în tentaţia de a da un răspuns insolent, de senzaţie, ca şi în alte situaţii. Singura opţiune a profesorului rămîne aceea de a-l ignora şi de a ruga pe altcineva să răspundă. În mod contrar, dacă elevul oferă un răspuns cuminte, dar greşit, profesorul trebuie să-l recompenseze printr-un zîmbet şi să-l încurajeze, înainte de a numi pe altcineva să răspundă" (1, p. 360).

Există mai multe tehnici legate de condiţionarea operantă (2):

A. – utilizarea recompenselor; acestea fiind de două feluri: *recompense interne* (fixarea unor teme nici prea grele, nici prea uşoare) şi *recompense externe* (a permite elevului să desfăşoare o activitate care îl atrage, dacă a terminat tema mai repede; utilizarea unor <consumabile>: dulciuri etc., a unor obiecte care se pot manipula: jucării etc., a unor jucării electronice, a stimulilor sociali: premii etc., a unor însemne: stele etc.; părinţii pot utiliza

drept recompense externe banii sau alte privilegii: bilete la film, la un meci de fotbal, la concert etc.).

Întăririle eficiente variază de la profesor la profesor şi de la elev la elev. Addison şi Homme propun chiar un meniu al întăririlor, dar subliniază că la o anumită vîrstă (între doi şi şase ani) copiii sînt prea mici pentru a face alegeri semnificative.

Întăririle eficiente respectă următoarele principii:

– întărirea este mai eficientă dacă i se explică elevului pentru ce o primeşte (respectarea principiului este cu atît mai necesară cu cît elevul este mai mic);
– trebuie întărite scopurile pe termen scurt, în aşa fel încît elevul să poată stabili o legătură directă între comportamentul dorit şi întărire;
– întărirea ar trebui să fie consecinţa comportamentului elevului şi n-ar trebui acordată doar pentru a contrabalansa mustrări pentru comportamente anterioare;
– recompensa nu trebuie acordată cu întîrziere (în acest sens, este foarte importantă corectarea rapidă a temelor pentru acasă, astfel încît elevul să poată stabili legătura directă între efortul depus şi nota primită);
– în timp, atît recompensele reale cît şi cele potenţiale tind să se deprecieze;
– structurarea lecţiei într-o succesiune de paşi bine delimitaţi, care să se încadreze într-o structură <vizibilă> pentru elevi.

B. – utilizarea *strategiilor corective*; împotriva acestora există mai multe obiecţii:

– nu funcţionează decît pe termen scurt;
– are drept consecinţă umilirea elevilor;
– profesorul trece cu vederea violenţa, iar elevul ar putea să-l imite;
– produce efecte emoţionale: frica de şcoală, ostilitate, furie; elevul se simte nedorit, ceea ce implică scăderea respectului de sine;
– există modalităţi umane mai eficiente de a interacţiona cu elevii;
– scopurile educaţiei pot fi atinse prin mijloace nonagresive;
– pedeapsa eficientă urmează să fie corect <programată>: durata, intensitatea şi specificul ei trebuie bine echilibrate, luînd în considerare atît factorii de mediu cît şi cei cognitivi.

Există şi argumente în favoarea utilizării strategiilor corective:

– unele tipuri de comportament sînt atît de periculoase şi de inacceptabile, încît nu lasă profesorului alternativă;
– deşi procedeul întăririlor este util în cultivarea unor comportamente dezirabile, nu este uşor dezvăţul comportamentului indezirabil dacă este aplicată doar tehnica întăririlor – deci pedeapsa este uneori necesară;
– strategia corectivă pare a fi mai eficientă dacă este aplicată de părinţi, care fac acest lucru pe un fond de căldură şi dragoste;
– nu există dovezi că pedeapsa însoţită de fondul de căldură şi dragoste adecvat creează o ruptură între părinţi şi copii.

Cele mai eficiente strategii corective sînt:

1. *reprimarea*: eficienţa sa se datorează legăturilor cu socialul şi se amplifică atunci cînd: este specifică (<Te rog nu mai închide mereu penarul, mă împiedică să mă concentrez> este de preferat în loc de <Nu mai face aşa>); este aplicată din apropierea elevului. Reprimările <pentru urechile elevului aflat în culpă> sînt mai eficiente decît reprimările spuse cu voce tare; în genere elevii trebuie premiaţi în public şi certaţi între patru ochi. Reprimările nu funcţionează în cazul unor comportamente violente.
2. *eliminarea temporară* este de trei tipuri:
   – izolarea – ridică probleme etice;
   – excluderea de la activităţile aflate în desfăşurare (faţa la perete etc.);
   – eliminarea din cadrul activităţilor, dar nu şi din sala de clasă pentru a-i putea vedea pe ceilalţi lucrînd (nu există suficiente cercetări în domeniu, dar se pare că această strategie este eficientă).
3. *răspunsul nepotrivit costă*: presupune pierderea unor întăriri (de pildă, vizionarea unor emisiuni tv).

De curînd a început să se afirme o altă abordare în ceea ce priveşte tehnicile modificărilor de comportament, numită *eco-behavioristă,* care încearcă să releve necesitatea de a studia mediul în care se produce comportamentul, contextul acestuia.

Analiza contextului facilitează înţelegerea complexităţii interacţiunilor dintre motivaţia internă a elevilor (nevoia de atenţie) şi factorii externi (inclusiv motivaţia externă); se poate înţelege astfel mai uşor modul în care sînt <formaţi> elevii, comportamentul acestora, precum şi posibilităţile pe care le au profesorii de a-i susţine prin propriul lor comportament.

Abordarea eco-behavioristă se întemeiază pe patru principii:

1. Comportamentul este determinat de modul în care individul interpretează orice situaţie din care face parte.
2. De obicei există mai multe moduri valide de a interpreta situaţia respectivă.
3. Dacă interpretarea se schimbă, se va schimba şi comportamentul.
4. Schimbarea de comportament va influenţa percepţia şi comportamentul celorlalţi participanţi la o situaţie dată.

De exemplu, un elev poate întrerupe frecvent lecţia

întrucît percepe activitatea din clasă drept o amenințare, iar întreruperile reprezintă singura sa modalitate de a se apăra şi de a-şi păstra respectul de sine; profesorul observă intenția vădită de a perturba lecția şi, ca o reacție oarecum spontană, trece la represalii, deoarece consideră că numai aşa va influența în bine comportamentul viitor al elevului turbulent. David Fontana conchide: "Dacă profesorul poate determina elevul să accepte o altă interpretare cu privire la natura şi scopul activităților din clasă (prin accentuarea laturii nonamenințătoare a acesteia şi prin protejarea respectului de sine) comportamentul elevului se va schimba fără intervenția unui program deliberat de modificare a comportamentului" (1, p. 360-361).

Există şi obiecții în raport cu tehnicile modificărilor de comportament:

– în primul rînd, deşi se vor identifica tipurile nedorite de comportament şi se vor aplica procedurile recomandate, s-ar putea să nu survină nici o schimbare pozitivă în felul de a fi al elevului, ceea ce ar însemna că profesorul nu poate utiliza întăririle pe care le intenționează. Cercetările relevă că această posibilitate există, iar răspunsul la o asemenea situație este modelarea: "Modelarea înseamnă susținerea comportamentului care pare cel mai apropiat de acela considerat dezirabil; aşadar, deşi este posibil ca un elev să nu intre niciodată liniştit şi la timp în sala de clasă, totuşi el va intra uneori mai liniştit, iar profesorul va aproba şi va întări exact aceste intrări mai aproape de normalitate. Cercetările arată că, treptat, prin modelare, comportamentul se va apropia din ce în ce mai mult de comportamentul acceptabil" (1, p. 361).
– în al doilea rînd, deşi este animat de cele mai bune intenții, profesorul nu poate ignora orice tip de comportament pe considerentul că nu trebuie să transmită o întărire elevului respectiv. De pildă, nu se pot tolera comportamentele care îi rănesc pe ceilalți elevi şi nu se poate tolera <insolența extremă>, tocmai pentru a nu deveni repere pentru colegi; profesorul are responsabilități nu doar pentru elevul-problemă, ci şi pentru colegii lui. Dar chiar şi în această situație, "riscurile sînt mult mai mari dacă profesorul se lasă cuprins de furie sau de frustrare, decît dacă va continua senin activitatea, fără a se lăsa cîtuşi de puțin afectat de prostiile unui singur elev" (1, p. 361).

Există, cum aminteam, şi situații extreme, situații care impun renunțarea la strategia întăririlor comportamentului pozitiv, profesorul fiind nevoit să recurgă la eliminarea elevului din sala de clasă. Dacă este dat afară din clasă, elevul nu mai are posibilitatea obținerii recompenselor din partea profesorului (cîştigarea atenției profesorului, respectiv a colegilor); dar dacă, aşa cum s-a văzut, tocmai nevoia de atenție l-a determinat să se poarte necorespunzător, elevul se va plictisi foarte repede şi va dori să se reîntoarcă în sala de clasă; este ceea ce va obține doar dacă va accepta să se poarte în mod corespunzător. Dacă va călca înțelegerea elevul va trebui să iasă din nou afară.

În genere, aminteşte David Fontana, îndepărtarea elevilor din sala de clasă este blamată în ultimii ani, deoarece fie vor pierde elementele de lecție predate cît au fost afară, fie vor căuta modalități de a sustrage atenția colegilor.

Cercetările au sugerat că obiecțiile anterioare rămîn fără obiect dacă şcoala dispune de o sală numită <de izolare> sau <de detenție>, unde elevul va sta sub supravegherea unui membru al personalului şcolii. În încăperea respectivă n-ar trebui să se afle mai mult de doi elevi în acelaşi timp, iar media absențelor de la lecție să nu depăşească zece minute, adică o perioadă de timp destul de limitată.

Unele obiecții vizează situația în care elevul ar putea găsi distractivă deplasarea repetată pînă la sala <de izolare> şi înapoi; iarăşi cercetările nu confirmă acest lucru ca pe o regulă, el arătîndu-se mai degrabă plictisit şi oricum neproductiv, pentru că, plimbîndu-se este lipsit de posibilitatea de a obține atenția; astfel, după o inițială perioadă de amuzament, nu va mai fi la fel de încîntat; în plus, deranjați de preumblarea aceasta repetată, ar putea interveni chiar colegii pentru a-i cere să se potolească.

Analizînd comportamentele inacceptabile, profesorul va trebui să stabilească o ierarhie a lor, precum şi nivelul de la care este nevoit să intervină, renunțînd temporar la strategia modificărilor de comportament. De pildă, ar putea decide că singurul comportament perturbator pe care îl va ignora va fi intrarea zgomotoasă a elevului în sala de clasă; în cazul celorlalte tipuri de comportament indezirabil se va mulțumi să intervină verbal, dar intrarea zgomotoasă va fi ignorată sistematic şi tot sistematic va fi premiată intrarea normală.

Poate că ar mai trebui făcute două remarci cu privire la tehnicile modificărilor de comportament: în primul rînd, ele nu vizează exclusiv elevii cu probleme; elevii de acest tip sînt descrişi ca dezvoltînd modalități de a fi cu efecte inacceptabile atît pentru colegi cît şi pentru ei înşişi; în categoria dată intră uşor elevii izolați sau cei retraşi, nu doar cei obraznici.

În cazul elevului izolat, uneori chiar modul profesorului de a se raporta la determinanții săi comportamentali îi întăreşte modul său de a fi; astfel, dacă în urma eforturilor depuse acesta va face primii paşi către interacțiuni cu colegii, profesorul îl va abandona imediat pentru a se ocupa de alți elevi cu probleme. Procedînd astfel profesorul îi întăreşte caracteristicile comportamentului izolat (de vreme ce, doar atunci beneficiază de atenția profesorului) şi nu a comportamentului considerat normal (de vreme ce, la primele semne de interacțiune

normală cu colegii, nu mai beneficiază de atenţia specială a acestuia): "Profesorul ar trebui să recompenseze cu atenţia sa nu doar comportamentul izolat al elevului, ci în primul rînd primele gesturi făcute în direcţia celorlalţi; asemenea gesturi trebuie urmate de atragerea sa în alte activităţi şi atenţia specială a profesorului, cel puţin pînă cînd sprijinul ocazional (acces la alte activităţi interesante care se desfăşoară în cadrul unor grupuri de colegi, consolidarea sentimentului de afiliere, dobîndirea prieteniei altora etc.) se vor dovedi suficiente pentru susţinerea unui comportament social" (1, p. 362).

În al doilea rînd, rămîne disputa privitoare la nivelul ridicat de manipulare pe care acest tip de tehnici îl conţin. În cazul dat, s-ar mai putea spune că respectivele tehnici nu sînt incompatibile cu o filozofie care susţine necesitatea acţiunilor voluntare din partea elevilor; indiferent de perspectivă, tehnicile modificărilor de comportament reprezintă un ajutor practic neprețuit pentru profesori. Astfel acestea:

- atrag atenţia profesorului asupra comportamentului său şi asupra influenţei acestuia asupra elevilor;
- demonstrează că purtarea observată a elevului poate fi descrisă în termeni obiectivi, ceea ce va ajuta şi la formularea unor soluţii (atunci cînd este cazul) în aceeaşi termeni;
- reamintesc că purtarea este *învăţată*, că elevii care se comportă în modalităţi nedorite au deprins aceste modalităţi prin intermediul unor experienţe inadecvate acasă sau în grupul de prieteni;
- atrag atenţia asupra *legii efectului*: comportamentul deprins în mod conştient sau inconştient are consecinţe considerate de elevul respectiv dezirabile;
- accentuează importanţa contextului: elevii se comportă în modalităţi inacceptabile datorită interpretării greşite a factorilor de mediu (interpretarea eco-behavioristă).

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Fontana, D., *Psychology for Teachers*, Macmillan Press Limited, London, 1995.
2. Sturt, G., *A Scale of Punishments*,http://www.garysturt.free-onlineco.uk/classman.htm

Un model de formare şi evaluare a empatiei cadrelor didactice

Svetlana **CHIŢU**

Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei

„Învăţarea începe atunci cînd şi profesorul învaţă de la elev, cînd se situează în locul lui, cunoaşte ceea ce a înţeles şi felul în care a înţeles".

(S. Kierkegaard)

În acest articol vom prezenta un model de formare şi evaluare a empatiei cadrelor didactice prin prisma valorificării şi dezvoltării caracteristicilor empatiei, raportate la criteriile de apreciere a relaţiei de comunicare profesor-elev.

Empatia reprezintă o capacitate profesională pedagogică de rang superior, ea contribuind esenţial la crearea şi menţinerea unor relaţii de comunicare eficiente cu elevii.

Raportînd caracteristicile empatiei cadrelor didactice la criteriile de evaluare a relaţiei de comunicare profesor-elev, putem defini empatia drept capacitatea profesorului:

- *de a se autoanaliza*, de a-şi examina felul de a comunica cu elevii, succesele şi insuccesele în comunicare;
- *de a fi deschis către comunicare* cu elevii, încurajîndu-i astfel să se apropie de el; de a-i trata echitabil, excluzînd prejudecăţile şi demonstrînd o atitudine pozitivă faţă de ei;
- *de a se adapta la modul de comunicare* al elevului, ţinînd cont de trăsăturile lui de caracter, de particularităţile individuale şi de vîrstă etc.;
- *de a asculta activ* elevii, manifestînd interes pentru discursul şi opiniile lor;
- *de a folosi limbajul nonverbal adecvat situaţiei* – pentru a fi mai accesibil, pentru a stimula elevii în formare-dezvoltare, pentru a evidenţia atitudinea sa pozitivă faţă de ei;
- *de a observa cu atenţie indicii nonverbali* ai elevilor – pentru a le înţelege mai bine starea sufletească, necesităţile, dorinţele etc.;
- *de "a se situa permanent în locul elevului"* – pentru a aprecia situaţia din perspectiva elevului şi a-l înţelege mai bine;

- *de a fi capabil să împărtăşească* stările emoţionale ale elevilor;
- *de a acţiona* conform indicilor parcurşi anterior.

Capacităţile enumerate (necesar a fi formate cadrelor didactice) reprezintă şi criterii de evaluare a relaţiei de comunicare profesor-elev.

Modelul de formare şi evaluare a empatiei cadrelor didactice (în continuare Modelul) poate fi implementat în şcoală şi în centrele de formare în cadrul activităţilor de pregătire profesională continuă.

Durata implementării *Modelului* în şcoală poate varia de la jumătate de an la cîţiva ani, iar în centrele de formare coincide cu perioada cursurilor de perfecţionare. Deşi scurtă, este o perioadă suficientă pentru ca profesorii să conştientizeze necesitatea empatiei, să acumuleze cunoştinţe şi să-şi dezvolte capacităţi empatice, toate acestea constituind o pistă de lansare pentru autoformarea ulterioară care ar conduce la remanierea relaţiilor de comunicare cu elevii şi, respectiv, la eficientizarea procesului de învăţămînt.

Construirea *Modelului* s-a întemeiat pe anumite repere teoretice, pe care le expunem în continuare.

Modelul pedagogic „tinde să reproducă" elementele esenţiale ale fenomenelor şi proceselor naturale sau sociale, studiate conform obiectivelor specifice şi concrete ale activităţii didactice respective (I. Cerghit, I. Neacşu, apud 1).

Modelul realizează o dublă funcţie pedagogică: *de informare iniţială*, care declanşează mecanismele logice şi epistemologice specifice raţionamentului de tip analogic; *de validare finală* a cunoştinţelor şi priceperilor formate, la nivelul unor sisteme de referinţă diferite care angajează resursele specifice evaluării formative, permanente, continue (1).

A modela înseamnă „a executa ceva după un anumit model", respectiv modelare înseamnă „acţiunea de a modela şi rezultatul ei" (2, p. 644). În modelarea pedagogică ca metodă didactică predomină acţiunea de investigaţie indirectă a realităţii prin elaborarea şi valorificarea modelelor (1). Modelarea presupune facilitarea sesizării şi descoperirii de către cadrele didactice a proprietăţilor, informaţiilor şi relaţiilor dintre obiecte, fenomene, procese din natură şi societate, pe care aceste modele le reproduc (6).

Modelul elaborat a întrunit următoarele cerinţe:

1. Necesitatea conştientizării scopului, obiectivelor de formare, a principiilor, condiţiilor, formelor şi metodelor de desfăşurare a procesului de formare de către moderatori şi membrii grupelor de formare (autoformare).
2. Necesitatea motivaţiei formării empatiei cadrelor didactice (8).
3. Îmbinarea teoriei cu practica (8, 9).
4. Realizarea activităţii de formare prin integrarea evaluării în procesul de formare a empatiei (1, 4, 5, 7).

La construirea *Modelului* au fost aplicate şi repere teoretice specifice.

Modelul reprezintă un sistem teoretic, constituit din componentele: scopul şi obiectivele de formare, principiile, conţinuturile, formele, metodele, condiţiile şi etapele de formare a capacităţii empatice a cadrelor didactice, care sînt şi elementele esenţiale ale procesului de formare a capacităţii empatice a cadrelor didactice.

Scopul aplicării modelului: formarea capacităţii empatice a cadrelor didactice ca ameliorare a relaţiei profesor-elev, realizarea unui tratament echitabil faţă de elevi, constituirea unor relaţii cordiale între profesori şi elevi.

Obiectivele de formare sînt elaborate în baza caracteristicilor empatiei, raportate la criteriile de evaluare a relaţiei de comunicare profesor-elev:

- iniţierea în problematica empatiei cadrelor didactice;
- formarea capacităţii de a fi deschis pentru comunicare;
- formarea capacităţii de a răspunde afectiv la emoţiile celuilalt;
- formarea capacităţii de a se autoanaliza;
- formarea capacităţii de a observa şi a valorifica limbajul nonverbal propriu şi al interlocutorului;
- formarea capacităţii de a se situa în rolul personajelor din opere literare, filme;
- formarea capacităţii de a se situa în rolul celuilalt;
- formarea capacităţii de a asculta activ;
- formarea capacităţii de a se adapta la modul de comunicare al interlocutorului;
- formarea capacităţii de a acţiona, după parcurgerea situaţiilor sus-numite.

Principiile. Definirea/stabilirea acestora este necesară pentru realizarea eficientă a procesului de formare a capacităţii empatice. Au fost aplicate două tipuri de principii.

Principii didactice generale adaptate la problema abordată:

Principiul sistematizării şi continuităţii procesului de formare a capacităţii empatice a cadrelor didactice stipulează că eficienţa procesului de formare a empatiei este determinată de modul de organizare şi dirijare, de sistemicitatea acţiunilor de formare, de prezenţa unui scop şi a unui sistem de obiective de formare bine delimitate, a unor principii specifice activităţii de formare, precum şi de etapizarea riguroasă a procesului de formare. Principiul este dedus din ideile teoretice ale lui S. Marcus (5), O. Holm (3).

Principiul integrării teoriei cu practica stabileşte că procesul de formare a capacităţii empatice a cadrelor didactice presupune îmbinarea activităţii teoretice şi a celei practice. Principiul are la bază investigaţiile întreprinse de S. B. Borisenko (9), N. V. Afanasieva (8) etc.

Principii specifice procesului de formare a capacităţii empatice:

Principiul integrării evaluării în procesul de dezvoltare a empatiei cadrelor didactice preconizează realizarea evaluării inițiale, formative şi finale. Integrarea eficientă a evaluării în proces va favoriza diagnosticarea, monitorizarea, reglarea şi corectarea acțiunii de formare, inclusiv a empatiei, căci realizarea unor sarcini de tipul *transpunerea imaginară în situația celuilalt*, de exemplu, reprezintă şi un act de empatizare, deci este un exercițiu de empatie (1, 4, 5, 7).

Principiul formării şi valorificării capacității empatice din perspectiva relațiilor profesor-elev stabileşte că procesul de cultivare a empatiei implică în mod necesar formarea şi valorificarea capacităților empatice ale cadrelor didactice, orientate spre îmbunătățirea relației de comunicare profesor-elev.

Principiul interdependenței formării capacităților empatice atribuie capacităților empatice un caracter interdependent, formarea unei capacități empatice conducînd implicit la formarea altora. Principiul derivă din analiza caracteristicilor empatiei, care demonstrează că o caracteristică empatică reclamă în mod necesar şi elemente ale altor caracteristici.

Prin *conținuturi de formare a capacității empatice* înțelegem materiile teoretice privind conceptul de empatie, natura şi funcțiile sale, mecanismul psihologic de formare, factorii care influențează empatia în comunicare, caracteristicile empatiei raportate la criteriile de evaluare a comunicării profesor-elev, particularitățile manifestării empatiei cadrelor didactice în relațiile lor cu elevii.

Formele activităților de formare empatică sînt: colective, în grup, în perechi, individuale. Activitățile în colectiv şi în grup pot fi realizate în cadrul cursurilor de formare profesională continuă, întrunirilor metodologice, seminariilor, prelegerilor, training-urilor. Activitatea individuală se efectuează paralel cu cea în grup, precum şi separat, şi implică: documentarea teoretică în problematica empatiei; studiul structurii, mecanismului, caracteristicilor empatiei; aplicarea cunoştințelor în comunicarea interpersonală; realizarea fişelor de lucru.

Metodele de formare a empatiei le-am clasificat convențional în:

Metodele de evaluare: testarea, chestionarea, convorbirea, observarea relațiilor profesor-elev.

Metodele de formare: expunerea, explicația, prelegerea, dezbaterea, brainstorming-ul, eseul, exercițiul, studiul de caz, fişele de lucru.

Condițiile de formare. Pentru formarea eficientă a capacității empatice au fost stabilite următoarele condiții: inițierea în problemă, conştientizarea necesității de formare a capacității empatice şi a caracteristicilor empatiei raportate la criteriile de evaluare a relației de comunicare profesor-elev; respectarea principiilor puse la baza *Modelului*, aplicarea adecvată a metodologiilor.

Etapele formării empatiei:

1. *Evaluarea inițială a empatiei cadrelor didactice şi a unor aspecte ale relației profesor-elev*. Evaluarea se face prin intermediul testelor şi chestionarelor (conform lui S. Marcus, însuşi procesul de completare a testelor şi chestionarelor facilitează formarea empatiei la profesori; N. Afanasieva o defineşte şi ca etapă a procesului de formare).
2. *Familiarizarea cu scopul şi obiectivele, principiile, formele, metodele şi condițiile de formare a empatiei*. Este o etapă de inițiere şi explicare.
3. *Valorificarea rezultatelor evaluării în vederea formării empatiei*. Stabilirea, de către profesori, a nivelului propriu de empatie şi a caracteristicilor ei. Elaborarea schemei individuale a nivelurilor de formare a caracteristicilor empatiei. Evidențierea caracteristicilor mai slab dezvoltate în raport cu celelalte. Luarea deciziei de a acorda atenție sporită caracteristicilor mai slab dezvoltate, fără desconsiderarea celorlalte caracteristici ale empatiei (7).
4. *Familiarizarea detaliată cu noțiunile de bază privind empatia şi motivația necesității formării capacității empatice*. La această etapă are loc familiarizarea cu noțiunile de bază şi caracteristicile empatiei; se aduc argumente şi exemple în favoarea necesității formării empatiei ca o capacitate ce contribuie la îmbunătățirea relației profesor-elev; se studiază individual sursele teoretice în problematica dată, care continuă la toate etapele; se evidențiază direcția de autoformare a empatiei cadrelor didactice prin studierea literaturii şi aplicarea cunoştințelor dobîndite în relațiile cu semenii.
5. *Desfăşurarea activității practice, utilizînd materialul teoretic, combinat cu autoevaluarea formativă a cadrelor didactice*. Activitățile practice se desfăşoară folosind materialul teoretic despre conceptul, natura, funcțiile, mecanismul, caracteristicile empatiei, raportate la criteriile de evaluare a relației de comunicare profesor-elev, particularitățile empatiei cadrelor didactice manifestate în relațiile lor cu elevii. Aplicarea cunoştințelor asimilate – de exemplu, utilizarea cazurilor de interacțiune a pedagogului şi elevilor din punctul de vedere al locului şi rolului empatiei cadrului didactic; studii de caz, situații-problemă, exerciții etc. Se elaborează fişe de lucru pentru pregătirea, realizarea şi analiza situațiilor de comunicare, care includ valorificarea caracteristicilor empatiei şi asigură autoevaluarea formativă a capacității empatice a cadrelor didactice, direcția de autoformare a empatiei acestora.

6. *Evaluarea finală.* La această etapă se realizează evaluarea propriu-zisă, se stabileşte progresul empatiei şi al relaţiei profesor-elev; se fac totalizări, discuţii, propuneri. Profesorii sînt solicitaţi să continue independent activitatea de autoformare a empatiei după modelul parcurs, operînd modificări care să conducă la îmbunătăţirea capacităţii empatice şi, respectiv, a demersului pedagogic, relaţiilor de comunicare profesor-elev.

Figura 1. Modelul pedagogic de formare şi evaluare a empatiei cadrelor didactice

Scop: formarea capacităţii empatice ca ameliorare a relaţiei profesor-elev, realizarea unui tratament echitabil faţă de elevi, constituirea unor relaţii cordiale între profesori şi elevi.

Obiective de formare: iniţierea cadrelor didactice în problematica empatiei; formarea capacităţii de a fi deschis pentru comunicare; formarea capacităţii de a răspunde afectiv la emoţiile celuilalt; formarea capacităţii de a se autoanaliza; formarea capacităţii de a observa şi a valorifica limbajul nonverbal propriu şi al interlocutorului; formarea capacităţii de a se situa în rolul personajelor din opere literare, filme etc.; formarea capacităţii de a se situa în rolul celuilalt; formarea capacităţii de a asculta activ; formarea capacităţii de a se adapta la modul de a comunica al interlocutorului; formarea capacităţii de a acţiona, după parcurgerea situaţiilor sus-numite.

Principii: a) Principii didactice generale: principiul sistematizării şi continuităţii procesului de formare a capacităţii empatice a cadrelor didactice; principiul integrării teoriei cu practica.
b) Principii specifice formării empatiei: principiul integrării evaluării în procesul de formare a empatiei cadrelor didactice; principiul formării şi valorificării capacităţii empatice din perspectiva relaţiilor profesor-elev; principiul interdependenţei formării capacităţilor empatice.

Activităţi: colective, în grup, în perechi, individuale.

Metode de evaluare: testarea, chestionarea, convorbirea, observarea relaţiilor profesor-elev, studiul programelor analitice.
Metode de formare: expunerea, explicaţia, prelegerea, dezbaterea, brainstorming-ul, eseul, exerciţiul, studiul de caz, fişele de lucru.

Condiţii: iniţierea în problemă, conştientizarea necesităţii de formare a capacităţii empatice şi a caracteristicilor empatiei raportate la criteriile de evaluare a relaţiei de comunicare profesor-elev; respectarea principiilor puse la baza modelului; folosirea adecvată a metodologiilor

Conţinuturi: materiile teoretice privind conceptul, natura, funcţiile, mecanismul, factorii care influenţează empatia în comunicare; caracteristicile empatiei raportate la criteriile de evaluare a relaţiei de comunicare profesor-elev; particularităţile manifestării empatiei cadrelor didactice în relaţiile cu elevii.

Organizarea procesului de formare a capacităţii empatice a cadrelor didactice ca remaniere a relaţiei profesor-elev

Etapele formării empatiei

- Evaluarea iniţială a empatiei cadrelor didactice şi a unor aspecte ale relaţiei profesor-elev
- Familiarizarea cu scopul şi obiectivele, principiile, formele, metodele şi condiţiile de formare a empatiei
- Valorificarea rezultatelor evaluării în vederea formării empatiei
- Familiarizarea detaliată cu noţiunile de bază privind empatia şi motivaţia pentru formarea capacităţii empatice
- Desfăşurarea activităţii practice, utilizînd materialul teoretic, combinat cu autoevaluarea formativă a cadrelor didactice
- Evaluarea finală.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Cristea, S., *Dicţionar de pedagogie*, Chişinău-Bucureşti, Grupul editorial Litera – Litera Internaţional, 2000.
2. *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Ediţia a II-a, Bucureşti, Univers enciclopedic, 1998.
3. Holm, O., *Ratings of empathic communication: does experience make a difference*? //The Journal of Psychology. - Nov 1997. - v131, n6. – p 680 (3)
4. Marcus, S.*, Empatie şi personalitate*, Bucureşti, Editura Atos, 1997.
5. Marcus, S.; David, T.; Predescu, A., *Empatia şi relaţia profesor-elev*, Bucureşti, Editura Acad. R. S. R., 1987.
6. Nicola, I., *Tratat de pedagogie şcolară*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1996.
7. Radu, I. T., *Evaluarea în procesul didactic*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 2000.
8. Афанасьева, Н. В., *Готовность студента к эмпатийному взаимодействию с младшими школьниками и ее формирование в учебно-воспитательном процессе педвуза*//Межд. науч.-практич. конф. «Развитие личности в образовательном процессе», Пенза, 2002, стр. 7-10.
9. Борисенко, С. Б., *Методы диагностики и формирования эмпатии у учителей*/Автореф. канд. дис., Ворошиловград, 1988.

ProDidactica
CENTRUL EDUCAȚIONAL

Vă invităm la şedinţele
CLUBULUI *PAIDEIA*

Clubul *Paideia* este un proiect ce vizează discutarea problemelor curente în domeniul educaţiei şi schimbul de opinii într-un cadru neformalizat.

CLUBUL PROFESORILOR DE LIMBA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ

1.	Eseul metaliterar: tehnici de redactare, criterii de evaluare	**25 martie** 15.00 – 17.00	Angela Grama-Tomiță
2.	Numele personajului literar – semn şi simbol	**22 aprilie** 15.00 – 17.00	Tatiana Cartaleanu
3.	Faptul stilistic şi marca stilistică (de la text la dicţionar)	**27 mai** 15.00 – 17.00	Olga Cosovan
4.	CV-ul personajului literar: modalităţi de redactare	**24 iunie** 15.00 – 17.00	Tatiana Cartaleanu

CLUBUL DEZVOLTAREA GÎNDIRII CRITICE

1.	Autoevaluarea	**11 martie** 15.00 – 17.00	Lia Sclifos
2.	Dezvoltarea creativităţii	**18 martie** 15.00 – 17.00	Livia State Angela Grama-Tomiță
3.	Forme de lucru cu imaginea	**25 martie** 15.00 – 17.00	Svetlana Şişcanu
4.	Strategii de depăşire a rezistenţei	**8 aprilie** 15.00 – 17.00	Serghei Lîsenco
5.	Competiţie, colaborare şi cooperare	**15 aprilie** 15.00 – 17.00	Viorica Bolocan
6.	Dezbateri – strategie de învăţare/predare/evaluare	**13 mai** 15.00 – 17.00	Galina Filip
7.	Evaluarea prin interviu: tehnici de proiectare şi desfăşurare	**20 mai** 15.00 – 17.00	Tatiana Cartaleanu Olga Cosovan

CLUBUL PROFESORILOR DE LA DISCIPLINELE EXACTE

1.	Dezvoltarea abilităţii de selectare a produselor alimentare	**18 martie** 15.00 – 17.00	Silvia Lozovanu
2.	Motivaţia învăţării	**1 aprilie** 15.00 – 17.00	Lia Sclifos
3.	Cubul – strategie de învăţare/predare/evaluare	**8 aprilie** 15.00 – 17.00	Silvia Lozovanu
4.	Cunoştinţe, capacităţi, competenţe	**15 aprilie** 15.00 – 17.00	Lia Sclifos
5.	Strategii de evaluare curentă	**22 aprilie** 15.00 – 17.00	Tatiana Iacubiţchi
6.	Strategii de evaluare sumativă	**20 mai** 15.00 – 17.00	Tatiana Iacubiţchi

Pentru a participa la şedinţele clubului este suficient să vă înscrieţi contactîndu-ne la tel.: 54-25-56; 54-19-94.
Adresa Centrului: str. Armenească, 13
Persoana de contact: Nicolae CREŢU

Metode de interacțiune educațională.

Aplicații pentru predarea-învățarea elementelor de geometrie în clasa a V-a

Ludmila **URSU**

Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă"

Reforma învățământului impune schimbarea modelelor didactice tradiționale cu modele dinamice şi flexibile, adaptabile la transformările vieții contemporane, fapt ce generează o nouă abordare a strategiilor didactice, orientîndu-le spre formarea competențelor specifice fiecărei discipline de studiu, dar şi spre educarea calităților, abilităților şi deprinderilor social utile, atitudinilor pozitive şi comportamentelor constructive, care îl vor ajuta pe elev să se integreze în viața şcolară şi postşcolară. În această ordine de idei, o importanță deosebită capătă formarea şi dezvoltarea capacităților de autoinstruire şi autoeducare a elevilor.

Realizarea acestor transformări este posibilă doar în condițiile unei poziții active a elevului în procesul propriei deveniri – deziderat pe care se centrează *metodele de interacțiune educațională*. Respectivele metode se caracterizează prin stimularea activității intelectuale şi a creativității elevilor în medii propice de instruire (1, pag. 102). Metodele de interacțiune educațională angajează elevii în construcția cunoaşterii, învățării, percepută de aceştia ca un proces, în cadrul căruia ei îşi dezvoltă priceperile, abilitățile, capacitățile (2, pag. 140).

Metodele de interacțiune educațională se implementează în diferite variante, grade de aprofundare, combinații cu metodele tradiționale, amplificînd impactul şi adaptîndu-se la specificul variabil al subiecților educației. Compendiul metodelor de interacțiune educațională este divers şi în plină evoluție: *Dramatizarea, Problematizarea, Brainstorming*-ul*, Procedeul Phillips-66, Simularea, Studiul de caz* etc., tehnicile de dezvoltare a gîndirii critice înscriindu-se armonios în acest context.

Procesul luării de decizii în vederea alegerii metodelor optimale pentru o lecție concretă într-o clasă concretă de elevi, a proiectării şi realizării unei strategii didactice eficiente comportă multiple probleme de ordin obiectiv şi subiectiv. Deşi învățătorul concepe complexul de metode în strînsă corelație cu celelalte componente structurale, metodele dispun de o oarecare autonomie. Motivul rezidă în faptul că utilizarea uneia dintre ele permite realizarea unui spectru larg de obiective, articulînd mai multe unități de conținut. Sub acest aspect, metoda didactică are statutul unui instrument operațional al acțiunii, care orientează comportamentul elevilor conform expectanțelor stipulate. Referindu-ne la proiectarea şi aplicarea metodelor de interacțiune educațională, putem atenționa profesorii asupra următoarelor momente:

- necesitatea creării unui climat stimulativ şi motivant pentru activizarea reală şi eficientă a elevilor în procesul cunoaşterii;
- promovarea caracterului conştient al procedeelor şi acțiunilor întreprinse de elevi;
- educarea responsabilității elevilor în cadrul interacțiunilor educaționale;
- educarea spiritului de toleranță şi respect față de manifestările comportamentului cognitiv al colegilor;
- favorizarea autocunoaşterii şi autoevaluării;
- cunoaşterea şi valorificarea stilului cognitiv personal al fiecărui elev în cadrul interacțiunilor educaționale;

– monitorizarea şi medierea bine gîndită şi atent exersată a activității de învățare a elevilor, prin îndrumare, facilitare, corectare etc.;
– diversificarea modalităților de organizare a grupurilor, de comunicare în grup şi clasă (chiar în cazul aceleiaşi metode).

Deseori, profesorii utilizează unele şi aceleaşi strategii de activizare a elevilor, consfințite de practica personală. În consecință, eleviilor li se prezintă doar o perspectivă referitor la activitatea de învățare şi disciplina de studiu. De aceea este necesară autoperfecționarea permanentă a profesorilor, cunoaşterea şi aplicarea adecvată şi creativă a noutăților ştiințelor educației, analiza critică a experienței pedagogilor practici. În sprijinul acestei idei, venim cu o sugestie metodologică de interacțiune educațională pentru predarea-învățarea temei „Patrulatere" în clasa a V-a cu obiectivele (formulate în termeni de performanță optimă):

La finalul lecției elevul va fi capabil:
– să recunoască patrulatere prezentate prin desen sau descriere;
– să identifice elementele figurilor geometrice, demonstrîndu-le pe desen şi denumindu-le corect;
– să formuleze, în baza observărilor, măsurărilor şi a raționamentelor inductive, proprietăți caracteristice ale patrulaterelor;
– să reprezinte patrulatere prin desen, cu ajutorul instrumentelor geometrice potrivite, argumentînd construcția prin proprietățile lor caracteristice;
– să creeze exemple şi contraexemple pentru fiecare categorie de patrulatere învățate;
– să manifeste disponibilitate şi responsabilitate pentru a învăța de la colegi şi a-i ajuta în rezolvarea de probleme.

Materiale didactice:

Distributive: fişe (figura 4); seturi de cartele, pe fiecare fiind reprezentată o figură geometrică;

Demonstrative: un set analog de cartele fixat pe tabla magnetică (figura 1); poster pentru brainstorming (figura 2).

EVOCARE

Jocul-concurs ***Decodificarea mesajului***

Profesorul citeşte itemii, iar elevii, pe rînd, scriu pe tablă răspunsurile în coloniță. Se citeşte cuvîntul format din inițialele răspunsurilor (PATRULATERE). Astfel se află tema lecției, se actualizează cunoştințele. Se anunță obiectivele lecției.

1. Linia frîntă închisă, laturile căreia nu se intersectează se numeşte... .
2. Laturile AB şi BC ale poligonului ABCDE sînt opuse sau alăturate?
3. Poligonul cu 3 laturi se numeşte ... .
4. ... este instrumentul geometric folosit la trasarea dreptelor.
5. Figura geometrică formată din două semidrepte cu aceeaşi origine se numeşte ... .
6. Segmentul ale cărui capete sînt vîrfuri consecutive ale unui poligon se numeşte ... poligonului.
7. Unghiul ... are măsura mai mică decît măsura unghiului drept.
8. Care este cel mai mic număr de laturi pe care le poate avea un poligon?
9. Două segmente congruente au lungimi ... .
10. Segmentul care uneşte centrul cercului cu un punct de pe cerc se numeşte ... .
11. Pentru a desena unghiuri drepte folosim ... .

REALIZAREA SENSULUI

- ***Mai multe capete la un loc***

Elevii se organizează în grupuri eterogene a cîte 4, fiecare membru primind un ecuson cu numărul său. Se formulează problemele şi se explică modalitatea de colaborare: elevii gîndesc independent, apoi discută în grup. Cu ajutorul unui clopoțel sau ceas deşteptător, profesorul delimitează timpul rezervat pentru gîndirea independentă (3-5 min.) şi pentru discuțiile în grup (5-7 min.). La final, profesorul numeşte un număr (1-4) şi toți elevii cu acel număr relatează clasei soluția pentru prima problemă găsită prin colaborare în grupul lor. Soluția problemei a doua se abordează în mod analog.

Figura 1

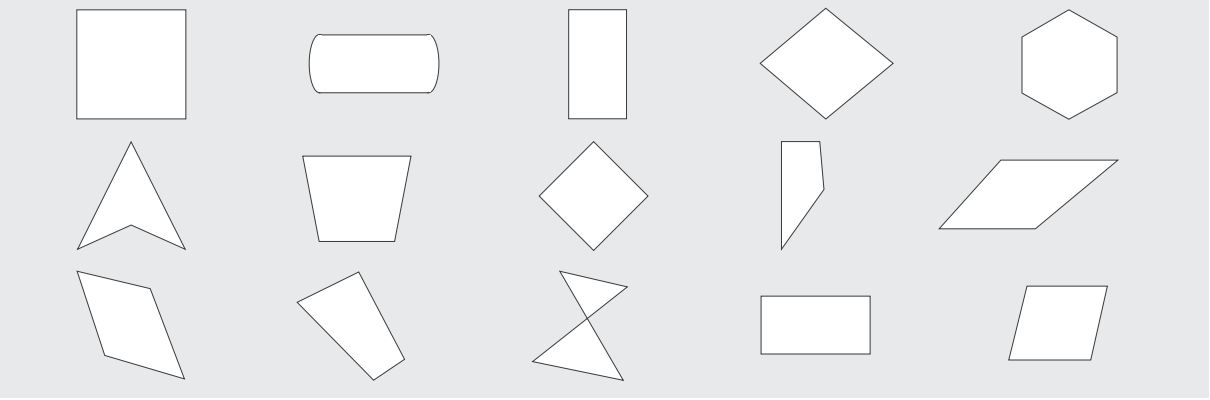

Probleme: 1) Sortați din mulțimea figurilor prezentate (figura 1) pe cele ce nu sînt patrulatere. Argumentați.
2) Expuneți proprietățile după care recunoașteți un patrulater.

Soluții:

1) nu este patrulater, deoarece nu este poligon: nu este o linie frîntă;

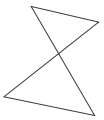 nu este patrulater, deoarece nu este poligon: este o linie frîntă închisă ale cărei laturi se intersectează;

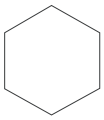 nu este patrulater, deoarece nu are 4 laturi: este un poligon cu 6 laturi (hexagon).

2) Recunoaștem un patrulater, dacă este *poligon* (linie frîntă închisă ale cărei laturi nu se intersectează) și *are 4 laturi* (*4 vîrfuri, 4 unghiuri*).

- ***Brainstorming***

Fiecare problemă se abordează în modul următor:
– clasa se împarte în două echipe: emițătorii de idei/evaluatorii (de exemplu, fete/băieți; elevii din stînga/dreapta fiecărei bănci etc.);
– elevii din prima echipă emit idei, care se fixează pe tablă fără a fi supuse evaluării;
– elevii din echipa a doua evaluează ideile și, monitorizați de profesor, formulează soluția;
– profesorul dirijează elevii pentru a generaliza procesul soluționării;
– se completează pe poster (figura 2) propoziția respectivă și se schițează alături drept exemplu o figură geometrică.

Pentru a evita inducerea unui climat inhibitoriu și conflictual, în procesul rezolvării următoarei probleme propuse în cadrul *brainstorming*-ului echipele vor face schimb de roluri.

Profesorul va încuraja elevii să emită idei, dezvoltîndu-le pe cele ale colegilor, dat fiind faptul că ideile nu aparțin cuiva anume, dar sînt un produs al interacțiunii educaționale. Este important a solicita idei de la elevii timizi, care se integrează mai dificil în activitate. De asemenea, se va urmări anihilarea tendinței de a lansa idei fără argumentare, specifică elevilor care se antrenează rapid în activitate, dar superficial.

Figura 2

- Trapezul este un _____ care are _____.
- Paralelogramul este un _____ care are _____.
- Dreptunghiul este un _____ care are _____.
- Rombul este un _____ care are _____.
- Pătratul este un _____ care are _____.

_____ care are _____.

_____ care are _____.

Din mulțimea de figuri geometrice prezentată inițial a rămas submulțimea expusă în figura 3.

Figura 3

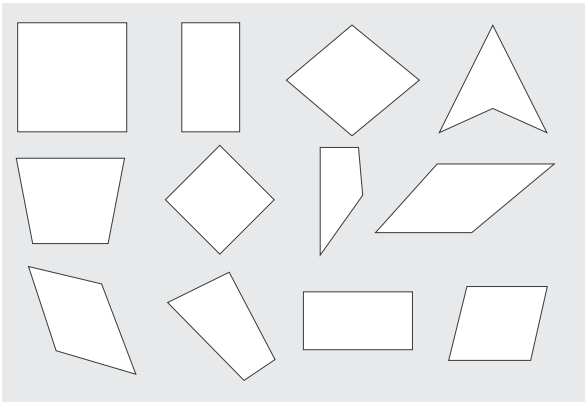

Probleme:

1) Observați cîte perechi de laturi opuse paralele are fiecare dintre patrulaterele rămase. Clasificați patrulaterele rămase.

Soluția:

 patrulatere care nu au nici o pereche de laturi opuse paralele;

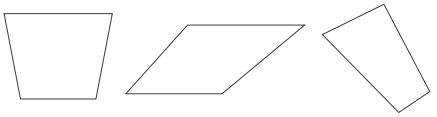 patrulatere care au o singură pereche de laturi opuse paralele;

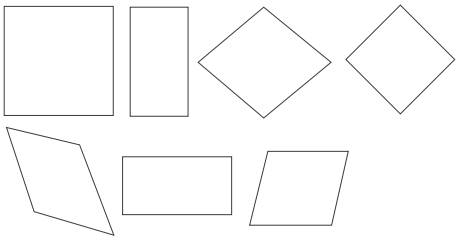 patrulatere care au cîte două perechi de laturi opuse paralele.

Se reactualizează denumirea patrulaterelor grupate în clasa a doua – trapeze şi a celor grupate în clasa a treia – paralelograme.

Pentru a generaliza procesul soluționării, elevii răspund la întrebarea „Cum am obținut mulțimea trapezelor?”: „Din mulțimea *patrulaterelor* (gen) le-am sortat pe acelea care au cîte *o singură pereche de laturi opuse paralele* (diferența de specie)”. Se completează propoziția respectivă de pe poster: „Trapezul este un *patrulater* care *are o singură pereche de laturi opuse paralele*”. Alături se schițează un exemplu.

Se procedează analog pentru paralelograme (din mulțimea *patrulaterelor* le-am ales pe acelea care au cîte *două perechi de laturi opuse paralele*).

3) Aranjați din nou paralelogramele. Observați, efectuați măsurări şi selectați din mulțimea paralelogramelor pe acelea care au toate unghiurile drepte.

Soluția:

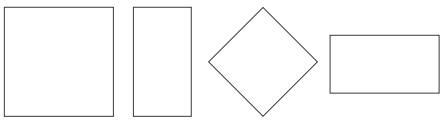

Se specifică denumirea (dreptunghiuri), se generalizează procesul soluționării (din mulțimea *paralelogramelor* le-am sortat pe acelea care au *toate unghiurile drepte*), se lucrează pe poster.

4) Aranjați din nou paralelogramele. Observați, efectuați măsurări şi sortați-le pe acelea care au toate laturile de lungimi egale.

Soluția:

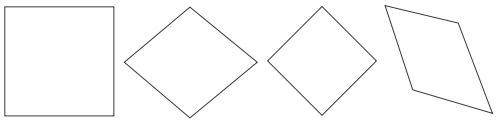

Se aminteşte denumirea (romburi), se generalizează procesul soluționării (din mulțimea *paralelogramelor* le-am sortat pe acelea care au *toate laturile de lungimi egale*), apoi se lucrează pe poster.

5) Ce paralelograme le-ați sortat şi ca dreptunghiuri, şi ca romburi?

Soluția:

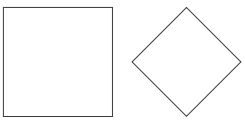

Se aminteşte denumirea (pătrate). Se generalizează procesul soluționării, găsind mai multe variante posibile:

- din mulțimea *paralelogramelor* le-am sortat pe acelea care au *toate unghiurile de lungimi egale şi toate unghiurile drepte*;
- din mulțimea *dreptunghiurilor* le-am sortat pe acelea care au *toate laturile de lungimi egale*;
- din mulțimea *romburilor* le-am sortat pe acelea care au *toate unghiurile drepte*.

La final, se apreciază calitatea activității elevilor în cadrul brainstorming-ului.

- ***Fişe de lucru prin colaborare***

Figura 4

1) Folosiți instrumente geometrice potrivite şi continuați să desenați:

un trapez: un paralelogram:

un dreptungi: un pătrat:

2) Care dintre patrulaterele desenate mai sus este romb? Completați următorul enunț:
_____ este romb, deoarece satisface condițiile:
este _____;
are _____.

3) Un elev afirmă: „Dacă un poligon are laturile opuse paralele, atunci el este paralelogram”.
În cazul cînd are dreptate, scrieți pe linia rezervată DA şi schițați alături o figură geometrică drept exemplu.
Dacă răspunsul e greşit, scrieți pe linia rezervată NU şi schițați alături o figură geometrică drept contraexemplu.

Dacă permite timpul, lucrul pe fişe poate fi abordat în tehnica *Mai multe capete la un loc*. Este potrivită şi tehnica *Gîndeşte-Perechi-Prezintă*:

– elevii lucrează în perechi;
– după expirarea timpului rezervat, rezultatele obținute se prezintă clasei, confruntîndu-le şi ajungînd la soluții corecte.

În alt caz, fişele se transmit învățătorului pentru a fi verificate şi analizate la lecția de consolidare.

Figura 5

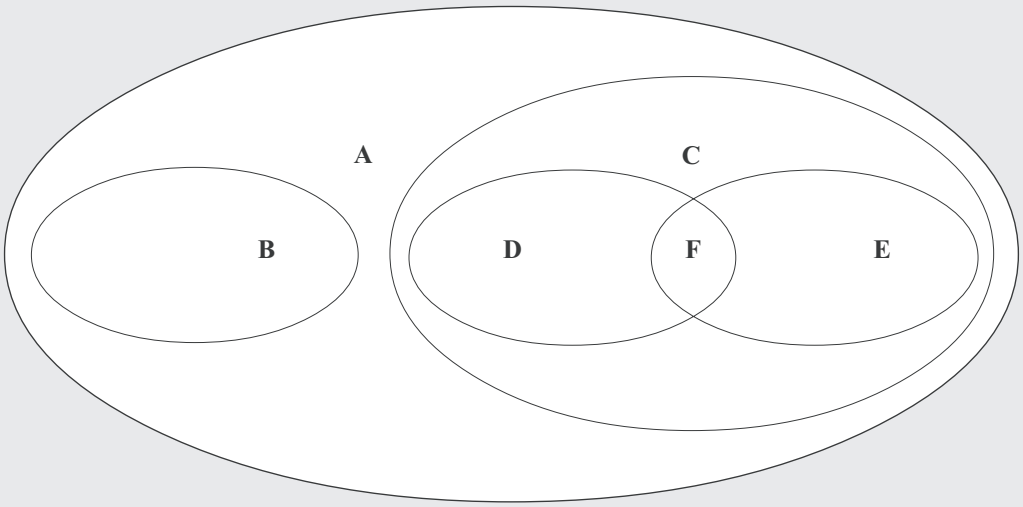

Trasați săgeți şi stabiliți corespondența:

A	mulțimea trapezelor
B	mulțimea patrulaterelor
C	mulțimea pătratelor
D	mulțimea paralelogramelor
E	mulțimea dreptunghiurilor
F	mulțimea romburilor

REFLECȚIE

Discuție frontală: Ce ați aflat la lecție? Cum ați utilizat cele învățate? Ce credeți că ați mai putea afla despre patrulatere?

La lecția următoare în cadrul etapei **Evocare**, propunem o activitate ce îmbină tehnicile *Mai multe capete la un loc* şi *Diagrama Venn*, care va viza rezolvarea fişei prezentate în figura 5.

Pentru a organiza o lecție interesantă, dar şi eficientă, profesorul trebuie să cunoască varietatea metodelor disponibile în cîmpul didacticii moderne, particularitățile elevilor cu care lucrează, valențele conținutului de predare-învățare, să-şi valorifice plenar personalitatea şi să devină un autentic subiect creator în materie de articulare a strategiilor didactice *(vezi Figura 5).*

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Cerghit, I.; Neacşu, I.; Negreț-Dobridor, I., Pânişoară, I., *Prelegeri pedagogice,* Editura Polirom, Iaşi, 2001.
2. Joița, E., *Educație cognitivă*, Editura Polirom, Iaşi, 2002.
3. *Matematica. Curriculum şcolar pentru clasele V-IX*, Editura Dosoftei, Iaşi, 2000.
4. Singer, M.; Răileanu, A.; Raischi, V., *Matematica*. Manual pentru clasa a V-a, Editura Prut Internațional, Chişinău, 2000.

Summary

The year 2005 is declared by the Council of Europe as the European Year of the democratic citizenship, the Ministry of Education has nominated a number of manifestations/events, among which the elaboration of the Concept on Civic Education.

In the Republic of Moldova, democratization of the society imposes new approaches in educating the new generation. In this context, the present issue of the "Didactica Pro…" journal comes to argue on different aspects of the civic education of Youth and their participation in the social life.

The **QUO VADIS?** rubric presents the essay on the "Civism. Can youth be good citizens?", in which Vlad Pohilă proposes some reflections on what is the sense of the civic– patriotic education for Youth. Youth has the responsibility to get familiar with the spiritual values of the nation, because a good citizen of the state will become a good citizen of Europe as well.

The straw vote "What does it mean to be an active citizen? The involvement of youth in the public life" which has been done on a competition basis of the high school students from Chisinau and other various places, indicates that the young generation pleads for the social activism. Iosif Moldovan and Claudia Coadă, in their research on "Participation for active and democratic citizenship", justify the degree of concern among youth for awareness and volunteer involvement in the real life, in the environment and community. The "Education for democratic citizenship in the boarding schools in Moldova" is a problem tackled by Aurelia Racu, as integration of the children with disabilities in the society constitutes an important aspect of the civic education.

The **PRODIDACTICA EVENTS** announces the following programs within the Social Integration and Tolerance Program: Information and Formation. In the Schools Partnerships direction – the projects "Ave natura" and "The rose of friendship". Coordinator: Lilia Stârcea.

In the **DOCENDO DISCIMUS** rubrics one can find an article on the need to organize the election campaign for educating the civic responsibility, by Angela Ciorici, as well as see Tatiana Racu's view points referring to the education of the active citizen in a society in transition as our society is. Valentina Olaru treats the *On democracy* topic/issue for reflection and discussions in the didactical activities, while Serghei Lîsenco views the debate as a way/form of activity that contributes to educating the civic activism. The "Debate" Program launched by the SOROS Foundation Moldova, has perfectly integrated in the educational space of the country, as a result there are more than 40 places in the country in which there are Clubs of the National League of Pre University Debates, within which both the children and teenagers are being trained.

In the **EDUCATOR's RUBRIC**, Aliona Teutu proposes a strategy that regards the readiness of the family for performing the educational tasks on the basis of well known models. The experience gained contributes to the development, concretization and validation of the training of parents. The relation between the teacher and the student constitutes a basis of the pedagogical process through which the transfer of the values and cultural norms is done. It is the opinion supported by Liuba Cristea in her article on „Pedagogical Communication", in which she also presents 8 communication styles that are applied in the educational process.

EX CATHEDRA contains exciting data on the virtualization of the educational space, under the reconfiguration of the traditional learning groups (Constantin Cucoş). „Techniques for behavior modification and their involvement in the class management" are in Emil Stan's opinion, an indisputable practical help for the teachers. Svetlana Chițu comments on a model of developing and evaluating the empathy, an important capacity in creating and maintaining efficient communication relation with the students.

The **DEVELOPING CRITICAL THINKING** rubric hosts the column by Ludmila Ursu on the "Educational interaction methods. Practical exercises for teaching-learning of the elements in geometry, in the 5th grade". The methods presented engage the students in building the cognition perceived by them as a process in which they develop their skills, abilities and capacities.

Aşteptăm ca de obicei articolele dumneavoastră, care nu trebuie să depăşească opt pagini, dactilografiate la două rînduri.
Redacţia nu recenzează şi nu restituie materialele nepublicate.
Responsabilitatea pentru corectitudinea şi veridicitatea conţinutului materialelor prezentate revine semnatarilor.
Punctul de vedere al autorilor nu coincide neapărat cu cel al redacţiei.